

OSMAN EMİN

TÜRKÇE

ÖN SÖZ

Sevgili Öğrenciler,

Okulda öğrendiğiniz derslerin temeli Türkçe dersidir. Öğrenim hayatınızda bütün derslerde başarılı olabilmeniz için, Türkçeyi iyi bilmeniz ve kullanmanız, okuduğunuzu anlama, güzel konuşma ve yazma becerisini kazanmanız gerekir.

Türkçenizi geliştirebileceğiniz,

Türkçe'nin özelliklerini öğrenebileceğiniz dersiniz ve dersinizle ilgili size sunduğumuz bu çalışma, modern eğitim ve öğretim metotları ışığında, çağdaş bir yaklaşımla hazırlanmıştır. "Türkçe 6" çalışma materyalleri, ana dilimiz Türkçeyi sizlere sevdirmek ve onu en iyi şekilde kullanmanızı sağlamak için hazırlandı.

Başarı her zaman sizlerle olsun.

ÇOCUK VE OKUL

Koskoca bir tatil, ne çabuk gelip geçti.
Okulun bahçesine can geldi, şenlik geldi.
Koşuyoruz burada, çağdaş bir geleceğe,
Saygı, sevgi, hoşgörü, en yüce değerlere.

Ne kadar da sessizdi, yaz tatili boyunca,
Neşe dolu her taraf, okullar açılınca.
Dolarız okullara, hakkımızdır sevinmek,
Bak! Atam da diyor ki, çocuk gelecek demek.

Gülün, koşun, eğlenin çocukluğu yaşayın,
Mutlu, yarınlar için, çalışın ve başarın.
Koklanacak gülsünüz, kırılmasın dalınız,
Safsınız, temizsiniz hep böyle kalınız.

Öğretmenler bir çiçek, siz de birer kelebek,
Düşünüp, hazırlanın sizlere bilgi gerek.
Zaman gelip geçmeden, gününde çalışınız,
Büyüyünce çocuklar, tatlı olsun aşınız.

Mahmut ÖZBUĞA

SÖZLÜK

- **Çağdaş:** Çağın tutumuna, anlayışına, şartlarına uygun olan, modern.
- **Aş:** Yemek.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Okul, kimlerle ve nasıl şenleniyor?
- Çağdaş bir geleceğe koşanlar kimlerdir?
- Üçüncü dürtlükte çocuklar neye benzetilmiştir?
- Son mısradan anlatmak istenilen düşünce; şiirin bütününün ana fikri olabilir mi? Tartışınız.

ÖĞRETMENLER İÇİN

İşleniş sürecinin ilk basamağında, öğrencinin derse, okuma veya dinleme/izleme etkinliğine hazırlanması, konuyla ilgili birikimlerini harekete geçirmesi, konunun anlaşılmasını kolaylaştırıcı bilgiler edinmesi, dikkatini metne yoğunlaştırması hedeflenmektedir. Bu amaçla öğretmen, ilgiyi arttırıcı hikâyecik, fıkra, kısa hikâye vb.den yararlanabilir; temayla ya da metinle ilgili görsel unsurların yorumlanmasını isteyebilir, müzik dinletebilir, konuyla ilgili beyin fırtınası yaptırarak çağrışımların ifade edilmesini sağlayabilir, kısa filmler izletebilir; canlandırma etkinlikleri yaptırabilir veya benzeri etkinlikler düzenleyebilir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, hazırlık aşamasının işleniş sürecinin diğer basamaklarına göre daha kısa sürede gerçekleştirilebilir biçimde planlanmasıdır. Böylelikle konuya güdülenen öğrenci herhangi bir kopukluk yaşamadan sürecin diğer basamağına uyum sağlayabilecektir.

PAHALI RENKLİ KİTAPLAR

Okumaya yeni başlamıştım. Kitaplara hemen alışmış, satırların arasındaki gizli dünyaları sevmiştim.

En çok evimizde, bana ayrılan odada, odamın penceresi başında okumayı seviyordum. Odam birinci kattaydı, pencerem sokağa bakıyordu. Çıkmaz sokaktı bu. Küçük yolda köhne evler vardı. Oysa bizim ev kâğıt binaydı. Benim penceremin duvarı hayli kalındı, öyle ki pencere içinde rahat oturabiliyor, rahat okuyabiliyordum. İşte ben bu küçük pencereden dünyalara açılıyor, dünyaları yeni tanımaya başlıyordum.

En çok ilkyazın ve güzün öyle denilen "pastırma yazı" günlerinde okumayı seviyordum. Yaz günlerini çoğunlukla tarlada arkadaşlarımla oynayarak, kışları ise soba etrafında derslerime çalışarak geçiriyordum.

Ama karlar erimeye, gökyüzü açmaya, ağaçlar baharlarıyla renklere bürünmeye, ilk çiçekler açmaya güneş ışınları pencerelerimize düşmeye başlayınca, ben kendi küçük dünyama, penceredeki köşeme çekiliyor, kitap okumaya başlıyordum yeniden. Güneşin ışınları çok kez önce yüzüme, sonra da elimdeki kitabın sayfalarına vuruyordu. Böyle anlarda ben sevinçten deli oluyordum. Kitap bana o zaman daha büyük dost oluyordu. Uzun zaman okuyordum. Tabii, bir çocuğun okuyabileceği ve anlayabileceği kadar. Yorulunca, gözlerimi tepelerin üstüne diyor, kitaplarda geçen olayların o tepeler ardındaki yerlerde olup bittiğine inanmaya başlıyordum.

Kentimizde, kitaplardaki yaşam yoktu. İmkânsızdı. Karanlık basar basmaz, işgalcinin ayak sesleri kaldırımlarda duyuluyor, sık sık saldırılar yapıyor, insanlar toplanıyordu. Günler acı ve kederle geçiyordu. Onun için de ben öyle sanıyordum

ki güneşin battığı o yerlerde yaşam çok başka türdür, renklidir, resimlidir ve bu masallar ancak o gibi yerlerde yazılabilir.

İlkyaz geldi, ama güz daha da güzeldi. Güz kendi sessizliğiyle bana daha güzel görünüyordu. İnce gümüş yağmurlar damlardaki tenekelere düşünce, güzel müzik dinler gibi oluyordum. Kitap o zaman bana daha da dost oluyordu.

Fakat bir güçlüğüm vardı. Satın almak istediğim kadar kitap alamıyordum, param yetmiyordu. O zamanlar kentimizde kitaplıklar da pek yoktu. Satın aldığım kitapla yetinmek zorundaydım. Ötekileri ancak kitapçı vitrinlerinde seyrettiğim kitaplar oluyordu.

Evdekiler, çocuklarla pek oynamadığım için biraz üzülmüyorlardı. Ben oynayacak yerde ya okuyor ya da oturup hayaller kuruyor, devamlı düşünüyordum. Bu yüzden de evdekilerim sık sık kitap almak için bana pek para vermiyorlardı.

- Leblebi, kuru üzüm ya da yiyecek için para arasa, taş altında para bulurdum, diyordu babam, bir pazar sabahı bunu kendi tanıdıklarından birine söylerken duydum. Babamdan daha genç olan bu konuk, babama kitabın öneminden söz ediyor, okumama, kitap satın almama karşı gelmemesini rica ediyordu.

Fakat bu pek kâr etmedi. Durum aynı kaldı. Nedense o konuşma benim gözlerimi açtı. Babamdan fazla alabilecektim. Ben de yolda babamı karşıdan görünce yanına koşuyor:

- Baba, leblebi yiyeceğim var, diyordum. Ne olursun bana para ver.

Her zaman istediğim kadar para elde edemediysem da, yine verdikleri zaman az da sayılmazdı.

- Teşekkür ederim, diyerek yanından uzaklaşıyordum. Babam, benim bu nazik davranışlarıma şaşakalıyordu. Ben de karşı taraftaki leblebici dükkâna koşuyordum.

Ama leblebi almıyordum. Oradan boş elle çıkıyor, dar sokakçıklardan vitrini süslü kitapçıya koşuyordum. Kitapçı beni tanıyordu. Çıkarıp verdiğim para karşılığında bana gerekli kitapları veriyordu. Çoğu kezler yukarıdaki raflarda yer alan kalın kitaplara gözlerimi dikiyordum. Orada renkli kitapları görünce, onlara en çok bakıyordum.

- Ne olur onlardan bir kitap ver bana, diyordum ve istediğim kitabı parmağımla gösteriyordum.

- Satın alacak mısın? diye soruyordu satıcı.

- Hayır, onu satın alacak kadar param yok, yalnız şöyle bir göreyim. Ne olursun ver... Bir gün belki...

Ama satıcı bu isteğimi yerine getirmiyordu. Yaşlıydı, bu zahmete pek katlanmak istemiyordu. Ben de elimde o küçük kitapla eve dönüyordum.

Ben öyle sanıyordum ki o büyük, renkli kitaplarda daha büyük, daha zengin dünyalar var. Kitabın biçimini unutup elimdekilerini yutarcasına okumaya başlıyordum. Penceredeki eski yerimi alıyor, sayfaların o denli çabuk bittiğinden üzülmüş gibi oluyordum. Kitabı bitirince, babam görmesin diye onu raflarda saklıyordum. Yalanım meydana çıkacak diye ödüm kopuyordu...

Bir gün çok mutlu, çok görkemli bir gün yaşadım.

Kitap okumama engel olmamasını babama söyleyen o konuk adam, uzun bir yoldaymış. Dönünce bize uğramıştı. Elinde telli kâğıda sarılmış bir paket vardı. Daha kapıdan girerken samimiyetle gülerek:

- Bu senin için dedi. Oku, ama oyun oynamayı da ihmal etme! Kitabı da okumaya acele etme. Biraz oku, sonra dur, düşün. Okuduklarını iyice anladıktan sonra, okumaya devam et... Ha şöyle...

Duyduğum sevinç ve heyecandan teşekkür etmeyi bile unutmuştum. Odama çekildim ve çabuk elden paketi açtım. Paketin içinde üç büyük, renkli kitap vardı. İçleri resimlerle, süslerle dopdoluydu.

On gün bu kitaplardan ayrılmadım. Kitapları okuyunca adama teşekkür etmediğimi anımsadım. Teşekkür etmek için onu bir yerde görmeye can atıyordum. Dayanamadım, bir gün babamdan sordum:

- Baba, dedim, o amca nerede?

- Hangi amca? diye sordu babam, çünkü kimi kastettiğimi hemen anlayamamıştı.

- Bana kitap getiren amca!

Kentin meydanlığındaydık. Babam, etrafımızda kimseler var mı diye şöyle bir bakındı.

- Gitti dedi. Onu bulup da ne edeceksin?

- Kitaplar için ona teşekkür etmek istemiştım.

Babam gülümsedi:

- Zamanı gelince teşekkür edersin. Büyüdüğün zaman bunu yaparsın. O şimdi buralarda değil.

Sonraları o adamın nereye gittiğini öğrenmişim.

Aleksandar Popovski

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

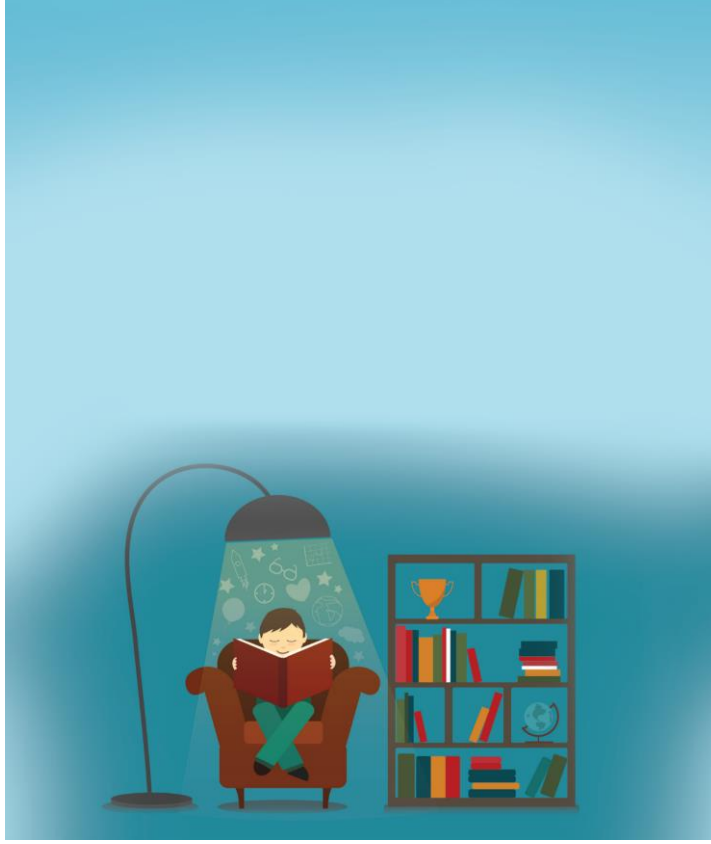
- Çocuğun kitap sevgisi, kitap okuma merakı sende var mı?
- Varsa, bu sevgi, bu merak nasıl başladı?
- Çocuğa kitap armağan eden adam ne demiş?
- Okuduğunu anlamak istiyorsan, düşünerek oku, analiz yaparak okuyun.
- Öyküyü bölümlere ayırın, planını çıkartın.

ÖĞRENELİM

Kitapların ilk veya son sayfalarında içindekiler bölümü bulunur. Bu bölümde kitabın içinde yer alan konu başlıkları yer alır. Böylece aranan konu kolaylıkla bulunabilir. Dijital kaynaklarda da içindekiler kısmı bulunur.

Basılı ve dijital kaynaklardaki sözlükler alfabe sırasına göre hazırlanır.

Günümüzde teknolojinin hızla ilerlemesi sonucunda birçok kitabı, gazeteyi ve dergiyi dijital olarak da okumak mümkündür.

ÖĞRETMENLER İÇİN

Okuma metinleri ile dinleme/izleme materyallerinin işlenişinde “metnin belli bir yöntem dâhilinde okunması, dinlenmesi/izlenmesi”, “kelime ve cümle çalışmaları” ile “metni anlama, çözümleme ve yeniden yapılandırma çalışmaları”na yer verilir. Bu çalışmalarda odak noktası okuma metni ya da dinleme/izleme materyali olmakla birlikte öğrencinin duygu ve düşünce dünyası bununla sınırlandırılmamalı; öğrencinin metin aracılığıyla söz varlığını zenginleştirmesini, farklı bilgiler edinmesini, metinden hareketle araştırma yapmasını vb. sağlayıcı nitelikte çalışmalara da yer verilmelidir. Bunların yanı sıra söz varlığını zenginleştirme ile alışkanlık kazanma boyutundaki kazanımların verilğinde, okuma metinleriyle, dinleme/izleme materyalleriyle ya da temayla bağlantılı veya bağımsız okuma ve dinleme/izleme etkinlikleri düzenlenebilir.

HATIRLATMA

Öğretmen, öğrencilerin kütüphaneye veya kitap evlerine giderek ilgilerini çeken kitapların adlarını yazmalarını ve içlerinden birini seçmelerini ister. Seçilen kitabın adından ve kapağındaki resimlerden hareketle içeriği tahmin ettirilir. Seçilen kitapların okunarak sınıfla paylaşılması sağlanır.

Öğretmen, öğrencilerden metnin adına ve metinle ilgili resimlere bakarak metinde neler anlatıldığını tahmin etmelerini ister.

Öğrencileri kitap okumaya yönlendirmek amacıyla aşağıdaki kitaplar önerilir.

1. Dede Korkut Hikâyeleri
2. Keloğlan Masalları
3. Nasrettin Hoca Fıkraları
4. Mevlana'dan Hikâyeler

KONUŞALIM

“Çok okuyan mı çok gezen mi bilir?” konusunda tartışma yapılır. Münazara etkinliği uygulanır. Etkinliğin uygulanmasından birkaç gün önce öğrenciler tartışma konusunda bilgilendirilerek aşağıdaki noktalara dikkat etmeleri istenir.

Öncelikle savunacakları fikri yardımcı fikirlerle geliştirmeleri ve örnekleme, tanık gösterme, karşılaştırma gibi düşünceyi geliştirme yollarından yararlanarak ana fikri desteklemeleri belirtilir. Düşünceyi geliştirme yolları ile ilgili olarak örneklerden hareket edilerek öğrencilerin ele alınan düşünceyi destekleyen unsurları öncelikle kendilerinin sezmesi sağlanır.

İyi bir konuşmanın her şeyden önce dilin etkili kullanımına bağlı olduğunu belirtilerek öğrencilerden konuşmaları sırasında; Standart Türkçe ile konuşmaları, Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurmaları, sebep-sonuç ve amaç-sonuç ilişkileri kurmaları, tekrara düşmemeleri istenir.

EDEBÎ TÜRLER

ÖĞRENELİM

Edebî türler, **düz yazı ve şiir** olmak üzere iki ana grupta incelenir:

A. Düz Yazı

Duygu ve düşüncelerin, uyak ve ahenk olmadan cümlelerle anlatıldığı yazılardır. Mektup, ev ödevi, öykü gibi, yazdığımız şeylerin neredeyse tümüne düz yazı denir. Kitaplarda, gazetelerde, dergilerde okuduğumuz yazılar, konuşurken kullandığımız dil de düz yazı özelliği taşır. Düz yazı türleri; olay, düşünce (fikir) ve bildirme yazıları olmak üzere üçe ayrılır:

1. Olay Yazıları

Bir olayın, yer ve zaman belirtilerek, kahramanların çevresinde kurgulanmasına **olay yazıları** denir. Olay yazılarında genellikle öyküleyici anlatım tekniğini kullanılır. Özellikle romanlarda betimleyici anlatıma da sık sık başvurulur.

1.1. Masal

Olağanüstü olaylarla süslü, olağanüstü kişilerin başından geçen, zaman ve yer kavramları belirli olmayan hayalî olayların anlatıldığı yazılara **masal** denir. Masalda eğitcilik ve öğreticilik esastır. Masallardaki olaylar gerçeğe uymaz. Kahramanlar olağanüstü özelliklere sahiptir. Masalın geçtiği yer ve zaman belirsizdir. Masallar tekerlemeye başlar. Masaldaki karakterler; cinler, periler, devler ve hayvanlar olabilir. Masalların sonunda iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır. Ulusal konulara yer verilmez, evrensel konular ve mesajlar içerir.

1.2. Fabl (Öykünce)

İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklara insan özelliği verilerek başlarından geçen olayların insanlara ibret dersi verecek şekilde anlatıldığı kısa yazılara **fabl** denir. Sonunda ders verme amacı güden yazılardır. Genellikle hayvanlar ve bitkiler konuşturulur. Fabl kahramanları insanlar gibi düşünür, insanlar gibi konuşur ve tıpkı insanlar gibi davranır. Dünyanın en ünlü fabl yazarları Ezop, La Fontaine ve Beydeba'dır.

1.3. Hikâye (Öykü)

Olmuş veya olabilecek olayları belli bir plan çerçevesi içinde yer ve zamana bağlı olarak anlatan yazı türüne **hikâye (öykü)** denir. Yaşanmış ya da yaşanabilir olaylar anlatılır. Dar bir zaman dilimini kapsar. Olayla ilgili yer ve zaman bellidir. Romana göre kısa eserlerdir. Karakter sayısı azdır. Serim, düğüm ve çözüm bölümlerinden oluşur. Kısa soluklu eserlerdir. Olay, başlangıçtan sonra doğru giden bir olayın bir anlık parçasıdır.

1.4. Anı (Hatıra)

Yaşanmış olayların, üzerinden zaman geçtikten sonra yazıldığı yazı türüne **anı (hatıra)** denir. Bir kişinin yaşadığı veya tanık olduğu olaylar anlatılır. Yazar, olayları kendi bakış açısından anlatır. Geçmişe ışık tutar. Tarihsel olayların öğrenilmesine katkıda bulunur.

1.5. Günlük (Günce)

Düzenli bir biçimde yazılan, tarih atılan günlük notlara, bir yazarın yaşamı boyunca günü gününe yazdığı yazılara **günlük** denir. Olaylar günü gününe, tarih belirtilerek yazılır. Kısa yazılardır. Kaleme alan kişinin yaşamından izler taşır. İçten ve sevecendir. Anlatımda “iç konuşma” yöntemi kullanılır.

Günlük ile Anı Arasındaki Farklar: Günlükte olaylar günü gününe yazılırken anı da geçmişteki olaylar anlatılır. Bir bakıma günlük geleceğe yönelik, anı ise geçmişe yöneliktir.

2. Bildirme Yazıları

Bir bilgiyi iletmek; bir yeri, kişiyi veya ürünü tanıtmak; istek ve şikayette bulunmak amacıyla yazılan metinlere **bildirme yazıları** denir.

2.1. Mektup

Bir düşünce, duygu veya dileğin iletilmesi amacıyla yazılan yazılara **mektup** denir.

Mektup Yazarken Uyulması Gereken Kurallar

Tarih: Kâğıdın sağ üst köşesine, hitapla aynı sıraya yazılır. Tarihten önce mektubun yazıldığı yer yazılır.

Hitap: Hitap mektubun başlığıdır. Hitap bir iki sözcükten uzun olmamalı, aradaki sevgi, saygı, içtenlik derecesi bu bir iki sözcükte toplanmış olmalıdır. Hitaptan sonra virgöl (,) işareti koymayı unutmamak gerekir.

Giriş: Mektubun yazılış nedeni bu bölümde belirtilir. Giriş birkaç cümleliktir. **Gelişme:** Mektubun söyleşi bölümüdür. Verilecek haberler, sorulacak sorular bu bölümde yer alır. **Sonuç:** Bu bölümde mektup yazılan kimsenin ve tanıyorsak o ailedekilerin durumu, sağlığı sorulur. Kendi durumumuzdan haber veriler. İyi dileklerle mektup bitirilir. Mektubun sağ alt köşesine ad, soyad yazılıp imzalanır. Kâğıt özenle katlanıp zarfa konularak zarf kapatılır.

2.2. Haber

Belli bir zaman içerisinde geçen olayları anında okuyucuya bildiren gazete yazılarına **haber** denir. Gazetelerde haber toplayan kişilere muhabir denir.

Haber yazılarında temel ilke nesnelliktir.

Bir haber yazısı 5N1K (kim, ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin?) sorularına cevap vermelidir.

Haber; ilginç, yeni, doğru ve önemli olmalıdır.

3. Düşünce (Fikir) Yazıları

Bir toplumu; sosyal, siyasal, bilimsel vb. konularda düşündürmek amacıyla fikri temelleri olan, bir kısmı kişisel düşünceler olurken bir kısmı ispatlanmış gerçeklere dayanarak yazılan yazılara **düşünce yazıları** denir. Düşünce yazılarında açıklayıcı ve tartışmacı anlatım teknikleri çokça kullanılır. Fikri alt yapısı olan türler olması sebebiyle de düşünceyi geliştirme yollarından sayısal verilerden yararlanma, tanık gösterme, örneklendirme ve karşılaştırmalara sık sık başvurulur.

B. Şiir

Duygu, hayal ve düşüncelerin bir düzene bağlı olarak, çekici bir dil ve ahenkli mısralar içinde aktarılmasına **şiir** denir. Şiir, bir ana duygu etrafında yazılır. Diğer türler gibi şiir de bir plana sahiptir. Ancak her ölçülü ve kafiyeli metin, şiir değildir. Şiirde “duygu” temel unsurdur ama duygunun dışında “düşünce” ve “hayal” de vardır. Şiirde “sanat” ögesi ağır basar. Bu bakımdan şiirde sözcük seçimi öne çıkar. Aslında şiir, sözcüklerin ahenk oluşturacak şekilde bir araya getirilmesinden oluşur.

Her şiirin bir başlığı vardır. Başlığın, şiirde anlatılanlarla uyumla olması gerekir. Şiirde her bir satıra **dize (mısra)** denir. Şiiri yazarken her dizenin başındaki harf büyük harfle yazılır. Dört dizelik kümelere **kıta (dörtlük)** denir. İki dizeden oluşan kümelere de **beyit** adı verilir. Şiir yazana **şair** denir. Halk şiiri yazan ve bunu çalıp söyleyene de **ozan** denir. Günümüzde ise şair yerine ozan sözü de kullanılmaktadır.

KİTAP OKUMAK HAYATI OKUMAK DEMEKTİR

HOROZ İLE İNCİ

Horozun biri bir gün inci bulur;
Alıp onu kuyumcuya doğrulur.
Kuyumcu ne istediğini sorar.
O da der ki: "Bu galiba mücevher;
Al da bunu bana biraz darı ver:
O benim daha çok işime yarar."

Bir cahile bir kitap miras kalır;
Cahil de hemen bu kitabı alır;
Yol üstündeki kitapçıya uğrar;
Der ki: "Bu kitabı vereyim sana,
Yerine sen üç beş kuruş ver bana;
O benim daha çok işime yarar."

La Fontaine

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

• Kitap insanın hayat arkadaşıdır. Durum böyleyken, kitap senin arkadaşındır. İyi ve sadık dostundur. Her zaman yardımına koşar. Pek doğal yardım aramasını bilersen, senin anlayacağın kitap okumasını istersen, insan ne biliyorsa hepsi kitaptadır. Yaşadığı sevinçleri, acıları, kinleri, dostlukları da orara bulur.

- Kitap okumak hayatı okumak demektir. Bu hayat boyunca sürer.
- Yukarıda sunulan şiirden bunu en iyi biçimde anlayabilirsiniz.
- Kitap okuyan bir çocuk düşünen bir çocuktur.

Biraz Da Siz Düşünün Siz Yazın:
Sevgili çocuklar, kitapla ilgili ilginç başlıklar bulun ve şiir ya da düzyazı yoluyla yazmaya çalışın.

DERSE HAZIRLIK

- Bugüne kadar hiç kıskançlık yaptınız mı?
- Arkadaşınıza, kıskançlıkla ilgili yaşadığınız yada duyduğunuz bir olayı anlatınız.

LİMON AĞACI

Zengin bir iş adamının bahçesinde, yan yana dikilen iki limon ağacı vardı. Mayıs ayı sonlarında açan limon çiçekleri, bütün bahçenin havasını bir anda değiştirir ve apartmanlara hapsedilmiş insanlara baharın geldiğini müjdelerdi. Ancak limon ağaçlarından biri, diğerinden cılız ve şekilsizdi. Bu yüzden büyük ağaç her fırsatta onu küçümser ve tepeden bakardı.

Ev sahibi de küçük boylu limon ağacından ümit kesmiş görünüyordu. Ona göre ağaç, bu gidişle kuruyup ölecekti. Bu yüzden de onu fazla sulamaz ve bakımını yapmayı pek istemezdi.

Günün birinde esen sert bir poyraz, karlı dağların yamaçlarındaki bir grup çiçek tohumunu iş adamının bahçesine uçurdu. Fakat bahçenin her tarafı parsellenmiş, sadece limon ağaçlarının altında yer kalmıştı. Bir an önce filizlenmek zorunda olan tohumlar, limon ağaçlarının yanına gelerek onların altında yeşermek için izin istedi. Büyük ağaç, iyice kasılarak:

- Böyle bir şey asla mümkün olamaz, diye atıldı. Bizler kuru kalmayı pek sevmeyiz. Eğer dibimde çoğalırsanız, suyu emip beni kurutursunuz.

Aslında büyük ağacın çekindiği başka bir şey daha vardı. Çiçekler rengarenk açtıklarında, limon ağacının sarıya çalan beyaz çiçekleri sönük kalacak ve bahçe sahibinin gözündeki değeri azalabilecekti. Oysa ki ağacın, kendinden güzel olanlara hiç mi hiç tahammülü yoktu.

Küçük ağaç, uzun boylu arkadaşının tohumlara verdiği cevabı beğenmemişti. Çünkü o, kendisine hayat verenin, o hayat için gerekli olan suyu da vereceğini çok iyi biliyordu. Bu yüzden, aklına bile gelmiyordu susuzluk. Tohumların teklifini kabul ederken:

- Sizlerle birlikte olmak, bana mutluluk verir, dedi. Böylelikle yalnızlık da çekmeyiz.

Büyük ağaç bu işten hoşlanmamıştı. Fakat küçük olanı:

- Güzel yaratılanlardan kimseye zarar gelmez, diye tekrarlıyordu. Güzellerden güzellikler doğar sadece.

Küçük limon ağacı altında filizlenen tohumlar, bir kaç hafta içinde cennet çiçekleri gibi açıp bütün bahçenin göz bebeği haline geldi. Bu arada ağaç, elinden geldiği kadar kendilerine yardımcı olmaya çalışıyor ve çiçeklerin sevdiği yarı güneşli ortamı sağlamak için, eski yapraklarını döküyordu.

Çiçekler, kısa bir süre sonra mis gibi kokular yaymaya başladı. Bahçe sahibi, o ana kadar hiç duymadığı bu kokunun nereden geldiğini araştırdığında, davetsiz misafirleri bularak hayrete düştü. Adam, ancak rüyalarında görebildiği bu çiçeklerin güzelliğini devam ettirebilmek için sabahları artık daha erken kalkıyor ve onları en kaliteli gübrelerle besleyip bol bol suluyordu. Küçük limon ağacı, köklerinin en ince ayrıntılarına kadar ulaşan bu suları çiçeklerle birlikte içiyor ve büyük bir hızla serpilip büyüyordu.

Çiçekleri sevgiyle kucaklayan ağaç, ertesi bahara kalmadan o civarın en büyük ağacı haline geldi ve birbirinden güzel kelebeklerin ziyaret yeri oldu. Daha sonra da kendi çiçeklerini açarak bahçenin güzelliğine güzellik kattı. Şimdi küçük ve yalnız kalmış olan limon ağacı ise, komşusuna duyduğu kıskançlıkla için için kuruyordu.

Cüneyt SUAVİ

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Kıskançlığın nasıl bir şey olduğunu anladınız mı?
- Kıskançlık yaptınız mı?
- Yazarın size vermek istediği ders nedir?

ÖĞRENELİM

Bir metni oluşturan öğelerin tanıtılması:

- Bir metin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşur.
- Giriş bölümünde metindeki kahramanlar ve olayın geçtiği yer tanıtılır.
- Gelişme bölümünde, konu ile ilgili örnekler, görüşler verilir.
- Sonuç bölümü duyguların, düşüncelerin, görüşlerin, olayların toparlanıp bir sonuca bağlandığı bölümdür.
- Giriş ve sonuç bölümleri kısa, gelişme bölümü ise daha ayrıntılıdır.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK**BENİ AFFEDER MİSİN?**

“Olumsuz tutum ve davranışlarla başa çıkabilme becerisi geliştirir.”

Öğretmen,” Herkes, günlük hayatında çeşitli ortamlarda kendisini üzen, inciten, öfkeliendiren bazı tutum ve davranışlarla karşılaşabilir. Bu tip tutum ve davranışlara herkesin gösterdiği tepki de birbirinden farklı olabilir. Bu tepkilerin bazıları olumlu bazıları ise olumsuz olabilir. Şimdi biraz düşünelim. Evde, okulda, otobüste, yolda, oyun oynarken bizi üzen, inciten, öfkeliendiren davranışlar nelerdir?” diyerek öğrencilere düşünme süresi verir. Öğrencilerden gelen “otobüse binerken sıraya riayet edilmemesi, bir arkadaşının kendisinden izin almadan eşyasını kullanması, hazırladığı ödevin kardeşi tarafından yırtılması” gibi davranış örneklerini tahtaya yazar.

Öğretmen, öğrencilere, bu davranış örneklerinden “ bir arkadaşının kendisinden izin almadan eşyasını kullanması”na nasıl tepki göstereceklerini sorar. Öğrencilerden gelen; küsmek, kavga etmek, ağlamak, öğretmene şikâyet etmek, arkadaşını bu konuda sözlü olarak uyarmak, onunla aynı davranışta bulunmak gibi olumlu veya olumsuz bir tepkiyi o davranışın karşısına yazar. Daha sonra, birçoğu uygun olmayan bu tepkilerin her biri öğrencilere analiz ettirilerek sonuçları hakkında konuşulur. Bu davranış şekillerinden hangilerinin çözüm olabileceği, hangilerinin ise yeni sorunlara yol açabileceği sınıfça tartışılır. Bu davranışlardan en uygun olan “arkadaşının sözlü olarak uyarılması” tepkisi ele alınarak bunun olumlu yanları ortaya konulur. Günlük hayatta karşılaşabileceğimiz olumsuz tutum ve davranışlara karşı bizim doğru ve olumlu tepkiler vermeyi öğrenmemizin toplum içindeki diğer insanlarla daha iyi iletişim kurmamızı ve kendimizi mutlu ve başarılı hissetmemizi sağlayacağı vurgulanarak dersin işlenişi tamamlanır.

Not: Güdümlü konuşma yöntemi kullanılır.

DERSE HAZIRLIK

- Yurdunuza karşı sevginizi nasıl gösterirsiniz?
- Yurdunuzun güzelliklerini tanıtmanızı istersek, nasıl tanıtırdınız?
- Bir yeri gezerek görerek tanıyıp öğrenmek ile kitaplardan öğrenmek arasında fark nedir?
- Yaşadığınız yerin tarihi ve doğal güzellikleri hakkında neler biliyorsunuz?

YURT TÜRKÜSÜ

Güzel yurdum, da larım,
Uzaktan g resim gelir,
Keskin esen yellerine;
Kendimi veresim gelir.

G z mde tüter damların,
Sakız kokulu  amların,
T rk  söyler akşamların;
Bana kendi sesim gelir.

Su içtim kaynaklarından,
G lgelerinde uyudum,
Kuşlarının söylediği;
 en türkülerle büyüdüm.

Ninniyle salladın beni,
 efkatle kolladın beni,
Sevginle ba ladın beni;
Güzel yurdum, güzel yurdum.

Vasfi Mahir KOCATÜRK

SÖZLÜK

- ** efkat:** Sevecenlik, acıma ve sevgi duygusu.

ÖĞRENELİM

8 Eylül, “Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Bağımsızlık Günü” olarak kutlanmaktadır. Bu bayram, Devlet Bayramıdır. “Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Bağımsızlık Günü ve Türkiye Cumhuriyeti 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı” ile ilgili arkadaşlarınızla birlikte araştırma yapınız. Şair bu günü hangi duygular ile açıklamıştır?

ETKİNLİK

Öğretmeninizle birlikte, ilginizi çeken bir konu seçiniz. Bir hafta boyunca konuyu araştırınız. Araştırma yaparken bulduğunuz bilgileri öğretmeninizle danışarak sununuza yerleştiriniz. Araştırmanız bitince, sınıfın önünde sunumu yapınız.

Unutmayınız!

Sunumu yapmadan önce, ön hazırlık yapmalısınız...

"Bu konularla ilgili neler biliyorsunuz? Bu bilgileri nereden öğrendiniz?" sorularını sorarak ön bilgilerini gözden geçirmelerini sağlayınız. "Bize bu konuyu niçin anlatmak istiyorsun? Bu konu hakkında niçin konuşacaksın?" sorularını sorarak öğrencilerin amaç belirlemelerini sağlayınız.

ÖĞRENELİM

- **HECE VEZNİ (HECE ÖLÇÜSÜ) - RİTİM**

Dizelerdeki (mısralardaki) hece sayısının eşitliğinden doğan bir ölçüdür. Bir şiirin ilk dizesinde kaç hece varsa, öteki dizelerde de o kadar hecenin bulunması koşulludur (şartlıdır). Yukarıdaki şiirde, dizelerin hecelerini sayın.

- **UYAK-KAFİYE**

Şiirde dize sonlarındaki sözcüklerin son heceleri arasındaki ses benzerliğidir. Yukardaki şiirde, dörtlükte; yanaş, savaş, kardeş sözcüklerinde olduğu gibi.

- **SERBEST VEZİN**

Hece ölçüsüne ve uyaklara (kafiye) bağlı olmayan şiir demektir. Kitabınızda böyle şiirler var.

DERSE HAZIRLIK

- Bütün masalarda tilkilerin kurnazlığından bahsedilir.
- Sizce bunu bu masalda başarmış olabilir mi?

TİLKİ İLE TAVŞAN

Bir gün ormanda, tilkiyle tavşan karşılaşmışlar.

Tilki:

- Tavşan kardeş, ben yalnız bir tilkiyim. Kimim kimsem yok. Bu koca ormanda, tek başıma dolaşmaktan, bıktım usandım. Gel seninle arkadaş olalım demiş.

Tavşan, tilkinin bu teklifini kabul etmiş. Ormanda birlikte gezip dolaşmaya, yiyip içmeye başlamışlar. Gel zaman git zaman, tilki tavşanı hor görmeye, kötü söz söylemeye başlamış. Tavşan, arkadaşının kendisine söylediği kötü sözlerle dayanamaz olmuş. Dur hele. "Gün olur, devran döner" demiş içinden.

Günlerden bir gün, bunların karnı acıkmış. Ne yesek, ne yesek? diye düşünürlerken, tavşanın aklına bir fikir gelmiş:

- Tilki kardeş demiş, gel dereye gidip balık tutalım. Bu gün de karnımızı balıkla doyuralım demiş. Tilki, tavşanın teklifini kabul etmiş.

Irmak kıyısına vardıklarında, tilki sormuş:

- İyi ama balık tutmak için oltamız yok ki bizim.
- Sen hiç tasalanma tilki kardeş demiş tavşan. Oltaya ihtiyacımız yok. Senin kuyruğun var mı?
- Var.
- Tamam işte. Şimdi sen kuyruğunu dereye sokacaksın. Balıklar da senin

kuyruğunu yem sanıp, yemeye çalışacaklar. Sen hemen kuyruğunu sudan çıkarıp, balığı kıyıya atacaksın. Tamam mı?

- Tamam.

Tilki, kuyruğunu suya salarak beklemeye başlamış. Bekle Allah bekle, bekle Allah bekle... Tilki, kuyruğu suda beklemekten sıkılmış:

- Ya tavşan kardeş, saatlerdir kuyruğum suda beklemekten usandım. Ne zaman gelecek bu balıklar?

- Az bekle, az bekle.

Tilki kuyruğu suda bekleyedursun, dere de soğuktan buz tutmuş bu arada. Tilki bir bakmış: Kuyruğu sudan çıkarmanın imkânı yok. Kuyruk da suyla birlikte buz tutmuş. Öte çekelemiş, beri çekelemiş; yok. Tilkinin kuyruğunun donması yetmezmiş gibi, kendisi de donmaya başlamış. Soğuktan, dişleri takır takır ederek:

- Aman tavşan kardeş, ne olursun beni kurtar diye yalvarmaya başlamış. Tavşan iki adım geriye çekilerek:

- Şimdi bana yalvarmanın faydası yok. Sen beni azarlayıp, sürekli aşağılarken, bu günün geleceğini de hesaba katmalıydın. Sen beni zavallı görüyordun ama bak şimdi zavallı durumunda sen kaldın. Kendini boşu boşuna zorlayıp durma; kuyruğun kopuverir. Sabretmeyi öğrenmelisin. Bak birkaç ay içinde bahar gelecek. Bu arada havalar ısınır. Buzlar da erir. Sen de kuyruğunu kurtarmış olursun demiş ve arkasını dönerek gözden kaybolmuş.

Türk Masalı

SÖZLÜK

- **Tasa:** Üzüntülü düşünce durumu, kaygı.
- **Azar:** Kırıcı ve sert söz söyleme.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Tilki tavşanı neden hor görmeye başlamış?
- Sizce tavşan neden “Gün olur, devran döner” demiş olabilir?
- Bu cümle ile neyi söylemek istemiştir?
- Sizce nasıl sabretmeyi bilmemiz gerekir?
- Bu fablı okuduktan sonra size neler kazandırdı?

YARATICI DÜŞÜNME, PROBLEM ÇÖZME

GÜZEL BİR GÜN

1. Öğretmen, kendisini iyi ve kötü etkileyen bir günü öğrencilere anlatır.
2. Öğrenciler ikiye kişilik gruplara ayrılır, on dakika süre verilir. Öğrenciler, ilk beş dakikada yaşadıkları iyi bir günü, sonraki beş dakikada da kötü bir günü birbirlerine anlatırlar.
3. Gruplar beş dakika süreyle kötü günü iyi bir güne dönüştürmek için neler yapılması gerektiğini içinde tartışır.
4. Önce öğretmen kendi kötü bir gününü nasıl iyi bir güne dönüştürdüğünü öğrencilerle paylaşır.
5. Gruplar görüşlerini birbirleriyle paylaşırlar.

Not: Gündümlü konuşma yöntemi kullanılır.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK

BANA BİR MASAL ANLAT

1. Öğretmen, bildikleri bir masalı hatırlamaları veya kendilerinin bir masal oluşturmaları için öğrencilere on dakika hazırlık süresi verir. Bu süre içerisinde öğretmen bir anekdot anlatabilir, çeşitli resimler gösterebilir.
2. Öğrenciler gruplara ayrılır.
3. Gruptaki öğrencilerin hangi sırayla söz alacağı belirlenir.
4. Öğretmenin başla işaretiyle ilk öğrenci bildiği veya zihninde oluşturduğu bir masalı anlatmaya başlar.
5. Öğretmenin işaretiyle diğer öğrenciler sırayla söz alarak masala kaldığı yerden devam eder. Tüm gruplar etkinliği aynı anda yapar.
6. Gruplardan ortaya çıkan masallar birer kâğıda yazılır.

Not : Yaratıcı konuşma yöntemi kullanılır.

DERSE HAZIRLIK

- Okul kütüphanesinden “Pollyanna (Polyanna)” romanını bulunuz. En çok beğendiğiniz bölümleri seçip arkadaşlarınıza anlatınız. Kitabı da tanıtmaya unutmayınız!

POLYANNA

Miss Polly (Poli), birden Pollyanna'ya döndü:

“Elbet okula gitmişsindir, Pollyanna (Polyana)?”

“Evet Polly Teyze... Ayrıca babam... beni evde de okuttu.”

Miss Polly kaşlarını çattı. “Çok güzel... son baharda burada okula devam edeceksin, tabii... Okul müdürü Mr. Hell (Mistr Hel), senin hangi sınıfa gireceğine karar verecektir, şüphesiz. Bu arada günde yarım saat kadar bana yüksek sesle kitap okumanı istiyorum.”

“Okumaya bayılırım. Fakat beni dinlemek istemezseniz, ben kendi kendime okuyabilirim Polly Teyze, gerçekten. Hem bunu yaparken yalancıkıtan memnun gibi davranmama da gerek olmaz. Çünkü kendi kendime okumaya bayılırım. Özellikle, o büyük sözlükler hoşuma gider.”

Miss Polly, sert bir sesle: “Bundan şüphem yok.” Diye cevap verdi. “Müzik öğrendin mi?”

“Pek öğrenmedim. Kendi müziğimden hoşlanmıyorum. Ama başkalarınınkini hoşuma gidiyor, doğrusu. Bir parça piyano çalmasını öğrendim. Fakat müzik öğrenmeyi yeğlerim. Gerçekten öyle, Polly Teyze.”

Polly Teyze, hafifçe kaşlarını kaldırdı. “Öyle olduğu anlaşılıyor. Yine de hiç olmazsa sana müziğin esaslarının öğretilmesini sağlamak görevimdir. Dikiş dikersin tabii...”

Pollyanna: “Evet efendim.” Diye içini çekti. “Kadınlar Yardım Derneği bunu öğretti bana. Fakat çok güçlük çektim. Mrs. Jones (Misis Cons), iğnenin herkesin tuttuğu gibi tutulması gerektiğine inanıyordu. Mrs. Whit (Misis Vayt), etek bastırmadan önce öğrenmenin doğru olacağı görüşündeydi. Mrs. Marriman ise yama yapmaya karşıydı.”

“Bundan sonra hiçbir güçlük çekmeyeceksin Pollyanna. Tabi sana dikiş dikmeyi kendim öğreteceğim. Sanıyorum, yemek pişirmeyi bilmiyorsundur.” Pollyanna, birdenbire güldü.

“Bunu bu yaz öğretmeye başlamışlardı. Ama fazla ilerleyemedim. Önce ekmekle başlayacaklardı. Fakat benzer şekilde ekmek yapan iki kişi bile yoktu... Nihayet, bir toplantıda bana, evlerinde, yemek pişirmesini öğretmeye karar verdiler. Sadece incirli kek yapmasını öğrendim. Ama sonra bırakmam gerekti.” Sesi titremeye başlamıştı.

Küçük gören bir ifadeyle Miss Polly: “İncirli kek ha!” dedi.” Bunu da çabucak belledin demek.” Bir an düşünüp ağır ağır devam etti: “Her sabah saat dokuzda yarım saat yüksek sesle bana kitap okuyacaksın. Daha önce de odanı toplayacaksın. Çarşamba ve Cumartesi sabahları saat dokuz buçukta Nancy (Nensi) ile mutfağa girip yemek pişireceksin. Geri kalan zamanda da benimle dikiş dikeceksin. Böylece öğleden sonraları müzik için boş kalmış olacak. Sana hemen bir müzik öğretmeni bulacağım elbette.” Konuşmasını tamamlayıp, karalı bir tavırla iskemleden kalktı.

Pollyanna, üzüntüyle bağırdı: “Ah, ama Polly Teyze, Polly Teyze! Bana yaşayacak zaman bırakmadınız!”

“Yaşamak mı dedin çocuk? Ne demek istiyorsun: sanki bütün gün yaşamıyormuşsun gibi!”

“Elbette bütün bu işleri yaparken devamlı nefes alıyor olacağım Polly Teyze. Fakat bu yaşamak olmayacak. Uyurken de nefes alırsınız ama yaşamazsınız. Ben yaşamaktan bahsediyorum. İstediklerimizi yapmaktan, dışarıda oynamaktan, okumaktan, tabii kendi kendime tepelere tırmanmaktan, bahçede Mr. Tom’la ve Nancy ile konuşmaktan, dün geçtiğim güzel sokaklardaki evler ve orada yaşayanları öğrenmekten bahsediyorum. Ben buna yaşamak derim Polly Teyze. Sadece nefes almak yaşamak değildir!”

Miss Polly, sinirli bir tavırla başını kaldırdı.

“Pollyanna, sen çok garip bir çocuksun! Sana oynamak için de yeterli zaman bırakılacak tabii. Fakat ben iyi yetiştirilmen için görevimi yaparken sen de üstüne

düşeni yapmalısın. Böylece göstereceğim özen ve öğretim nankörce ziyan edilmemeli.”

“Pollyanna, dehşetle baktı:

“Ah Polly Teyze. Size nankörlük etmeme olanak var mı? Sizi seviyorum. Üstelik Kadınlar Derneği’nden biri de değilsiniz. Teyzemsiniz!”

Miss Polly, dönüp kapıya doğru yürürken işi emniyete almak istedi. “Çok güzel. O halde nankörce davranmazsın.”

Eleanor H. PORTER

SÖZLÜK

- **Yama:** Delik, yırtık veya eski bir yeri bir parça ile onarma, kapatma.
- **Tavır:** Durum, davranış, vaziyet, hal.
- **İskemle:** Arkalıksız sandalye, küçük masa.
- **Nankörce:** İyilikbilmez.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Polly Teyze, Pollyanna’dan neler öğrenmesini istiyor?
- Bu isteklere Pollyanna nasıl cevap veriyor?
- Polly Teyze’nin çocuğun her saatini böyle doldurmasını doğru buluyor musunuz?
- Pollyanna, “Bana yaşayacak zaman bırakmadınız.” sözüyle ne anlatmak istiyor? Miss Polly’nin yaşama anlayışıyla Pollyanna’nın yaşama anlayışı arasında ne fark vardır?
- Sizce Pollyanna’nın davranışları nankörce midir?

TARTIŞALIM

- Pollyanna ile sizin yaşama anlayışınız arasında fark var mı?
- Arkadaşlarınız ile birlikte yaşam anlayışı için tartışınız.

Tartışma sırasında aşağıdaki noktalara dikkat ediniz:

- Konuşurken başkalarının söylediklerini tekrarlamaktan kaçınınız.
- Konuşmalarınızda, ilgi çekici örneklerle yer veriniz.
- Sözcükleri yerinde ve anlamlarına uygun bir şekilde kullanınız.
- Konuşmaları dikkatle dinleyiniz.
- Dinlediğinize ilişkin karşılaştırmalar yapınız.

DERSE HAZIRLIK

- Nasıl bir dünyada yaşamayı hayal ediyorsunuz?
- Kavgaları önlemek için neler yaparsınız?
- Sizden kavgayı açıklamanızı istersek, nasıl açıklarsınız?

SON TAŞ KAVGASI

Bu sokağın çocuğuydum, istesem de istemesem de bir yandandım. Surların dibinde boş bir arsa vardı. İki de dut ağacı... Kimindi burası? Onların mı, bizim mi? Zaman zaman onlar, zaman zaman biz egemen olurduk buraya. Kar yağdı mı bir kar kavgası başlardı. Tatil günlerinde büsbütün işler büyüdü. Kartopunun içine taş konurdu, toplar ağırlaşır. Kime gelirse fena sersemlerdi. Hiç hoşuma gitmezdi bu savaş hali, bu sürekli çatışma, hele hele zorunlu olarak bir yanda yer almak.

Bir arkadaşım vardı, kardeş gibiydik Haluk'la... Bir akşam okuldan çıkmış geliyorduk. "Haluk" diye biri seslendi. Döndük, arka mahalleden Naim adlı bir çocuğu bize doğru koşa koşa gelen. Bir düşmandı yaklaşan. Naim geldi, elini uzattı. Haluk tanıttı beni. Birlikte yürümeye başladık. Naim gördüğü bir filmi anlatıyordu. Amerika'daki yoksul sokaklarda ki çocukların kavgası varmış filmde... "Bizde de böyle kavgalar var" dedi. Bana baktı sonra, bir şey sorar gibi...

Yürüdük. Yol başına gelince elini uzattı. O kendi yoluna, ben kendi yoluma gidecektim. Bu akşam yine arsayı ele geçirme kavgası vardı. Beni de çağırmıştı bizim sokağın elebaşı Ali... Gitmesem düşman bileceklerdi. Naim bir şeyler anlatmak istemişti, ama ne? Bir de onunla konuşsam, tamamdı. Bizimkiler bir duyarlarsa başıma neler gelmezdi! Eve gittim, arka mahallenin bahçelerine bakmaya başladım. Bir gidip geliş, bir canlılık. Ne var, ne oluyor? Bahçeye indim, komşu bahçeye en yakın erik ağacına çıktım, buradan her yer görülüyordu, hem de dallar beni saklıyordu. Savaştaydım sanki casusluk yapıyordum, düşmanın planlarını önceden göstermek, anlamak, ona göre önlem almak...

İri sopalar vardı yerde; arka mahallenin elebaşısı Hasan, çevresindeki sekiz-on çocuğa bir bir dağıtıyordu sopaları. Bir de bez torbaları vardı, yüklü ve ağır... Bunların içinde de iri taşlar olmalıydı. Tam savaş hazırlığı!... hemen haber vermeli bizimkilere. Birden dayandığım dal koptu. Büyük bir gürültü çıktı. Komşu çetenin bütün gözleri bana çevrildi: "Casus var, casus." Bir taş yağmuru başladı. Küfürler,

bağırmlar. Neredeyse yüksek duvara tırmanıp beni yakalamaya gelecekler. Kendimi yere bıraktım. Koşa koşa sokağa fırladım. Bizimkiler cami avlusundaydılar. Burası kesinlikle bizim alanımızdı. Çift kale oynuyorlar... Anlattım durumu. Oracıktaki taşlar toplandı, dallar sopa haline getirildi, arsamıza marş marş'la bir koşu başladı.

Kendimi kaptırmıştım. Hoşuma gitmiyordu kavga dövüş, ama bir film çeviriyor gibiydim. Arsaya biz önden, onlar arkadan girdiler. İlk atışı biz yaptık. Ali koca bir taşı fırlattı, tam vuruş, Hasan'ın kafası yarıldı, kan akmaya başladı. Bu kez onlar torbalarındaki bütün taşları fırlatmaya başladılar. Bir tanesi dizime çarptı, kendimi duvarın oyuğuna attım. Ben taş atamıyorum, elim varmıyor, ya gidip de birinin gözünü çıkarırsa, burnunu kanatırsa! Kaçmalı! Kaçmalı mı? Ayıp, çirkin! Arkadaşlarını bırakmak! Arkadaşlar mı? Karşımdakiler arkadaş değil mi? Ali de, Hasan da, Naim de, ötekiler de benim yaşımda, az çok aynı sınıflarda çocuklar, gerçek bir arkadaşlık zaten yok ki! Hiçbiriyle yok! Öyleyse bana ne, ne diye bu kanlı işe bulaşmalı? Böyle düşünceler geçti kafamdan... Derken Naim'i gördüm, yere düşmüş, bizden biri sopasını kaldırıp ona saldırdı. Ne oluyor, niye bu düşmanlık, bir oynusa, tadı kaçtı bu oyunun... Sopayı vurdu vuracak, koştum, aldım bizimkinin üstüne, eline vurdum tüm gücümle. Sopa düştü, ama tuhaf bir şey oldu bu kez, yerden kalkan Naim bana bir tekme savurdu. Anlayamamıştı benim davranışımı... İki büklüm yere çöktüm. Başka biri de gelip omuzuma bir sopa indirdi. Derken bağırışmalar, koşuşmalar oldu, insanlar geldiler, kaçan kaçana...

Erik ağacının dibinde buldum kendimi. Ne bizim çetenin, ne düşman çetenin çocuklarını göremedim. Karakoldan bir polis gelmiş, evleri dolaşmış, bir daha böyle kanlı kavgalar görülürse elebaşları alıp götürüleceğini bildirmiş. Bir daha taş kavgası olmadı iki sokak arasında. Ne var ki yıllar geçti hepimiz büyüdük, yine de yolda, sokakta karşılaştıkça birbirimize düşman gibi baktık hep.

Böyledir savaşlar!... Anlamsız, gereksiz nedenlere dayanır. İncir çekirdeği doldurmaz çoğu kez düşmanlıklar. Oyun derken, iş oyun olmaktan çıkıverir. İnsan elinde olmadan kaptırır kendini. İyisi mi hep akli kullanmak, duygusal itilmelerden, yanlış davranışlardan kendimizi kurtarmak gerekir. Ben yaşam boyu girdiğim ilk ve son taş kavgasında bu dersi aldım işte...

OktaY ALBAY

SÖZLÜK

- **Surlar:** Kale duvarı.
- **Egemen:** Bağlımlı olmayan, hakim, sözünü geçiren.
- **Sersem:** Düşünmeden hareket eden ne yaptığıının farkında olmayan.
- **Elebaşı:** Olumsuz hareketlerde, oyunda arkadaşlarına baş olan çocuk.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Mahale arası kavgalara karıştınız mı?
- Kavganın olmaması için neler yaparsınız?
- Sizce, çocuk istemediği halde kavgalara karışmasını doğru buluyor musunuz?
- Sizce, kavgalar bir oyun türü müdür?
- Yazar, son taş kavgasından hangi dersi aldığını düşünüyorsunuz?
- Bu hikaye size ne öğretti?
- Hikâyenin amacı nedir?
- Sizler, kavgayı ve arkadaşlar arası öfkeyi nasıl yok edebilirsiniz?

TARTIŞALIM

- Bu yazıda anlatılan doğru, yanlış davranışları belirleyerek sınıfınızda tartışınız.
- Kavga ve arkadaşlık sözcükleri üzerine görüşleriniz nelerdir?
- Kavgaları nasıl önlersiniz? Arkadaşlarınızla birlikte tartışınız.

Tartışma sırasında aşağıdaki noktalara dikkat ediniz:

- Konuşurken başkalarının söylediklerini tekrarlamaktan kaçınınız.
- Konuşmalarınızda, ilgi çekici örneklerle yer veriniz.
- Konuşmalarınızda gereksiz hareketlerden kaçınınız.
- Konuşmalarınızda ana fikrini vurgulayarak konuşunuz.
- Konuşmaları dikkatle dinleyiniz.

SÖZLÜ ANLATIM**BİR HİKÂYE ANLATALIM**

Okuduğunuz hikâyeyi anlatınız. Önce hikayenin başlığını söyleyiniz. Olayları oluş sırasına göre anlatmaya çalışınız. Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirtiniz. Olayda yer alan kişilerin arasından baş kahramanı seçiniz ve bazı özelliklerini söyleyiniz.

Anlatırken kısa ve düzgün cümleler kurunuz. Anlamlı ve kurallı cümleler kullanınız. Konu dışına çıkmadan anlatmaya çalışınız.

- Bu hikâyeyi siz yazmış olsaydınız, yazıya nasıl bir başlık yazardınız?

ÖĞRENELİM

Bu yazıda olduğu gibi yaşanmış ya da gerçeğe uygun olarak tasarlanmış olayları yer, zaman, kişi belirterek anlatan ve sanat değeri olan yazılara **hikâye** denir. Hikâye, önemli farklılıkları olmakla birlikte "**küçük roman**" şeklinde tanımlanabilir.

Hikâyenin unsurları:

Olay: Hikâyede üzerinde söz söylenen yaşantı ya da durumdur.

Kişiler: Olayın oluşmasında etkili olan ya da olayı yaşayan insanlardır.

Yer (mekan): Olayın yaşandığı çevre veya mekandır.

Zaman: Olayın yaşandığı dönem, an, mevsim ya da gündür.

Dil ve Anlatım: **Hikâyenin dili** açık, akıcı ve günlük konuşma dilinden farklı olarak, etkili sözcük, deyim, atasözlerle zenginleştirilmiş güzel bir dil olmalıdır. **Anlatım** ise iki şekilde olur. Hikâye kahramanlarından birinin ağzından yapılan anlatım "hikâyede birinci kişili anlatım"; yazarın ağzından anlatılanlar "hikâyede üçüncü kişili anlatım".

Hikâyede plan:

Hikâyenin planı ve diğer yazı türlerinde olduğu gibi üç bölümden oluşur. Bunlar:

Serim: Hikâyenin giriş bölümüdür. Bu bölümde olayın geçtiği çevre, kişiler tanıtarak ana olaya giriş yapılır.

Düğüm: Hikâyenin bütün yönleriyle anlatıldığı en geniş bölümdür.

Çözüm: Hikâyenin sonuç bölümü olup merakın bir sonuca bağlanarak giderildiği bölümdür.

Ancak bütün Hikâyelerde bu plan uygulanmaz, bazı **öykülerde** başlangıç ve sonuç bölümü yoktur. Bu bölümler okuyucu tarafından tamamlanır.

ÖĞRENELİM

Güzel yazı yazabilmek için:

- Duygularınızı, düşüncelerinizi açık ve anlaşılır bir biçimde yazınız;
- Çok sayıda kitap okuyunuz ve sözcük dağarcığınızı zenginleştiriniz.

DERSE HAZIRLIK

- Şiir okumayı veya dinlemeyi seviyor musunuz? Niçin?
- Şiir yazma denemeleriniz oldu mu?
- Olmuş ise şiirleri sınıfa getirip arkadaşlarınıza okuyunuz?
- Şiir okurken en çok nelere dikkat edersiniz?

TÜRK ÇOCUĞU DİYOR Kİ

Seneler kutlu bana,
Aylar umutlu bana.
Her an haykırıyorum:
Türk'üm ne mutlu bana.

Cesaretim candadır.
Şöhretim dört yandadır,
Benim bütün cevherim,
Nabzımdaki kandadır.

Türk, dünyada bir tektir,
Milletlere örnektir,
Türklüğün meşalesi
Asla sönmeyecektir.

Halil SOYUER

SÖZLÜK

- **Cesaret:** Yiğitlik, yüreklilik.
- **Cevher:** Bir şeyin özü, iyi yetenek, mücevher.
- **Meşale:** Aydınlatmaya yarayan değnek, bir düşüncenin öncüsü.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Şair, sizce kime hitap ediyor ve hangi duygular içerisindedir?
- Şiirde hakim olan tema nedir? Şair, hangi duyguyu dile getirmiştir?

ÖDEV

- Şiir dilinin, günlük konuşma dilinden farklı yönleri nelerdir?
- Bir şiirde anlatılmak istenen duygu daha etkili olması için şiiri nasıl okumak gerekiyor?

Yukarıdaki sorulara cevap verebilmek için grup çalışması ile araştırma yapınız.

ÖĞRENELİM

- “Türk Çocuğu Diyor Ki” yazısı bir **şiir**dir.
- Şiiri yazan kişiye **şair** denir.
- Şiirin her satırına **dize (mısra)** denir.
- Dizelerden oluşan bölümlere **kıta** denir. Kıtalar, dize sayılarına göre de adlandırılabilir. Şiirin birinci bölümü dört dizeden oluşmaktadır.
- Dört dizeden oluşan bölümlere de **dörtlük** denir.
- Okuduğunuz şiirin her dizesi **büyük harf**le başlamaktadır.
- Şiirde dile getirilen duygu, düşünce ve hayale **tema** denir.
- Şiirin her dizesi **7 hece**den oluşmaktadır. Dizeler arasında hece eşitliği bulunmaktadır.
- Şiirde de olduğu gibi hece sayısı eşitliğine, **hece ölçüsü** denir.
- Bazı heceleri diğerlerine göre daha baskılı okumaya **vurgu** denir.
- Anlatılmak istenen duygu veya düşüncenin etkili ifade edilebilmesi için ses tonunu değiştirerek okumaya **tonlama** denir.

ÖĞRENELİM

- Okuduğunuz şiirin birinci dördlüğüne bakalım:

Seneler kutlu **bana**,
 Aylar u**mutlu** **bana**.
 Her an haykırıyorum:
 Türk'üm ne **mutlu** **bana**.

...şeklinde bitmektedir. Sondaki “**mutlu**” sesleri birbirine benzemektedir. “**bana**” sözcüğü ise her mısranın sonunda tekrar edilmiştir. Bu dörtlükte görüldüğü gibi, mısra sonlarındaki birbirinden farklı sözcüklerde görülen ses benzerliğine **kafiye** denir. Mısra sonlarında bulunan aynı görevdeki ses, ek ve söz tekrarlarına ise **redif** denir.

Okuduğunuz şiirin dize sonlarındaki tekrarlar aynı şekilde devam etmez. Benzeyen sesler bazen birdir, bazen daha çoktur. Buna göre kafiye çeşitlerinden birini oluşturur.

Ses sayılarına göre kafiye türleri üç çeşittir;

- yarım kafiye**; sadece bir ünsüzün benzeşmesiyle oluşan kafiye türüdür.
- tam kafiye**; biri ünlü diğeri ünsüz olmak üzere iki sesin benzerliği ile oluşan kafiye türüdür.
- zengin kafiye**; en az üç sesin benzerliği ile oluşan kafiye türüne zengin kafiye denir. **Yukarıdaki dörtlükte zengin kafiye bulunmaktadır.**

Şiirin, dizilişi bakımından kafiye çeşitleri:

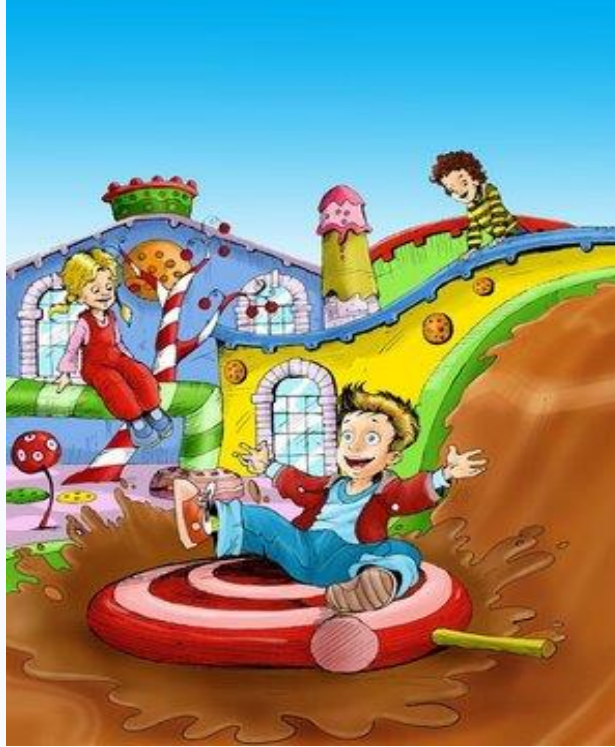
- Okuduğunuz şiirin ikinci dördlüğüne bakalım:

Cesaretim can dadır .	a
Şöhretim dört yan dadır ,	a
Benim bütün cevherim,	x
Nabzımdaki kan dadır .	a

- Düz kafiye**: kafiye sözcükler **aaxa** şeklinde sıralanmışsa buna **düz kafiye** denir. Okuduğunuz şiirin kafiyesi dizilişine göre düz kafiye türüdür.
- Çapraz kafiye**: kafiye sözcükler **axax** şeklinde sıralanmışsa buna **çapraz kafiye** denir.
- Sarma kafiye**: kafiye sözcükler **axxa** şeklinde sıralanmışsa buna **sarma kafiye** denir.

DERSE HAZIRLIK

- Hangi tür kitap okumaktan hoşlanıyorsunuz?

MASAL ADAM

Tam gün eğitim veren, her türlü modern eğitim aracının bulunduğu, en yeni eğitim yöntemlerinin denendiği bir okul varmış.

Ödevler elektrikli daktilo ile yazılır, matematik problemleri otomatik hesap makinesi ile çözülürmüş. Sözlüler videokasetleriyle yapılmış. Bir gün öğretmenlerden biri, öğrencilerine ders konusu olarak masalları vermiş. Ama öğrencilerden masal okumalarını, masal analiz etmelerini, eleştirmelerini istemiyormuş. Öğrencilerin en eğlenceli, en bilimsel ve en yaratıcı yöntemi kullanarak çalışmalarını istiyormuş.

“Çocuklar,” demiş, “bugün çalışma konusu olarak masalları veriyorum size. Sizden istediğim de masal yapmanız. Konu masal da olsa, yine her zaman ki gibi en uygun malzemelerden, en gelişmiş teknolojilerden yararlanmanızı bekliyorum.”

Öğrenciler, doğruca her tür araç gerecin bulunduğu laboratuvara girmiş. Kimi matkabın başına geçmiş, kimi makinelerin, kimi tornanın, kimi de mühendis masalarının başına geçmiş. Ham madde olarak kil kullanan da olmuş, plastik

kullanan da. Bazıları altın tozu ya da gümüş tozu kullanarak masal yaratabileceğini düşünmüş. Zil çaldığında bir parçacık bile masal yapamamışlar.

“Yarın devam edersiniz artık.” demiş öğretmenleri. “Daha bilimsel yollardan giderek bulabileceğinizi sanıyorum.”

Ertesi gün çocuklar mikroskop, şeritli hesap makinesi ve bilgisayar kullanarak yeniden çalışmaya koyulmuşlar. Ama ne yaptılar ne ettilerse bir türlü başaramamışlar. Bir türlü masal yapamıyorlarmış.

Tam çocuklar sülfirik asitle gül yapraklarını ve Cianni Roderi’nin posterini eritirken oradan geçen yaşlı bir adam laboratuvarın penceresine yanaşmış.

“Ne yapıyorsunuz çocuklar?” diye sormuş.

“Masal yapmaya çalışıyoruz.”

“İyi de bu iş böyle olmaz ki!”

“Siz nereden bileceksiniz ki?”

“Bilmez olur muyum hiç! Ben kendim masalı.”

Bir konu üzerinde en iyi yöntemi kullanarak çalışma alışkanlığı edinmiş olan bu çocuklar, onun neden yapıldığını öğrenmeleri gerektiğini bildikleri için yaşlı adamı içeri davet etmişler.

“İzin verirseniz sizi incelemek isteriz.” demişler.

“Memnuniyetle.” diye cevap vermiş yaşlı adam, “İşte buradayım.”

Öğrenciler, içinde ne olduğunu anlamak için, masal adamı testere, matkap ve kerpetenle küçük küçük parçalara bölmüşler.

Sonra da, “İyi ama içinde sadece sözcükler var!” diye bağırılmışlar şaşkınlıkla. “Öyle zaten, ne sanmıştınız!” demiş tekrar eski haline gelen masal adam. “Biz masallar sözcüklerden yapılız. Anladınız değil mi, ne gerekiyormuş masal yapmak için?”

“Anladık tabi.” diye cevap vermiş çocuklar hep bir ağızdan. Masal adam çocuklarla vedalaşmış ve oradan ayrılmış. Çocuklar masalın ham maddesinin sözcükler olduğunu anladıktan sonra artık istedikleri kadar masal yapabilirler. Çocuklar ham maddeyi bol bol bulabilecekleri sözlüğü açmışlar, sözlüğün içi bir sürü sözcükle doluymuş. Sözcükleri, sözlükten çıkarıp kocaman bir masanın üstüne yığmışlar. Soyut ve somut sözcükleri, kısa ve uzun sözcükleri ayırmışlar, sıfatları, fiilleri, zamirleri gruplaştırmışlar, süzgeçten geçirmişler biraz su katıp yoğurmuşlar. Masal biçimine sokmaya çalışmışlar.

Masal yapamadıklarını görünce, birkaç yumurta, kabartma tozu katmışlar. Kaynatmışlar, kızartmışlar, kurutmuşlar. Esprili olsun diye ispiroya bastırmışlar, hüznü olsun diye gözyaşlarıyla ıslatmışlar, daha fantastik olması için canlı ve parlak renklerle boyamışlar.

Gerekli ham maddeyi de buldukları halde bir türlü masallar ortaya çıkmıyormuş, ama yılmamışlar, yorulmamışlar. Tekrar tekrar deneyerek çalışmalarına devam etmişler. Sözcükleri birbirlerine yapıştırarak kuyruklu yıldızlar gibi şeritler yapmışlar. Sadece sabır meselesiymiş bu, denemek, tekrar denemek gerekiyormuş.

Yöntemlere uyarak ve yorulmadan; o gün, ertesi gün, daha ertesi gün ve daha ertesi gün çalışmalarına devam etmişler.

Biliyor musunuz, hala oradalar...

Haftalardır orada, o laboratuvarında masal yapmak için bilimsel bir yol bulacaklarına inanarak çalışmalarına devam ediyorlar.

Marcello ARGILLI

SÖZLÜK

- **Matkab:** Delik açma aleti, delgi.
- **Kerpeten:** Çivi çıkarmaya yarayan iki kollu el aracı.
- **Fantastik:** Gerçekte var olmayan, gerçek olmayan, hayali.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Masal yazacak olursanız en çok nelerden yararlanırsınız?
- Çocuklar neden masal adamı incelemek istiyorlar?
- Masalın ham maddesi nedir?
- Ham madde keşfedildikten sonra, çocukların çalışmaları nasıl devam etmiştir?
- Günlerdir masal yapmakta olan çocuklara nasıl bir tavsiyede bulunurdunuz?
- Okuduğunuz metinden nasıl bir sonuç çıkarıyorsunuz?

ÖDEV

- Siz de masal yazmaya çalışınız.
- Masalınıza uygun başlık belirleyiniz.
- Masalınızdaki olayları oluş sırasına göre yazınız.
- Masalınızda kendi yaşantınızdan ve günlük hayattan örnekler veriniz.

DERSE HAZIRLIK

- Aşağıdaki görseli inceleyiniz. Görseldeki çocukların merdivenlerden kolayca çıkabilmesi için bir makine tasarlayınız. Tasarladığınız makinenin nasıl çalıştığını ve çocuklara nasıl yardımcı olacağını altındaki yazma alanına yazınız. Tasarladığınız makinenin çalışma düzenini açıklayınız.
- İnsanların bireysel farklılıklarıyla ilgili empati kurabiliyor musunuz? Örnekler veriniz.

AYNIYIZ AMA FARKLIYIZ DA

Bir insan, hangi dinden, milletten, renkten, coğrafyadan, dilden, düşünceden ve anlayıştan olursa olsun öncelikle insan olduğunun algılanması gerekir. Her birey, saygıya değer bir varlıktır.

İnsanın kendisinden farklı olanı hor görmeye hakkı yoktur. İnsanların değerleri, inançları, olaylara bakış açıları farklı farklı olabilir. Bu farklılık bir ayrışma sebebi olmamalı, farklılıklar bir dayatma unsuru haline getirilmemeli, baskı nedeni olmamalıdır.

İnsanın kendisinden farklı olanı hor görmeye hakkı yoktur, İnsanların değerleri, inançları, olaylara bakış açıları farklı farklı olabilir. Bu farklılık bir ayrışma sebebi olmamalı, farklılıklar bir dayatma unsuru haline getirilmemeli, baskı nedeni olmamalıdır.

ÖĞRENELİM

Her insan birbirinden farklı özelliklere ilgi ve yeteneklere sahiptir. Fiziksel özelliklerimiz, yapmaktan hoşlandıklarımız, ilgi ve yeteneklerimize **bireysel farklılıklar** denir. Farklı bir tanım kullanmak istersek, iki insanı birbirinden ayıran özelliklerin tümüne bireysel farklılık denir.

- Herkesin, ilgi duyduğu alanlar farklı olabilir. Satranç oynamak, futbol oynamak, resim yapmak ya da şarkı söylemek gibi yeteneklerimiz farklı olabilir. Farklı yeteneklerimizin olması bireysel farklılıklarımızdır. Bireysel farklılıklarımıza saygı duymalıyız.
- Bazı arkadaşlarımız işitme cihazı, gözlük, değnek gibi özel aletlere ihtiyaç duyabilirler, bazı arkadaşlar farklı dilde konuşabilir. Arkadaşlarımızın kullandığı özel alet ve cihazlar konusunda duyarlı olmalıyız. Her insanın, diğer insanlara benzeyen ve benzemeyen özellikleri bulunur. Hiçbir insan diğerine tam olarak benzemez. Çok benzediklerini düşündüğümüz kişilerin bile mutlaka farklı özellikleri vardır.

ÖDEV

- Boş bir kağıt üzerine arkadaşınızın, sizden farklı olan özelliklerini, anlatınız. Bu farklılıklara karşı saygı gösterdiğiniz davranışlarınızı açıklayınız. Bizlerden farklı özelliklere sahip arkadaşlarımız olabilir. Bu arkadaşlarımızı oldukları gibi kabul etmeliyiz. Bireysel farklılıklara saygılı olmalıyız.
- Bu konuyla ilgili defterinize kısa bir kompozisyon yazınız. Daha sonra arkadaşlarınızla okuyunuz.

ÖĞRENELİM

DÜNYAMIZ

Dünya nüfusu yaklaşık sekiz milyar. Dili, dini, rengi, fiziksel özellikleri farklı olan insanlar; farklı kıtalarda, çeşitli ülkelerde yaşıyorlar. Dış görünüşleri birbirine benzemese de insanların pek çok ortak özelliği var. Duygulanırız, düşünürüz, ümitleniriz, rüya görürüz. Mutlu olunca güleriz, çok üzülünce ağlarız. İnsan olmamız en temel ortak özelliğimizdir. Ortak özelliklerimizin farkında olmalı, farklılıklarımızın zenginlik olduğunu unutmamalıyız.

Sınıfınızda veya çevrenizde farklı milletlerden arkadaşlarınız var mı? Onlarla ve ülkeleriyle ilgili bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşın. Farklılıklar toplum hayatına zenginlik katar. Farklılıklara saygı göstermek birtoplumda sağlıklı iletişim kurmak için gereklidir.

ÖĞRENELİM

Bir Konuyu Açıklayan Yazı Yazma (Kompozisyon)

1. Yazılarınız en az üç paragraf olsun. İlk paragraf "Giriş" bölümü olsun. Bu paragrafta, "Hangi konuyu, neyi açıklayacağım?" sorusunun cevabını verin. Yani konuyu verin. Çok uzun tutmayın. Soru cümlesiyle, konuşma cümlesiyle, betimleme ile giriş yapabilirsiniz. İlgi çekici bir giriş yapmak, okuyucunun dikkatini çeker.
2. Daha sonraki paragraflarda "Gelişme" bölümünü oluşturun. Bu paragraflarda da açıklamaya çalıştığınız sözü örneklediren cümleler kullanın. Atasözü, özdeyiş, fabl, fıkra vb. örnekler verin. Bu sözlerle ilişkiyi iyi kurun. Tarihten, çevrenizden örnekler verebilirsiniz. Kendiniz de örnekler tasarlayabilirsiniz. Örneklerinizi ifade eden alt başlıklar koyabilirsiniz. Bu bölümde okuyucu "Bu konuyu artık anladım." diyebilmelidir. Ancak çok uzun tutulmamalıdır.
3. Son paragraf da, "Sonuç" bölümüdür. Bu paragrafta açıklamalarınızı sonuca bağlayın. Arkadaşlarınıza, yakın çevrenize ve bütün insanlara verebileceğiniz mesajı ifade etmeye çalışın.
4. Önce ne yazacağınızı tasarlayınız. Gerekirse karalama olarak yazdıktan sonra yeniden düzenleyip kâğıda geçirin.

Aşağıda farklı dillerde selamlamalar verilmiştir. Bu diller hangi ülkelere ait olduğunu bulun ve en çok öğrenmek istediğiniz hangisidir? O dili konuşan bir kişiyle arkadaş olsanız onunla nasıl anlaşmaya çalışırsınız? Niçin?

Farklı ülkede yaşayan bir arkadaşınıza Türkiye'yi veya yaşadığınız yeri anlatan kısa bir yazı yazınız. Yazınızı yazarken aşağıdaki bilgilere göre yazabilirsiniz. Yaşadığınız yerin adını, tarihî, turistik ve doğal güzelliklerini, iklimini, geleneklerini vb. özelliklerini yazabilirsiniz.

ÖĞRENELİM

Dünyada farklı ülkeleri, farklı kültürleri tanımalıyız. Ancak her şeyden önce kendi kültürümüzü iyi bilmeliyiz.

Dünyada milyarlarca insan var. Birbirinden farklı milyarlarca insan...

Farklılıklara saygı duymak hem kendimizle hem de diğer insanlarla barış içinde yaşamamızı sağlar. Barış içinde birlikte yaşamak insanlık için önemli bir erdemdir. Dini, dili, ırkı her ne olursa olsun herkes insandır. Atalarımız birlikte yaşama kültürünün en güzel örneklerini vermişlerdir.

Toplum içerisinde bizim de birtakım sorumluluklarımız vardır. Bu sorumluluklarımız kendimize karşı, ailemize karşı olabileceği gibi topluma karşı da olabilir. Ayrıca dünyada beraber yaşadığımız hayvanlara ve bitkilere karşı da sorumluluklarımız bulunmaktadır. Hadi hep birlikte düşünelim, bizim ne gibi sorumluluklarımız olabilir?

ÖDEV

Aşağıdaki fotoğrafları inceleyin. Dikkatinizi neler çekti? Bu insanlar dünyanın hangi bölgelerinde yaşıyor olabilirler. Tahminlerinizi arkadaşlarınızla paylaşın.

- Bu konuyla ilgili defterinize kısa bir kompozisyon yazınız. Daha sonra arkadaşlarınızla okuyunuz.

DERSE HAZIRLIK

- Teknolojinin günlük yaşantımıza sağladığı yararlar hakkındaki düşüncelerinizle ilgili yazınızı arkadaşlarınıza okuyunuz.
- Bilgisayarı günlük yaşantınızda nerede ve ne amaçlarla kullanıyorsunuz? Örnekler veriniz.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İLETİŞİMİN ÖYKÜSÜ

İnsanlar var olduklarından beri birbirleriyle çeşitli şekillerde iletişim kurdular. Başlarda bunu vücut hareketlerini ve seslerini kullanarak yaptılar. Daha sonra iletişimin farklı yollarını keşfettiler. İşte iletişim tarihindeki bazı önemli gelişmeler...

Günümüzden 35 bin yıl önce insanlar ilk duvar resimlerini yaptı. Bu resimlerin ne amaçla yapıldığı tam olarak bilinmese de bunlar bize dönemde yaşayan insanlarla ilgili önemli bilgiler sağlıyor. Yaklaşık 5 bin yıl önce Sümerler ve Eski Mısırlılar sözcüklerin resimlerle ve simgelerle anlatıldığı yazı çeşitleri geliştirdiler.

Günümüzden 3 bin yıl önce Fenikeliler ilk alfabeyi geliştirdi.

Eski Yunan'da düzenlenen Olimpiyat Oyunlarının kazananları köylere posta güvercinleri gönderilerek duyurulurdu. Eski Yunanlı Polybius (Polibiyos) adlı bir tarihçi ve mühendis bir şifreleme sistemi geliştirdi. Bu sistemde belirli sayılar bir tabloda bulunan belirli harflere karşılık geliyordu. Sayılardan oluşan şifreli mesajı uzaktaki bir kişinin görebilmesi için meşaleler kullanılıyordu.

Gutenberg adlı bir Alman kuyumcu ve matbaacı ilk kez bir kitabı metal harf kalıpları kullanarak bastı. Bu yöntemde harf kalıpları basılacak metne göre dizilerek baskı yapılıyordu. O güne dek Avrupa'da kitaplar elle yazılarak çoğaltıldığından bu yöntemin bulunması büyük bir ilerleme sayıldı. Artık kitaplar çok sayıda ve hızlı bir şekilde basılabilmeye başladı.

Bin yedi yüz doksan dört yılında Claude Chappe (Klod Şap) adlı Fransız bir mühendis semafor olarak adlandırılan bir sistem geliştirdi. Birbirinden uzaktaki kişilerin haberleşmesini sağlayan bu sistemde kuleler üzerine yerleştirilmiş hareketli kollar vardı. Kolların farklı duruş şekilleri farklı harfleri simgeliyordu. Harf harf iletilen mesajlar dürbün ya da teleskop yardımıyla uzaktan okunabiliyordu.

19. yüzyılda özellikle gemiler arasında haberleşmeyi sağlamak için elle tutulan iki renkli bayrakların kullanıldığı bir semafor sistemi daha geliştirildi. Bu

sistem yaygın olmasa da günümüzde hâlâ kullanılıyor.

Bin sekiz yüz otuzlu yıllarda elektrikli telgraf sistemi geliştirildi. Telgrafta mesajlar Mors alfabesi kullanılarak iletilirdi. Mors alfabesinde harfler, sayılar ve noktalama işaretleri farklı şekillerde sıralanan nokta ve çizgilerle ifade edilir.

Bin sekiz yüz yetmiş altıda Alexander Graham Bell (Aleksendir Grahım Bel) adlı İngiliz bir mühendis 16 kilometre uzaktaki yardımcısını arayarak ilk uzun mesafeli telefon görüşmesini yaptı. Bin dokuz yüz altıda Aubrey Reginald Fessenden (Abri Recinild Fesındın) adlı ABD'li bir mühendis, ABD'nin Massachusetts (Mesaçusets) eyaletinden ilk radyo yayını yaptı.

Bin dokuz yüz otuz altıda İngiltere'de ilk düzenli televizyon yayını yapılmaya başlandı. Bin dokuz yüz ellili yıllarda bilgisayarların geliştirilmesiyle birlikte bilgisayarları birbirine bağlayan ağlar da kurulmaya başlandı. İnternet olarak adlandırılan ve bilgisayar ağlarını birbirine bağlayan yapı tüm dünyada yaygınlaştı.

F. Kübra GÖKDEMİR

ARAŞTIRALIM - ÖĞRENELİM

- Uzakta olan akraba ve arkadaşlarınızla nasıl haberleşirsiniz?
- Bilgisayarı hangi amaçlarla kullanırsınız?
- Çevrenizdeki cep telefonu kullanan insanları gözlemleyiniz.
- Gözlem sonuçlarınızı yazıp arkadaşlarınızla paylaşınız.
- Yeni bir semte taşındığınızı düşününüz.
- Çevrenizdeki insanlarla nasıl tanışır, onlarla nasıl iletişime geçersiniz?
- İletişim sözcüğünün eş anlamlısı nedir?
- Kimlerle iletişim kurarsınız?

ÖĞRETMENLER İÇİN

Her okuma metni ya da dinleme/izleme materyalinin içeriğinin işlenişinden sonra metne ya da temaya bağlı bir konuşma etkinliği düzenlenir. Etkinlikler belli bir yöntem dâhilinde yapılmalı, yıl boyunca mümkün olduğunca çeşitli yöntemin kullanılmasına özen gösterilmelidir. Kazanımların ilk ele alındığı yerde, kazanımın niteliğine göre öğrenciye gerekli açıklamalar yapılmalı veya bununla ilgili etkinlikler düzenlenmelidir. Kazanımın ele alındığı diğer etkinliklerde öğrenciye hatırlatmalarda bulunulmalıdır. Her öğrencinin yıl içinde en az bir kez hazırlıklı bir konuşma yapması, diğer konuşma etkinliklerine de mümkün olduğunca çok öğrencinin katılması sağlanmalıdır. Çalışmalar sonrasında verilecek dönütlerle öğrencinin kendini geliştirmesine katkıda bulunulmalıdır.

DERSE HAZIRLIK

- İnternet kullanımının yaygınlaşması ile hayatımızda meydana gelen değişiklikleri araştırınız. Araştırma sonucunda edindiğiniz bilgileri maddeler hâlinde defterinize yazınız.
- İnternet nasıl icat edilmiş olabilir? Araştırınız.
- Yaptığınız araştırma sonucunda İnternet’le hayatımızda meydana gelen değişiklikleri açıklayınız.
- İnternet kullanıcılarına neler sunar?

TEKNOLOJİ VE TOPLUM

İnsanların geçmiş dönemlerde ortaya koyduğu buluşlar sonraki dönemlerde teknolojinin ilerlemesini kolaylaştırmıştır. Yazı, kâğıt, matbaa, tekerlek, para, pusula ve ampul gibi temel buluşlar zamanla geliştirilmiştir. Özellikle yazı, kâğıt ve matbaanın yaygınlaşması sayesinde insanlar bilgi birikimlerini artırmışlar ve yeni buluşlar yapma imkânına sahip olmuşlardır. Her yeni buluş hayatımızı daha da kolaylaştırmış, sosyal ve toplumsal ilişkilerimizi etkilemiştir. Genel Ağ(internet) aracılığıyla bağlandığımız sosyal medya hesapları insanlar arasındaki iletişimi etkileyen önemli bir unsurdur.

Teknoloji sayesinde insanlar yaşadıkları yerden, uzakta yaşayan kişilerle iletişim kurmakta ve başka ülkelerdeki insanların yaşamları hakkında bilgi sahibi olabilmektedir. Teknoloji, insanların kendilerini ilgilendiren konular hakkında kısa sürede bilgi edinebilmesini sağlamaktadır. Teknoloji, bilinçli kullanıldığında zaman hayatımızı kolaylaştıran bir araçtır. Ancak bilinçsiz ve gereksiz kullanıldığında zaman en değerli zamanımızı çalan bir hırsız, sağlığınıza zarar veren bir virüs gibidir.

Bilgisayar ve internet okul çağındaki çocukların en fazla zaman harcadıkları aktivitelerin başında gelmektedir. Harcanan bu zamanın bir kısmı ödev hazırlama, bilgi edinme ve araştırma gibi faydalı ve sağlıklı bir amaca hizmet etmektedir.

Ancak çocukların bilgisayar karşısında geçirdiği zamanın büyük çoğunluğunu oyun oynamak, sohbet etmek, mesajlaşmak ve film, oyun, müzik, program indirmek ile geçirdiği gözlenmektedir. İnternet bağımlılığı, kişiyi bilgisayar başına bağlıyor ve sosyalleşmesini engelliyor. Bu durumda kişi, kendini toplumdan soyutluyor. Oyun bağımlılığı bireyi çoğu zaman saldırgan ve vahşi yapıyor, internet bağımlılığında da olduğu gibi kişiyi asosyal bir hale getiriyor. Bilgisayar ve interneti aşırı kullanmak bazı psikolojik rahatsızlıkların işareti ve habercisi olabilir. Bu nedenle bilgisayar kullanımında da diğer alanlarda olduğu gibi öğretmenler, anne-babaların bazı önlemler alıp çocuğu yönlendirmesi ve çocuğa bilgisayar başında ne kadar zaman geçirmesi gerektiğini öğretmeleri gerekmektedir.

ARAŞTIRALIM - ÖĞRENELİM

DOĞRU VE GÜVENİLİR BİLGİ

Özellikle son yüzyılda teknolojinin gelişmesi ile birlikte bilgi kaynaklarımız değişikliğe uğramıştır. Eskiden insanlar ansiklopedi, kitap, gazete, dergi vb. basılı kaynakları kullanarak bilgiye ulaşmaktaydı. Günümüzde insanlar Genel Ağ bağlantılı akıllı telefonlar, bilgisayarlar ve tabletler yardımıyla sanal ortamda istedikleri bilgiye ulaşmaktadır.

Günümüzde birçoğumuzun hayatında önemli bir yere sahip olan ve bazen “o olmasaydı ödevlerimizi nasıl yapardık” diye düşündüren internet, artık herkesin ilk başvurduğu bilgi kaynağı olmaya başladı.

Ancak dünyanın en büyük kütüphanesi sayılan bu sanal bilgi kaynağında, zamanla büyük bir bilgi kirliliği oluştu. Çünkü herkes internette bilgi paylaşmaya başladı. Bu durum “internetteki bilgilere ne kadar güvenmeliyiz?” sorusunu akla getirdi.

İNTERNETTEKİ BİLGİLERİN DOĞRU OLDUĞUNU NASIL ANLARIZ

İnternette yer alan bilgi sadece bir yerde değil, internetteki birçok yerde mevcuttur. Ayrıca internetteki bilgilerin kontrol edildikten sonra yayınlanması imkânsız gibidir.

UNUTMA - ÖĞREN**GÜVENLİ İNTERNET KULLANIMI**

1. İnternette geçirdiğiniz süreleri kontrol edin. Hayat sadece internetten ibaret değildir. Arkadaşlarınızla beraber gerçek hayatta da eğlenebilirsiniz.
2. İnternette gezinmek için evinizi ve ailenizle birlikte oturduğunuz odayı tercih edin.
3. Seçimlerinizi ailenizle ve öğretmenlerinizle beraber yapın. Onlara danışmaktan çekinmeyin.
4. İnternette karşılaştığınız herhangi bir bilgiyi başka kaynaklardan da sorgulayın ve doğruluğunu araştırın. Ayrıca, bir ödev hazırladığınızda, bulduğunuz bilgileri ve kullandığınız resimlerin kaynağını mutlaka belirtmelisiniz.
5. Tanımadığınız kişilerle sohbet etmeyin. Sosyal paylaşım sitelerinde kesinlikle tanımadığınız kişilerle arkadaş olmayın.
6. İnternet ortamında tanıştığınız bir yabancıyla gerçek hayatta buluşmayın. Gerçekten tanışmak istediğiniz biri olursa yanında mutlaka aile bireylerinden bir yetişkin olmalı ve buluşmak için kalabalık yerleri tercih etmelisin.
7. İnternet ortamında kişisel ve özel bilgilerinizi vermeyin. Kullanılan şifreler hiçbir şekilde başkalarıyla paylaşılmamalı, kolay elde edilebilecek yerlere yazılmamalı. Verdiğiniz ufak gibi görünen bilgiler bile kötü niyetli kişiler tarafından kullanılabilir.
8. Tanımadığınız kişilerden gelen mesajları açmayın. Çünkü bunlar genellikle uygunsuz, virüslü ya da gereksiz şeyler içermektedir. Bunlara karşı bilgisayarınızda mutlaka güncel bir anti-virüs ve güvenlik programı bulunmalıdır.
9. Size yapılmasını istemediğinizi başkalarına da yapmayınız. Kimseye hakaret, argo, küfürlü hitap etmemelisiniz. Yüzüne söylemek nasıl saygısız bir hareketse internet üzerinden yapmak da öyledir.
10. İnternet ortamında sizi rahatsız eden şeylerle karşılaştığınızda ailenize, öğretmenlerinize ya da ilgili kurumlara şikayet edebilirsiniz.

DERSE HAZIRLIK

- İnterneti hangi amaçlarla kullanıyorsunuz?
- Sosyal medya hesaplarından hangilerini biliyorsunuz?
- Bildiğiniz sosyal medya hesapları hakkında bilgi veriniz.

SOSYAL MEDYANIN ETKİLERİ

Uluslararası Sosyal Medya Derneği (USMED) Yönetim Kurulu Başkanı Said Ercan, sosyal medyada beğenilmeme korkusunun insanlarda psikolojik sorunlara yol açtığını söyledi. Ercan, aynı zamanda insanların hayatlarının artık birçok yerinde sayılar olduğunu da dile getirdi. Ercan yaptığı açıklamada, sosyal medya kullanıcılarına yönelik araştırmalar yaptıklarını ve araştırmalara göre insanların sosyal medyada genellikle beğenilmek için bir şeyler paylaştığını belirtti.

Dünyada son yıllarda sosyal medya kullanan birçok insanda bir çeşit kaygı bozukluğu görüldüğünü aktaran Ercan, "Bu insanlar sürekli sosyal medya için telefona dönüp dönüp bakıyor. Türkiye'de 50 milyon internet kullanıcısı var. Kullanıcılar ortalama beş dakikada bir telefonuna bakıyor. Yine yapılan araştırmaya göre cüzdanımızı kaybettiğimizde bunun yanımda olmadığını üç saatte fark ediyoruz ama telefonu kaybettiğimizi beş dakikada anlıyoruz." diye konuştu. Sosyal medyanın insan hayatına çok fazla girdiğini vurgulayan Ercan, şöyle konuştu: "Sosyal medyada bir şey paylaştıklarında insanlar hemen 'Kaç beğeni oldu, kaç kişi gördü?' diye bakıyor. Sosyal medyada beğenilme kullanıcıları mutlu ediyor. Beğenilmeme ile karşılaşan kullanıcılarda ise psikolojik sorunlar ortaya çıkıyor. Sosyal medyada beğenilmeme psikolojiyi bozuyor. Bu tamamen istatistiklerle yaşar hâle getiriyor bizi. Yani hayatımızın her alanında sayılar var artık. Sayılarla yaşıyoruz."

Sosyal medya kullanıcıları tarihten uzak yaşıyor. Ercan, insanlığın günlük yaşamındaki kadim bilgilerin sosyal medyaya aktarılamadığını dile getirdi. Sosyal medya kullanıcılarının tarihî bilgiden ve gelenekten uzak yaşadığını aktaran Ercan, "İnsanlar için her şey arama motorundan ibaret oldu. Arama motoruna yazdığında o bilgi yoksa insanlar inanmıyor. Hâl böyle olunca ortaya garip sonuçlar çıkıyor. Fenomen ve profesörü takipçi sayısına göre değerlendiriyorlar, kıyaslıyorlar. Sosyal medya bilgiyi takipçi sayısına göre derecelendiriyor. Aslında öyle de değil tabii ki. Buna göre sosyal medya meslekleri de etkiliyor. Bilgi değil de önemli olan sosyal medyaya göre beğenilme ya da takipçi sayısı oluyor." şeklinde konuştu.

Gazete Haberi

ÖĞRENELİM**HABER YAZISI**

Bir bilginin, olayın gazete, dergi gibi yayın organlarıyla ya da radyo, televizyon gibi iletişim araçlarıyla topluma sunulmak üzere yazılı metin haline getirilmesine haber yazısı adı verilir.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Okuduğunu metinde hangi durumun insanlarda psikolojik sorunlarla yol açtığı dile getirilmiştir?
- İnsanlar, sosyal medyada hangi amaçla paylaşım yapmaktadır?
- Araştırmalar, sosyal medya kullanan bir çok insanda hangi hastalığın görüldüğünü ortaya çıkarmıştır?
- Sosyal medya bilgiyi neye göre değerlendiriyor?
- Habere göre sosyal medya, meslekleri nasıl etkiliyor?
- Haberde, sosyal medyanın hangi özellikleri hakkında durmuştur?
- Haber yazısını siz yazmış olsaydınız sosyal medyanın hangi etki ve özellikleri üzerinde dururdunuz?

ÖDEV

- Bir haber yazısına göre: En hızlı yayılan iletişim aracı internettir. Radyo yayınlarının 50 milyon dinleyiciye ulaşması 38 yılda gerçekleşmiştir. Televizyon yayınları için bu süre 13 yıldır. İnternetin 50 milyon kullanıcıya ulaşması yalnızca 4 yıl sürmüştür. İnternete bağlı aygıt sayısı insan nüfusundan çoktur. Dünyada e-posta kullanıcılarının sayısı 2,5 milyarı geçmiştir.
- Okuduğunuz haber yazılarından ve araştırmalarınızın sonucundan hareketle sosyal medyanın olumlu ve olumsuz yönlerini anlatan bir konuşma yapınız. Konuşmanız sırasında "ama, fakat, ancak" vb. uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanınız.
- Sosyal medyanın olumsuz etkileri konusunda defterinize insanları bilinçlendirecek bir afiş hazırlayınız.
- Sosyal medyanın etkileri:
Yüz yüze iletişimi azaltıp yalnızlığı artırıyor.
Sosyal medya bağımlılığı hastalığımız oldu.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK**KISACA**

Okuduğu metni anlama ve çözümleme

Sesli okuma sırasında veya konu anlatımında öğrencilerin ana fikir ve yardımcı fikirleri bulup özet çıkarmaları amacıyla kullanılır.

- 5-7 dakika süreyle sesli okuma yapılır.
- Öğrenciler öğretmenin verdiği kâğıdın yalnızca ön yüzüne not alırlar.
- İlk aşamada önemli buldukları her şeyi yazarlar.
- Her öğrenciye büyük boy yeni bir not kâğıdı verilir.
- Seçilen bölüm yeniden okunur.
- Önemli bir yer, isim veya tarih geçtikçe duraklanarak ve tekrar edilerek okunur.
- Okuma bittikten sonra gönüllü birkaç öğrenci aldığı notu okur. Alınan notlardan hangilerinin tam olduğuna karar verilir.
- Öğrencilere orta boy kâğıtlar dağıtılarak yalnızca önemli yerleri yazmaları istenir. Bunun için üç dakika süre verilir. (Sınıf seviyesine göre bu süre uzatılıp kısaltılabilir.)
- Gönüllü birkaç öğrenci aldığı notu okur.
- Özetin, metnin konusunu ve ana fikrini kapsayacak kapsayacak şekilde yazıldığı açıklanır.
- Son olarak küçük boy kâğıtlar dağıtılır. Öğrencilerden aldıkları notlardan hareketle özet çıkarmaları istenir.

Not: Not alarak ve özetleyerek okuma yöntemleri kullanılır.

MEDYA OKURYAZARLIĞI

Medyanın hayatımızdaki önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Medya denilince önceleri insanların aklına yalnızca gazete, dergi gibi basılı kaynaklar ve televizyon gelirdi. İnsanlar gazete ve dergi okuyarak, televizyon izleyerek medyadan etkilenirdi. Ancak günümüzde bilgisayar ve akıllı telefonlar aracılığıyla Genel Ağ'a bağlanan, sanal ortamı takip eden, sosyal medyayı kullanan insanlar da medyanın etkisine girebilmektedir. Medyanın insanlara verdiği mesaj yoğunluğunun fazla olması nedeniyle insanlar, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmakta zorluk yaşamaktadır.

Medya Okuryazarlığı: Medya mesajlarına ulaşmak ve onları doğru bir şekilde sorgulayıp çözümleyebilme becerisidir.

Medyada karşılaştığı yazılı ve yazılı olmayan mesajlara ulaşma, bu mesajları çözümüleme, değerlendirme yeteneği kazanan bir kişinin iyi bir medya okuryazarı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla medya okuryazarlığı bilincine ulaşmış birey, medyadaki doğru ve güvenilir bilgilere kısa sürede ulaşabilir. Eleştirel bakış açısıyla ulaştığı bilgileri değerlendirebilir.

Her gün insanlar; televizyon programları, filmler ve internet siteleri gibi birçok farklı iletişim aracı ile medya mesajlarına ulaşmaktadır. Sorumlu bireyler olarak medyanın bize sunduğu mesajlar arasından seçim yapmak bizim sorumluluğumuzdadır. Medya okuryazarı bireyler; medyanın kurgusal olduğunu, politik söylemleri olduğunu, belli bir ideolojiye ve belli ticari kaygılara sahip olduğunu bilmeli ve sorgulayıcı bir bakış açısına sahip olmalıdır. Sorgulayıcı bir bakış açısı ile medya içeriğini anlayabilmenin de ötesinde objektifliği, niteliği değerlendirebiliriz. Medya okuryazarları; içeriği, kaynağı ve biçimi sorgulamanın yanı sıra medyanın estetikdeğerlerini de eleştirebilmelidir.

Gazete Haberi

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Medya mesajları arasında niçin seçim yapılmalıdır?
- Medyayı niçin sorgulamalıyız? Bu sorgulamada nelere dikkat etmeliyiz?
- Medyayı hangi yönlerden sorgulamalıyız?
- Siz, medya kaynaklarını sorguluyor musunuz? Sorgulama yaparken nelere dikkat ediyorsunuz?

DERSE HAZIRLIK

- Bilim ve teknolojideki gelişmeler kimlerin sayesinde olur?
- Bilim nedir? Araştırınız.

SİZ DE BULUŞ YAPABİLİRSİNİZ

Her buluş düşünmekle başlar. Herkesin bir düşüncesi vardır. Bunun anlamı, sizin de bir buluşçu olabileceğiniz. Her insan biraz buluşçudur gerçekte. Bir buluş yapmanın ilk adımı bir problem bulmak. Bulaşık makinesinin buluşçusu olan Josephine Cochrane'in (Jozefin Kokran) problemi, bulaşıkları elde yıkamanın zaman alması ve tabak-çanağın sürekli kırılmasıydı. Birçok buluşçu, yaşamı kolaylaştırmak için yeni düşünceler üretir.

Buluş yapmanın ikinci adımı, probleme çözüm yolları bulmaktır. Bir problem bulmak ve bu probleme çözüm aramak buluş yapmanın yanısıdır. Kısacası, önemli olan bir düşünce yakalamaktır. Sonra en zor bu düşüncüyü geliştirmek daha kolaydır. (...)

Buluşçular, problemlere çözümler bulurlar. Buldukları çözümlerden kimileri basit, kimileri karmaşıktır. Gerçekte buluşçular yeni düşünceleri olan bir tamirciye benzerler. En önemli özellikleri çevreleri hakkında bitmez tükenmez soruları, merakları ve doğal yaratıcılıklarıdır. Okumayı, gezip görmeyi, dinlemeyi severler. Bu yüzden de bilgi sahibi olurlar. Bilgi düzeyleri yüksek olduğu için yeni düşünce üretebilme olasılıkları daha yüksektir. Üstelik çözüm bulma konusunda da inatçıdırlar. Düşüncelerini başkalarıyla paylaşırlar. Düşünceleri paylaşmak da buluş yapmanın önemli bir adımıdır. Bu nedenle, bazı buluşların sahibinin kim olduğunu bilemeyiz. Birçok buluş, başka buluşların geliştirilmesi, birbiriyle birleştirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. (...)

Nasıl Buluş Yaparım?

Buluş yapmak için bir düşünceye gereksiniminiz var. Yeni bir düşünceye! Ama düşünceler gökten elma gibi düşmez. O zaman bir düşünce geliştirmek için belirli bir yöntem izlemek gerekir. Gelin, bu yöntemi birlikte öğrenelim.

Bir problem düşünün. Çözümü, yaşamınızı kolaylaştıracak ve sizin buluşunuz olacak! Problemi ararken çevrenize bakının, dinleyin, beyin fırtınası yapın ve düşünün. Aklınıza gelenleri bir deftere yazın. Günlük yaşamda

karşılaştığınız problemleri düşünün. Nelerin zaman aldığını, nelerin zor olduğunu ya da sizi rahatsız ettiğini belirleyin.

Örneğin, odanızda hangi problemlerle karşılaşıyorsunuz? (...)

Farklı bir yol da izleyebilirsiniz. Çevrenizden on ya da daha fazla sayıda eşya seçin. Bunları gruplandırın. Ya da iki eşya seçin. Bunların hangi yönlerden birbirlerine benzediğini, hangi yönlerden farklı olduklarını belirleyin. Bu iki eşyayı ne şekilde birleştirirseniz yararlı bir alet ortaya çıkar, bulmaya çalışın. Bir eşya seçin ve parçalarını sıralayın. Parçaları çıkarın. Yeni parçalar ekleyin. Ya da bu eşyanın kullanım alanlarını sıralayın. Farklı bir kullanımı olabilir mi ya da daha iyi bir kullanım için üzerinde ne gibi değişiklikler yapılabilir, düşünün.

Örneğin, bisikletinizi nasıl daha kullanışlı ve rahat yapabilirsiniz? Ailenizin, arkadaşlarınızın ya da öğretmenlerinizin görüşünü alın. Onlara, nelerin yaşamlarını kolaylaştıracağını ya da hangi buluşlardan hoşlanacaklarını sorun. Kısacası küçük ama önemli bir keşfe çıkın. Probleme çözüm ararken bir sihirbaz gibi davranabilirsiniz! Diyelim ki bir probleminiz var ve çözümünü arayacaksınız. Beyin fırtınası yaparak olası çözümleri sıralayın. Kitaplardan, uzmanlardan ya da İnternetten bilgi bulabilirsiniz. İlgili sözcükleri sıralayın ve sonra bunları birleştirin.

Örneğin; araba, şapka, maske, havlu. Hokus pokus! Araba maskesi. Hokus pokus! Maskeli şapka. Hokus pokus! Araba havlusu. Buluş yapmak kimi zaman eğlencelidir. Tadına varın. Çözümün geleceğe yönelik olması da düşünülebilir. Örneğin, gelecekteki bir okul sırası nasıl olabilir? Ya da ayakkabı bağları çoğu zaman problem yaşatır. Devamlı çözülür.

Ayakkabı bağı yerine ne kullanılabilir? Haydi, sihirbazlar şapkanıza elinizi daldırın!

Tuğba CAN

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Hayatımızı kolaylaştıran önemli buluşlar nelerdir? Birkaç örnek veriniz.
- Yazar, her buluşun ne ile başladığını söylüyor?
- Yazar, buluş yapmanın ilk adımının ne olduğunu söylüyor?
- Buluş yapmanın ikinci adımı yazara göre nedir?
- Yazara göre, buluş yapan kişilerin ortak özellikleri nelerdir?
- Buluş yapmak için hangi yöntemlerden söz ediliyor?
- Bu metinden neler öğrendiniz? Yazınız.
- Siz yeni bir şey üretmek istediniz mi? Neden?
- Üretmek istediğiniz şey neydi? Üretim aşamasında neler yaptınız?
- Bu işi yaparken sorunlarla karşılaştınız mı?
- Çalışmanızın sonucunda yeni bir ürün ortaya çıkardınız mı? Anlatınız.

ARAŞTIRALIM - ÖĞRENELİM

- Tarihteki en önemli buluşlar nelerdir?
- Teknolojinin yararları nelerdir?
- Buluş ne demektir?
- Buluşlar hayatımızı nasıl etkilemiştir?

ÖDEV

- Öğrencilerden derste kullanacakları kitap, defter, sözlük gibi araç ve gereçleri hazırlamalarını isteyiniz. Yenilikler ve buluşlarla ilgili yazılar bulup okumalarını; gazete ve dergilerden bu konularda haber, yazı ve görsellerle reklamlar derlemelerini öneriniz.
- En önemli buluşlarından biri iletişimi kolaylaştırmasıdır. Eskiden komşu şehirle dahi iletişim kurmak günler alıyorken şimdi teknoloji sayesinde farklı kıtalar da ki insanlardan, olaylardan çok kısa süre de haberdar olabiliyoruz. İnsan hayatını kolaylaştırmıştır.

ETKİNLİK

Bir bilim insanı olduğunuzu düşününüz. Okulda, trafikte veya evde insanların hayatını kolaylaştıracak bir icat tasarlayınız. Bunun için arkadaşlarınızla, aile büyüklerinizle, öğretmenlerinizle görüş alışverişinde bulunabilir, onların önerilerini dikkate alabilirsiniz. İcadınızı tasarlarken işlem basamaklarının sırasına uyunuz.

1. Bir Fikir Seçiniz: İcadınızın nasıl görünmesini istiyorsunuz? Kafanızdaki şekle göre birkaç tane çizim yapınız. İcadınızı özel yapan şeyleri çiziminizde belirtiniz.
2. İcadınızı Araştırınız: İcat yapacağınız konu hakkında güvenilir kaynaklardan araştırma yapınız.
3. İcadınızı Yapınız: İcadınızı yaparken uygun malzemeler kullandığınızdan emin olunuz. Malzeme israfından kaçınarak geri dönüşümden faydalanınız. Çalışmanızı gerçekleştirirken yaralanmalardan korunmak için dikkatli olunuz, uygun kıyafetler seçiniz. Okuldaysanız öğretmeninizin, evdeyseniz aile büyüklerinizin uyarılarına uyarak güvenlik önlemleri alınız.
4. İcadınızı Tanıtınız: İcadınızı tanıtan bir sunum hazırlayınız. Sunumunuzda icadınızın özelliklerini, kullanım şekillerini gösterdiğinizden emin olunuz.

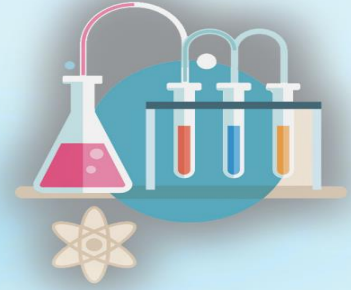
DERSE HAZIRLIK

- Mucit kime denir?
- Bildiğiniz icatlar var mı? Söyleyiniz.

KÜÇÜK MUCİTLER

“Dünyanın en güçlü
Silgisini yapacağım” dedi Ali.
Silip temizleyecek onunla
Bütün kötülükleri .
Elif, çiçekleri hayvanları
Ve insanları sevmeyenlere
Sevgi ilacını bulacak.
Herkes birbirini kucaklayacak.
Gökyüzündeki tozu kiri
Temizlemek için Gökçe
Süpürge yapacak büyükçe.
“Kalemler ” diyor Yiğit
Sadece barışı yazacak
Barış rengi kalemler.
Küçük bir tohumla
Açlığı yok edecek Özlem
Onu da insanların kalbine ekecek.
Daha neler neler
“Hiç vazgeçmeyin”, dedi öğretmen
“Yaşamı yeniden bulun küçük mucitler”

Aysel K. EKİZ

ETKİNLİK

“Teknoloji yararlı mıdır zararlı mıdır?” konusunu gruplar oluşturarak tartışınız. Tartışma sırasında düşüncelerinizi uygun şekilde ifade etmeye, farklı bakış açılarına hoşgörüyle yaklaşmaya ve dilimize henüz yerleşmemiş yabancı kelimelerin Türkçelerini kullanmaya özen gösteriniz. Tartışma sonunda grupların bakış açılarını yazınız.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Ali, ne yapmak istiyor? Elif, sevgi ilacını hangi amaçla yapmak istiyor?
- Yiğit'in yapmak istediği icat nedir? Öğretmen, çocuklara neyi öğütlüyor?

DERSE HAZIRLIK

- Bugüne kadar haksızlığa hiç uğradınız mı?
- Uğradığınız haksızlık ile nasıl mücadele edersiniz?

YALNIZ EFE

Kumdere isimli bir köyde yaşlı bir ihtiyar ile Kezban isimli kızı yalnız yaşamaktadır. Bu ihtiyar biraz mal ve mülk sahibi idi. Yörük Hoca isimli bu ihtiyar köyün fakirlerine, dullarına ve öksüzlerine yardım ederdi. Fakat bu ihtiyar düzenin bozulmasından dolayı büyük bir huzursuzluk içinde idi. Bunun için de ağzından “Ah bir genç olsam!” sözleri hiç düşmüyordu. Köylüler tarafından da sevilen Yörük Hoca, evinde düzenlediği toplantılarda bu konuları onlara da anlatırdı.

Kumdere Köyü’nün yakınlarında ovanın en zengin köyü olan Küçükalan isimli bir köy bulunmaktaydı. Eseoğlu isimli faizci Küçükalanlıların hepsine faize bağlamıştı. Bu yüzden de borcunu veremeyen Küçükalanlıları mahkûm etmişti. Yörük Hoca Eseoğlu’nun ne kadar kötü bir adam olduğunu bildiği için zavallılara haber göndermişti. Fakat sözünü dinletemedi. İşte sonunda Eseoğlu bütün arazilerini zaptetmişti. Eseoğlu aynı planı Kumdere’ye uygulayamadığı için biraz hırslıydı. Bu yüzden bütün memurları ve devlet görevlilerini kışkırtıyordu. Her yeni gelen kaymakama burasının eşkiya yatağı olduğunu söylüyordu. Hâlbuki Kumdere halkı, kendi geçimlerini kendileri sağlardı. Ova işleri ve avcılıkla uğraşan halkın hiçkimseye zararı yoktu.

Bir gün kasabadayken Yörük Hoca ile Eseoğlu karşılaşır. Yörük Hoca o sıralar harmanı yeni sattığından biraz para sahibi idi. Eseoğlu biraz borç para ister. Yörük Hoca’da istediği parayı verir. Üç sene geçmesine rağmen Eseoğlu hala

borcunu vermemiştir. Fakat Yörük Hoca Eseoğlu'ndan borcunu almaya karardır. Bir gün Yörük Hoca borcunu almak için Eseoğlu'nun yanına gider. Olumsuz bir tepkiyle karşılaşan Yörük Hoca borcunu alamamıştı. Bütün bu ısrarları sonucunda Eseoğlu'nun kâhyasının kardeşi tarafından öldürölür. Kızı Kezban'a bu haber tez ulaşır. Bu haber karşısında Kezban adeta yıkılmıştı. Olduğu yere çökerek ağlamaya başladı. Sonradan Kezban babasının ölüsüne gitmeye karar vermişti. Hiç durmadı, dinlenmedi. Bir an evvel babasına kavuşmak istiyordu. Sonunda çiftliğe ulaşmıştı. Hala babasının kim tarafından, niçin vurulduğunu düşünüyordu. Bir taraftan da bunu Eseoğlu'nun başkasının yaptıramayacağını düşünüyordu. Çünkü Eseoğlu başta babasını olmak üzere bütün köylünün düşmanıydı.

Kezban kâhyanın yanına varmıştı. Kâhya önce Kezban'ı baştan aşağı süzdü. Sonra Kezban'a babasının büyük bir bela olduğunu ve başlarını derde sokmamak için öldürdüklerini büyük bir keyifle anlatıyordu. Kezban donmuş kalmıştı. Sonra Kezban'ı babasının ölüsünün yanına götürdüler. Kezban uşağa da babasını kimin öldürdüğünü sordu. Fakat yanıt alamamıştı. Ertesi gün Yörük Hoca'nın ölüsü bütün köylüler tarafından köye götürölüyordu. Hoca'nın yakın arkadaşları "Senin öcünü kim alacak?" diye bağııyorlardı. Kezban vurani bulmaya karardıydı. Bunun için her yere başvurmuştu. Fakat hiçbir sonuç alınamadı. Eseoğlu'nun çobanlarına da hep babasının nasıl vurulduğunu sorardı. Sonunda aptal ve saf bir kişiliğe sahip bir çobandan babasını kimin vurduğunu öğrenmişti. Şimdi sırada babasını öldürenlerden öcünü almaya gelmişti. Kezban öcünü bir bir almıştı. Babasının kanı yerde kalmamıştı. Bundan sonraki tek hedefi ise köylüyü soyan, masum insanlara zulüm eden haksızlara karşı mücadele etmektir. Onun bu cesareti halk tarafından da beğenilmişti. Kezban artık Yalnız Efe ismiyle anılmaya başlamıştı. Kendisini sadece kadınlar ve genç kızlar görebiliyordu. Yalnız Efe'nin kız olduğunu bilmeyenler ise duyunca çok şaşııyorlardı.

Ömer SEYFETTİN

SÖZLÜK

- **Faiz:** Ödünç verilen paraya karşılık alınan kar, getiri.
- **Hırs:** İstek, aşırı tutku.
- **Harman:** Biçildikten sonra tahıl tanelerinin başaklarından ayrılması.
- **Zulüm:** Haksızlık, acımasızlık, eziyet.
- **Kahya:** Konak, çiftlik vb. yerlerde türlü işleri yapmakla görevli kimse.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Eseoğlu hangi şekilde köylüleri zor duruma düşürmüştür?
- Yörük Hoca nasıl bir fiziğe ve özelliğe sahiptir?
- Kızı Kezban, babası gibi hangi özelliklere sahiptir?
- Kezban nasıl bir haksızlığa uğramıştır?
- Kezban'ın vermiş olduğu mücadele ve göstermiş olduğu çaba onu sonuca götürmüş müdür?

ÖĞRENELİM

Roman, olmuş ya da olması mümkün olan olayları yer ve zaman belirterek ayrıntılı olarak anlatan olay yazıdır. Roman düzyazı anlatım türüdür. Romanlar, bir bakıma uzun hikâyelerdir, hayatın tüm yönlerini içerebilen bir **edebiyat türüdür**. Diğer türlerden ayrılan en önemli özelliği, uzunluğudur. Romanlarda, toplumsal olaylar ve ilişkiler gerçeklere uygun bir tarzda ele alınır.

Romanlardaki olaylar, bir plana uygun olarak anlatılır.

Bu plan şöyledir:

Giriş (Serim): Roman olayının başı, burada verilir.

Gelişme (Düğüm): Roman olayının gelişip, açıldığı bölümdür.

Sonuç (Çözüm): Romandaki olayın açıklığa kavuştuğu, düğümün çözüldüğü bölümdür.

Yalnız Efe Romanı öğretici bir roman olması yanında, verdiği mesajlarla da zaman zaman düşündürücüdür. Daima mücadelecisi bir kişiliğe sahip olmamız önerilmektedir.

ÖDEV

- Hikaye ve roman arasındaki farkı sınıfta açıklayınız.

Türkçeyi Doğru, Güzel Ve Etkili Kullanma

DERSE HAZIRLIK

- Bugüne kadar haksızlığa hiç uğradınız mı?
- Öğrencilere aşağıdaki metin okutulur.
- Metinden hareketle masal kahramanının yerine kendilerini koymaları istenerek metin yeniden kurgulanır.

Bilge ona demiş ki: “Sizin köyün başına, yakın zamanlarda, büyük bir felâket gelecek, bu felâketi ancak sen durdurabilirsin.” Ali’nin ödü kopmuş; ama Bilge ona: “Korkma!” demiş, “Yalnızca kulak ver dediklerime. Sizin köyün çok yakınından bir dere akar. Sen o dereyi bilir misin?”. Ali, başını sallamış. Bilge: “İşte o derenin suyundan, köylüler içmemeli.” demiş. “Çünkü o su zehirli. O sudan içen, yakın zamanda aklını yitirecek. İnsanların o sudan içmelerini önleyebilirsen, köyü kurtarırın.”

Ali, hemen köy kahvesine koşup duyduklarını anlatmış; ama köylüler Ali’ye gülmüşler, hiç mi hiç inanmamışlar dediklerine. Ne derse desin, derenin suyunun zehirli olduğuna bir türlü inandıramamış köylüyü. Böylece her şey eskisi gibi sürüp gidiyor, insanlar hiç aldırmadan o sudan kana kana içiyorlarmış. Ali umudu kesince köyü terk edip uzaklara, çooook uzaklara gitmiş.

Halk Masalı

Not: Sessiz okuma yöntemi kullanılır.

ÖĞRENELİM

Halk Hikayeleri

Hikâye türünün en eski örnekleri olan ve destandan modern hikâyeye geçişi sağlayan anonim eserlerdir. Halk hikâye ve destanlardan örnekler sunulur ve aşağıdaki etkinlik düzenlenir:

RESİMLERLE HALK HİKAYELERİ

1. Öğrenciler gruplara ayrılır.
2. Her grupta, bazı öğrenciler hikâye anlatıcılığı, bazıları da resimleme görevlerini üstlenirler.
3. Hikâye anlatıcıları, seçtikleri hikâye veya destanı bölümlere ayırarak aralarında paylaşırlar.
4. Resimleme görevini üstlenen öğrenciler, o döneme ait el sanatlarını araştırarak önemli olayları resimlerle anlatırlar. O döneme ait kıyafet ve müzik de kullanılabilir.
5. Yapılan çalışmalar düzenlenen sergide tanıtılır. Her grup, anlatacakları hikâye veya destan ile ilgili ön bilgilerin yer aldığı bir davetiye hazırlayarak sergiye katılanlara dağıtır.
6. Hikâye anlatıcıları, dönemi yansıtan kıyafetler giyerek hikâye veya destanı anlatır.

Not : Gülümlü konuşma yöntemi kullanılır.

DÜNYAYI VERELİM ÇOCUKLARA

Dünyayı verelim çocuklara hiç değilse bir
günlüğüne
allı pullu bir balon gibi verelim
oynasınlar
oynasınlar türküler söyleyerek yıldızların
arasında
dünyayı çocuklara verelim
kocaman bir elma gibi verelim sıcacık bir
ekmek somunu gibi
hiç değilse bir günlüğüne doysunlar
dünyayı çocuklara verelim
bir günlük de olsa öğrensin dünya
arkadaşlığı
çocuklar dünyayı alacak elimizden
ölümsüz ağaçlar dikecekler.

Nazım Hikmet RAN

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Şairimiz bu şiirinde “Dünyayı verelim çocuklara” adını vermiş. Niçin?
- “Bir günlük de olsa öğrensin dünya arkadaşlığı” diyor.
Dünya, arkadaşlığı çocuklardan nasıl öğrenebilir?
- “Çocuklar dünyayı alacak elimizden” dizesini açıklayınız.
- Ölümsüz ağaçlar dikecekler, ne demektir?

ÖĞRENELİM

Bu şiir, konusuna göre **lirik** şiirdir. Lirik şiir, içten gelen duyguları coşkun bir dille, şarkı tarzında söylenen şiir demektir. İnsanın yüreğine, duygularına seslenir, onu coşturur. Yoğun duygu birikimini, akıcı şekilde anlatan ve okurun duygularına seslenmeyi hedefleyen coşkulu şiirlerdir. Lirik şiir, dünya edebiyatında en çok işlenen şiir türüdür.

DERSE HAZIRLIK

- Bildiğiniz Nasrettin Hoca fıkrası var mı?
- Fıkralar sizde nasıl bir etki bırakıyor?

KİTAP OKUYAN EŞEK

Akşehir halkı, Timur'a bir eşek hediye etmiş. Timur'un adamları eşeği övmüşler de övmüşler...

- Ama güzel eşek...
- Amma akıllı eşek...
- Böyle eşek görmedik...

Timur, Nasrettin Hoca'ya:

- Sen ne dersin Hocam? Diye sormuş.

Nasrettin Hoca:

- Bu eşek okumasını da öğrenir, kitap bile okuyabilir, demiş.

Dinleyenler: "Olmaz öyle şey" demişler.

Hoca:

- Sultanım. Siz eşeği bana verin. Ben ona kitap okumasını öğreteyim de görün, demiş.

Timur, eşeği Hoca'ya vermiş.

Altı ay sonra sarayın avlusunda toplanmışlar. Hoca, bir kitabı yüksekçe bir yere koymuş. Eşeğe okumasını söylemiş.

Eşek, sayfaları diliyle çevirmiş. Bütün sayfalar bitince anırmış.

Hoca, büyük bir sevinçle:

- Gördünüz mü? Eşek sayfaları çevire çevire okudu. Sonra da özetini çıkardı demiş.

Timur'un adamları:

- Bu ne biçim okuma? Biz hiçbir şey anlamadık, demişler.

Hoca, dayanamamış şöyle demiş:

- Tabii anlayamazsınız. Çünkü eşek, eşekçe okudu. Onun dediklerini anlamak için eşek olmak gerek.

Timur, Hoca'nın bu buluşunu çok beğenir. Hoca'yı kutlar ve ona bir kese altın verir.

Nasrettin Hoca Fıkrası

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Eşek akıllı olur mu? Siz ne diyorsunuz?
- Eşek okumayı öğrenebilir mi? Sizce eşekçe okuma var mıdır?
- Hoca'nın yerinde olsaydınız Hoca'nın verdiği cevap yerine bir başka cevap bulabilir misiniz?

ÖDEV

- "Nasrettin Hoca'nın nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu araştırınız ve sınıfta anlatınız.

ÖĞRENELİM

Fıkra, ne masaldır, ne efsanedir. Kısa ve özlü bir anlatımı olan güldürücü, eğlendirici bir yazı türüdür. Gündelik konuları güldürerek düşündürür. Yazarın günlük olaylara, ülke ve toplum sorunlarına ait her hangi bir konu üzerinde kişisel görüş ve düşüncelerini, akıcı bir dille anlatır.

Nasrettin Hoca fıkraları, Türk halkının duyuş ve düşünüş özelliklerini yansıtır. Nasrettin Hoca, hazır cevaplılığı ile zekasını ortaya koyan bir kahkaha ağacıdır. Güldüğümüz şeyin ardında derin anlamlar ve insan karakterleri saklıdır. Nasrettin Hoca, dünyayı güldüren adam olarak tanınır.

YAZALIM

“Kitap Okuyan Eşek” adlı fıkradan/metinden bölüm seçilerek tahtaya yazılır. Öğrencilere metnin karşılıklı konuşmalardan oluştuğunu belirtilerek hangi konuşmayı kimin yaptığının nasıl anlaşıldığı sorulur. Öğrencilerin, karakterlerin isimlerinin verildiğini belirtmelerinden sonra, metnin aynı bölümü konuşma çizgisiyle verilir. Öğrencilere “Sizce bu işaretin işlevi nedir?” sorusu yöneltilerek konuşma çizgisiyle ilgili önceki bilgiler hatırlatılır.

“Farklı türlerde metinler yazma” amacına bağlı “Olay yazıları yazar.” kazanımını gerçekleştirmek üzere öğrencilerden farklı ortamlarda yapılan konuşmalardan birini seçerek yazıya geçirmeleri istenir. Bunun için öğrencilerden “yaşanmış veya yaşanması muhtemel bir olayı anlatmaları; serim, düğüm, çözüm bölümlerini belirlemeleri; olayların yerini, zamanını, şahıs ve varlık kadrosunu belirleyerek bunlar arasında ilgi kurmaları; şahıs ve varlık kadrosunun özelliklerini, duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri istenir.

Öğrencilere aşağıdaki durumlar örnek olarak verilebilir:

- Alışverişe giden bir öğrencinin satıcılarla yaptığı konuşmalar
- Aile bireyleri arasında geçen konuşmalar
- Arkadaşlarla gidilen bir gezi sırasında yapılan konuşmalar
- Biriyle tanışma sırasında yapılan konuşmalar

Öğrencilerden kahraman sayısına göre gruplar oluşturmaları istenir. Öğrencilere, kendilerine bir sembol veya işaret belirleyerek konuşmaları belirtmede isim yerine bu sembol veya işareti kullanmaları söylenir. Yazma çalışmaları sırasında öğrencilere kâğıt ve sayfa düzenine dikkat etmeleri, Türkçenin dil bilgisi kurallarına uygun cümleler kurmaları, yazma ve noktalama kurallarına uymaları, öğrencilerden yazdıklarını dil ve anlatım yönünden değerlendirmeleri istenir. Belirlenen öğrencilere yazdıkları metin okutularak en güzel metni yazan grup ödüllendirilir.

ÇOBANIN DERSİ

Bundan çok yıllar önce, büyük bir ülkenin mutsuz bir padişahı varmış. Padişah, mutsuzluğunu nedenini bir türlü anlayamaz. Kendi kendine der:

“Koca bir ülkenin padişahıyım. Bütün isteklerim yerine geliyor. Hiç bir şeye hasret değilim. Düşmanlarım bile benden saygı ile söz ediyorlar. Acaba neden mutlu değilim?” diye sık sık düşünmüş.

Bir gün gene böyle kara kara düşünürken, beni seven ne bir dostum var, ne bir arkadaşım demiş. Mutsuzluğum bu yüzden olmalı, budur belası.

Vezirini çağırıp ona:

“Benimle ancak bu ülkenin en bilgili insanları arkadaşlık edebilirler. Yarın hepsini davet et, onlarla arkadaş olmak istiyorum, diye emir vermiş.

Vezir, bütün ülkeye haber salıp bilginleri saraya çağırılmış. Çok geçmeden bilginler gelmiş. Fakat padişah, konuklarına ancak bir hafta dayanabilmiş. Vezirine:

“Bunlar bilimden başka bir şey konuşmuyorlar. Sıkıldım bunlardan, demiş.

Bu defa da ülkenin en neşeli insanlarını çağırtmış.

Saray kahkahadan kırılıp geçerken, padişah yine vezirini çağırıp:

“Bunlarla da arkadaş olamayacağım. Hiçbir şeyi ciddiye almıyorlar. Her şeye gülüp geçiyorlar. Hadi bana ülkenin en ağırbaşlı insanlarını çağırt. Belki onlarla daha kolay arkadaş olabilirim” demiş.

Vezir, neşeli konukları geri gönderip ülkenin en ağırbaşlı insanlarını saraya çağırılmış. Daha bir hafta geçmeden padişah bunlarla da arkadaş olamamış. “Ne gülüyorlar gülesin, ne ağlıyorlar ağlayasın.” deyip onları da geri göndermiş. Böylece yeniden arkadaşsız kalmış. Mutsuzluğu da artarak devam etmiş.

Aradan günler, haftalar, aylar geçmiş. Bir gün padişah, tek başına kırdan dolaşırken, uzaktan gelen bir kaval sesi işitmiş. O tarafa gitmiş. Bakmış bir çoban hem sürüsünü otlatıyor hem de mutlu mutlu kavalını çalıyor. Çobanın mutluluğu padişahı çok şaşırtmış. Ona, gerçekten mutlu olup olmadığını sormuş. Çoban da çok mutlu olduğunu söylemiş. Padişah:

“Ben koca bir ülkenin padişahı olduğum halde, mutlu olamıyorum da sen

nasıl mutlu olabiliyorsun?” diye sormuş. Çoban:

“Padişahım” demiş. “Ben mutluyum çünkü sevmesini ve sevilmesini biliyorum. Şu uçsuz bucaksız gökyüzünde parlayan ve bize hayat veren bu güneşi, şu yemyeşil çayırları, şu koyunları, insanları, her şeyi severim.”

Padişah ilk defa yöresine sevgi ile bakmış. Bin bir güzellik görmüş doğada. Kalbi mutlulukla doğmuş. Çobana:

Ben, bugüne kadar bu güzelliklerin hiç farkına varmış değilim. Sen, çok akıllı bir çobansın. Benimle arkadaş olur musun? diye sormuş.

“Sizinle arkadaş olmak benim için büyük, çok büyük bir mutluluktur padişahım. Ama siz arkadaşlarınızda hep bir kusur buluyorsunuz, korkarım bu arkadaşlığımız uzun sürmez. Çünkü çok geçmeden benim de bir kusurumu bulur, arkadaşlığımızdan vazgeçersiniz.”

Padişah:

“Senin kusurun olmaz” diye kestirip atınca, çoban:

“Hiç kusursuz insan olur mu padişahım?” Küçük bir kusur da olsa, herkesin bir kusuru var. Ben arkadaşlarımı kusurlarıyla birlikte severim. Yeter ki hırsızlık, kötülük gibi fena alışkanlıkları olmasın. Arkadaşlarımı ben de seçer, sonra onların ufak tefek kusurlarını hoş görürüm...”

Padişah, çobanı haklı bulmuş. O günden sonra çobanla çok iyi iki dost olmuşlar. Padişah ondan sonra sevmeyi de seilmeyi de öğrenmiş ve çok mutlu olmuş.

Türk MASALI

SÖZLÜK

- **Kara kara düşünmek:** Kötümser bir hava içinde düşünmek.
- **Vezir:** Osmanlı devletinde bakan, vali gibi görevde bulunan.
- **Kahkaha:** Gülerken çıkarılan ses.
- **Kusur:** Noksan.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Padişah, mutsuzluğuna çare bulmak için kimleri çağırıyor?
- Çoban mutluymuş. Niçin?
- Padişah çobana niçin hak vermiş?
- Padişah çobandan ne öğrenmiş?
- Siz bu masaldan ne öğrendiniz?

ÖĞRENELİM

Masal, genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla olağanüstü durum ve olayları yine olağanüstü kahramanlara bağlayarak anlatan halk hikayelerine **masal** denir. Masallar, meydana geldikleri zaman bir kişinin malıyken, yaygınlaştıkça, yöreden yöreye, ülkeden ülkeye geçtikçe halkın malı olur. Masal, anonim bir türdür. Masallarda genellikle iyilik-kötülük, doğruluk-haksızlık, adalet-zulüm, alçakgönüllülük-kibir, gibi zıt durumların temsilcisi olan kişilerin mücadelelerinden veya insanların ulaşılması güç hayallerinden söz edilir. Masallarda yer ve zaman kavramları belirsizdir. Anlatımda genellikle geniş zaman kullanılır. Masalların çoğu “Bir varmış, bir yokmuş.” ya da “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde.” gibi ifadelerle başlar.

ÖDEV

Farklı ülkelerin masallarını bulmaya çalışın. Türk, Makedon, Arnavut halk masalı bulmaya çalışın, okuyun ve sınıfta arkadaşlarınızla paylaşın.

DERSE HAZIRLIK

- Sizce kabadayı nedir? Nasıl olunur?
- Kabadayılık, üstünlük göstermek iyi bir davranış mıdır? Açıklayınız.

KABADAYI

Çocukluğumda çok korkardım Sami'den. Hayır, beni bir defa olsun dövmüş değildi, ama öteki çocuklardan çok başkaydı, acıması yoktu, bir hiç yüzünden ağlatırdı herkesi. “Ne vuruyorsun?”, “Ne yaptım ben sana?” diyemezdin bu kabadayıya. Kimsenin ona karşı gelmesini istemezdi. Kızardı daha insafsızca vururdu. Mahallenin en yoksul çocuklarından bile zorbalıkla para alırdı. İşte bunu neden yaptığını bir türlü anlayamıyordum. Niçin acımazdı yoksul olanlara, onlara öyle de laf çeviremezdi ona.

Sami uzun boyluydu, kolları da çok uzundu, hiç atlamadan alçak duvarlardan kiremit indirip başında kırardı. Hele üst üste koyup iki tane kırdı mı, biz hayret ederdik. Belki de Sami'den korktuğumuz bundandı. Başının taştan daha kuvvetli olduğuna inanmıştık vesselam! Küçük yumruklarımızla biz ne yapabilirdik o başa... Bu yüzden her fırsatta gönlünü almaya çalışırdık. Yediğimiz elmanın, armudun yarısından fazlasını, o aramadan verirdik ona. Oyunlarımıza çağırırdık, misket oynarken hile yapmasına göz yumardık, yeter ki aramızda kimseye dokunmasın.

Aylardan kasımdı, kasımın ilk haftası ard arda yağan yağmurlar yüzünden birkaç gün sokağa çıkmadım, evde ise canım öylesine sıkılmıştı, adeta kurtlanmışım. Bunu fark eden annem. “Oyuna doymadın mı, bütün yaz az mı geldi? Ya ne diyeyim ben, büyük annem ne desin, ömrümüzü hep evde geçiriyoruz!” diye annem sıkıntımı dağıtmak istedi. Gerçekten be dedim kendimce, bu kadınlar nasıl dayanıyor böyle hayata! Şükür, çok şükür ki erkeğim, diye şimşek gibi bir dü-

şünce belirdiyse de kafamda. “Alışmışsınız anne” dedim. “Sen de alış, hiç değilse birkaç günlüğüne alış, olmaz mı!” Güldüm... Çok şükür bir iki gün sonra hava açtı. Birbirimize hasret, oyuna hasret, mahallenin köşe başında toplandık. Yerler daha yaştı, ancak misket oynayabilecek kadar bir parça kurumuştu. Oyuna başladık, gülerek gülüşerek, böyle de bitecekti oyunumuz Sami görünmeseydi. Oyuna katıldı. Fakat bu oyunun ustası değildi, her zaman yaptığı gibi hileye başvurdu, sövmeye, korkutmağa başladı. Ne olursun yapma, demedik, diyemedik. Kavgacı Sami’ye fırsat vermek istemedik.

Oynayanlar arasında Ahmet de vardı. Mahallemizin en uslu çocuğuydu, utangandı, sövmezdi, sövüşmezdi. Bu yüzden çoğu onu korkak bilirdi. Gerçi bir ay önce okuldan dönerken önümüze kocaman bir kara köpek çıkmıştı. Hepimiz bir anda kaçmıştık, bir tek o kaçmadı, köpekle karşı karşıya geldi. Felaket! derken biz, Ahmet usul usul yaklaştı, köpeği okşadı. Şaşırmıştık... Ama bu olay çabuk unutuldu, Ahmet’i bundan sonra da herkes eskisi gibi uslu ve korkak biliyordu. İşte Sami bu Ahmet’in eline bastı, kasten bastı, insafsızca bastı üstelik de her zaman yaptığı gibi sövdü. Bir anda görülmedik bir şey oldu. Vücutça zayıf, hatta cılız olan Ahmet, o kısa kollarıyla ama şimşek hızıyla öyle bir kaç yumruk indirdi ki Sami’ye, Sami yere yuvarlandı.

Sonra Ahmet onu altına alarak iki eliyle vurdu, vurdu... Sami’nin ağzından burnundan kan akıyordu. “Of” diye inleyince ne keyfimiz olmuştu. Yaşa Ahmet! Vur Ahmet! Bizim için de vur! İçimizden diyerek sessiz sessiz seyrettik bu manzarayı. Sami ayağa kalktı, bir gözü şişmişti, dudağı yarılmıştı, ağzı kanlı, üstü başı tozlu, bize öyle bir tuhaf bakıyordu. Dayanamadı, bu halini onuruna yediremedi, çünkü yenik düşmeğe alışık değildi. Kedi fareye atılır gibi Ahmet’in üstüne atıldı. Tekrar yere yuvarlandılar, ikinci bir boğuşma başladı. Bu defa da Sami altta kaldı. Ahmet biraz önceden daha insafsızca davrandı.

Zavallı Sami halsizlikten ayağa güç kalkabildi, duvara dayandı. Yine bize baktı. Aramızdan birinin bir şey diyebileceğinden, hele gülebileceğinden korktuğu belliydi. Biz ne bir şey dedik, ne güldük. Doğrusu ihtiyaç duymadık...

O günden sonra Sami bir başka oldu biz de rahat ettik. Başında da kiremit kırmadık artık.

Recep BUGARİÇ

SÖZLÜK

- **Kabadayı:** İyi dövüşen, korkusuz, kendine özgü namus kurallarının dışına çıkmayan kimse, yürekli.
- **Hasret:** Özlem, özleyiş.
- **Hile:** Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun.
- **İnsafsız:** Vicdansız, acımasız.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Sami'nin yaptığı davranışları nasıl açıklarsınız?
- Sami'nin sonu ne oldu?
- Sami'nin yerinde olmak ister miydiniz?
- Bu hikaye size ne öğretti?
- Hayatta hangi insanlar başarıya ulaşamazlar?
- Sizi özel yapan ve başkalarından ayıran özellikleriniz var mı? Nelerdir?

ÖDEV

- Dünyada kardeşliğe ve sevgiye neden ihtiyaç duyulmaktadır? Bu konu üzerine araştırma yapınız ve yaptığınız ödevi sınıfta açıklayınız.

YAZILI ANLATIM**BİR HİKAYE YAZALIM**

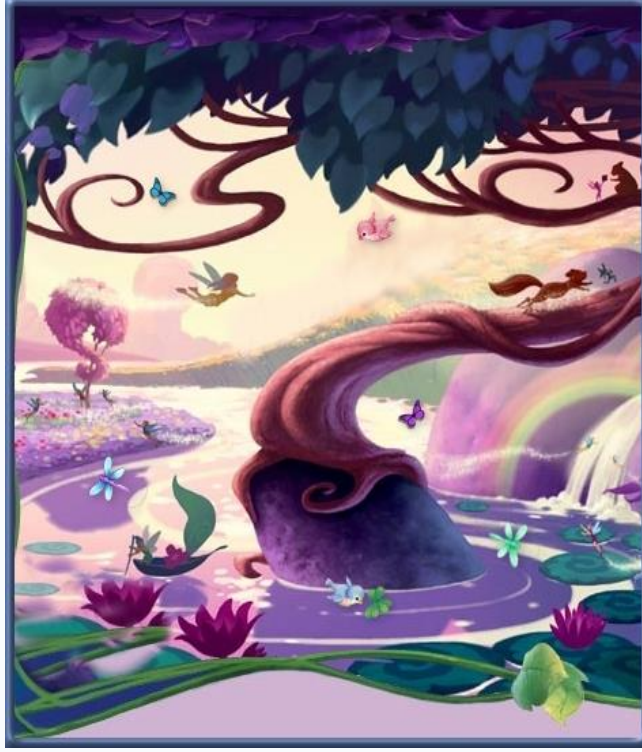
Yazacağınız hikaye ile ilgili bir başlık belirleyiniz. Başlığa uygun ve olayın akışına göre yazılı anlatmaya başlayınız. Olayın geçtiği yeri ve zamanı belirtiniz. Olayda yer alan kişilerin adlarını ve kişilerin bazı özelliklerini belirtiniz. Yazdığınız hikaye kısa olsun. Cümleler kısa, doğru ve birbirine bağlantılı olmasına dikkat ediniz.

ÖĞRENELİM**Güzel yazı yazabilmek için:**

- Yazma amacınızı belirleyiniz;
- Yazınıza uygun başlık belirleyiniz;
- Duygularınızı, düşüncelerinizi açık ve anlaşılır bir biçimde yazınız;
- Yazınızda giriş-sonuç cümlelerini özenle seçiniz.

DERSE HAZIRLIK

- Bir işi başarıyla tamamladığınız zaman kendinizi nasıl hissedersiniz?
- Arkadaşlarınıza yardım etmeyi sever misiniz?

SIHİRLİ SÖZ

Bir gün, küçük tay su içerken ayağı takılarak göle düşmüş. Yüzme bilmeyen küçük tay, bir dal parçasına tutunmuş. Eğer çırpınırsa sürükleneceğinden korkarak, etrafına seslenmeye başlamış:

"İmdat! Yardım edecek kimse yok mu?"

Sesi duyan tavşan, koşarak gelmiş. Küçük tayın zor durumda olduğunu görünce, ona yardım etmek istemiş. Ama yüzme bilmediğinden, göle girmeye korkmuş. "Göle eğilip tüm gücümle seni karaya çekeceğim. Biraz uğraşırsam başarıyorum sanırım" demiş.

Tavşanın yardım edecek olması tayı çok mutlu etmiş. Tavşan uğraşmış ama başaramamış. Sesleri duyan alabalık gelerek, onlara yardım etmek istemiş. Ama karaya, tavşanın yanına çıkmaya çekinmiş. Çünkü ancak suda yaşayabiliyormuş:

"Ben de sana gölden destek vereyim. Böylece başarabiliriz" demiş.

Tavşan ve alabalığın uğraşmaları yine de bir sonuç vermemiş.

"Ben kuğuyu çağıracağım" demiş alabalık. "O çok güçlüdür."

"Çağırırsan gelir mi?" diye sormuş küçük tay.

"O çok yardımseverdir. Mutlaka gelir" diyerek göle dalmış ve gözden kaybolmuş. Çok geçmeden yanında kuğu ile dönmüş. Gerçekten de kuğu tavşana ve alabalığa göre büyük ve güçlü görünüyormuş. O da tayın sağ tarafına geçmiş ve tayı karaya çıkarmak için bir süre uğraşmışlar beraberce. Ama çabaları yine de sonuç vermemiş. Bu sırada uçmakta olan güvercin ne yaptıklarını merak edip bir süre onları izlemiş: "Arkadaşlar ne yapmaya çalışıyorsunuz?"

Zaten çok yorulmuş olan tavşan, alabalık ve kuğu bu soruya sinirlenmişler. Tay ise artık umudunu iyice kaybetmiş bir şekilde, güvercine cevap vermiş:

"Su içerken ayağım takıldı, göle düştüm. Kuğu, tavşan ve alabalık da beni kurtarmaya çalışıyorlar."

"Ama böyle kurtaramazlar ki seni" demiş güvercin.

"Çok bilmiş seni. Ya nasıl kurtaracağız?" diye söylenmiş tavşan.

"Benim yardımımıla" demiş güvercin.

"O nasıl olacak, sen de bizimle beraber itecek misin?" diye alaylı bir şekilde sormuş kuğu.

"Hayır. Sadece çok önemli bir sözcük söyleyeceğim."

"Önemli bir sözcük mü?"

"Galiba büyümlü bir söz biliyor güvercin" demiş tavşan küçümser bir ifadeyle.

"Evet belki de büyümlüdür söyleyeceğim sözcük. Siz aranızda uyum olmadı için boşuna uğraşıyorsunuz. Alabalık tayı denize çekiyor. Kuğu yukarı doğru itiyor. Tavşansa karaya çekiyor. Yani üçünüz de farklı bir yöne doğru gücünüzü harcıyorsunuz. Tabi bu yüzden de bir sonuç alamıyorsunuz. Gücünüzü aynı yöne yöneltirseniz, küçük tay kurtulur."

Güvercin bunları söyledikten sonra "hoşça kal" diyerek uzaklaşmış oradan. Küçük tay gölden çıkarken dördü birden güvercinin ardından "güle güle" diye seslenmişler. O sırada kendisini aramaya çıkan annesini fark eden küçük tay, ona doğru koşmuş ve olanları anlatmış. Annesi yavrusunun arkadaşlarına teşekkür etmiş ve: "Güvercinin kastettiği sözcük galiba "uyum'du" demiş.

Tavşan tek başına küçük tayı kurtaramadığına biraz üzölmüş, ama birlikte başarmanın tadını da aldığı için:

"Sadece uyum değil büyümlü sözcük. Dostluk ve uyum" diye eklemiş.

Andersen Masalları

SÖZLÜK

- **Uyum:** Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk.
- **Kastetmek:** Amaçlanmak, kötülük etmek, zarar vermeyi istemek.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- Yazarın bize söylemek istediği ders nedir?
- Uğraşmadan, çalışmadan başarıya ulaşabilir misiniz?
- Uyum nedir?
- Yardımlaşma sözcüğünden ne anlıyorsunuz?
- Arkadaşlarınızla neleri paylaşmak istersiniz?
- Arkadaşlarınızla birlikte başarıya ulaşmak sizce nasıl bir duygudur?
- Bencil olma hakkında sınıfta tartışınız.
- Arkadaş edinmek sizce zor mu?
- “Birlikten güç doğar.” cümlesinden ne anlıyorsunuz?
- Fablda asıl anlatmak istenen ana düşünce nedir?

ÖĞRENELİM

Fabl, bir tür küçük öyküdür. Olaya dayalı bir anlatımı vardır. Hayattan alınan küçücük kesitler, hayvanlar ya da bitkiler arasında geçmiş gibi anlatılır. Bugün daha çok çocuk edebiyatında yer alan fablların, toplumu eğitici ve kötü davranışlardan caydırıcı özelliği vardır. Olaylar bizi güldürürken eğitir.

Fablın dört ögesi vardır:

Kişiler: Fablın konusu olan olay, kişileştirilmiş en az iki hayvanın başından geçer.

Olay: Fablın konusu insan başına gelebilecek her hangi bir olaydır.

Yer: Tasvir yapılmaz fakat çevre çok iyi verilmelidir. Orman, göl kenarı, yol... gibi. Olayın geçtiği yer olayla birlikte değişebilir.

Zaman: Her olay gibi fabldaki olay da bir zaman diliminde geçer.

Fablda olaylar, bir plana uygun olarak anlatılır.

Bu plan şöyledir:

Giriş (Serim): Kişileştirilmiş hayvanlar ve çevre tanıtımının yapıldığı bölümdür.

Gelişme (Düğüm): Olay çevrede verilmek istenen derse göre gelişir.

Sonuç (Çözüm): Olay beklenmedik bir sonuçla biter. Fablın en kısa bölümüdür.

Öğüt: Ana fikir bu bölümde öğüt niteliğinde verilir. Bu bölüm kimi zaman başta, kimi zaman sondadır. Kimi zaman da sonuç okuyucuya bırakılır.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK

Öğrenciler iki gruba ayrılır.

Birinci grup sorunları dile getirmekle, ikinci grup sorunlara çözüm önerilerinde bulunmakla görevlendirilir.

Birinci grup sorunlarını dile getireceği hayvanları belirler. Grupta tartışılarak sorunlar belirlenir ve hayvanların ağzından aktarılır. İkinci grup hangi hayvanların ağzından çözüm önerilerinde bulunulacağını belirler. Belirtilen sorunlara hayvanları konuşturarak çözüm önerileri getirilir.

DERSE HAZIRLIK

- Hırsızlık deyince aklınıza gelen üç sözcüğü açıklayınız.
- Hırsızlıkla ilgili başınıza gelen bir olay varsa anlatmaya çalışınız.

BAKKALIN OYUNU

Bir kış gecesi Grin: Monten'deki köy bakkalı tam dükkânını kapayacağı sırada, dükkân içinde bulunan komşusu farmer Set'in raftan bir paket tereyağı alıp el çabukluğuyla bunu şapkası altına koyduğunu nasılsa gördü. Bakkal dükkânın kepenklerini kapadıktan sonra hiçbir şey görmemiş gibi tekrar dükkâna girdi. Fakat komşusu Set, birdenbire kapıya doğru yürüdü, içinde tereyağı olduğu halde şapkasını başına koydu, şimdi en büyük isteği bir an önce buradan sıvışmaktı.

"Otur be Set, otur!" dedi bakkal. "Böyle soğuk gecelerde, şöyle azıcık sıcakta kalmak zarar vermez insana sanırım."

Set ikilikteydi. Tereyağı yüzünden bir an önce sıvışmak istediye de, sıcak dükkânda kalmak hoşuna gidiyordu.

Set'in kararsızlığı bakkala cesaret verdi, komşusunun omuzundan tuttu, soba yanında fıçı hem de sandıklarla çevrilmiş yerde oturdular. Fakat bakkal tam geçit yerinde oturmuş, öyle ki Set'in dışarıya çıkması şimdi imkânsızdı.

“Bu gece gerçekten çok soğuk!” dedi bakkal, sobanın kapağını açtı, onu kuru odunlarla doldurdu, sonra da: “Haydi Set iyice ısın ki, dışarıya çıktığın zaman üşümeyesin!” diye ekledi. Set kısa bir zaman sonra tereyağının erimeye başladığını anladı. Ayağa kalktı, gitmek istediğini söyledi.

“Otur Set, otur”, dedi bakkal, “Otur sana gençliğimde başımdan geçen bir olayı anlatacağım.” Açık göz bakkal, Set’i tekrar sandalyesine oturttu.

“Of, burada çok sıcak!” diye Set şikayet etti, tekrar kalkmak istedi.

“Otur be Set, otur neye bu acele?”

“Oturdum komşu, ama evde yalnızım, öküzlere ot vermem, odun kesmem lazım.”

“Boş ver canım, boş ver. Onun da çaresi bulunur. Otursana, işler bitmez. Eh, dünya işleri!”

Sonra bakkal, soba üstünde kaynamakta olan çaydanlıktan birer çay doldurdu. Set’in durumu gittikçe ağırlaşıyordu. Çünkü başındaki tereyağı büsbütün erimeye başlamış, saçlarına yayılmıştı. Az sonra tereyağı saçlarından boynuna, boyundan Set’in boynundaki büyük mendiline damladı, mendil yağlandı. Yaşlı bakkal bütün bunlardan haberi yokmuş gibi durmaksızın konuşuyor, zaman zaman sobaya odun atıyordu. Set ettiğinden pişman, ateş üstünde oturuyormuş gibi oturmuş, sırtını sandıklara vermişti.

“Bu gece gerçekten çok soğuk Set”, bakkal sözüne devam etti, sonra da “Set şu şapkanı çıkararsana”, dedi. Yoksa ben mi çıkarayım?”

“Hayır, hayır, teşekkür ederim!” dedi Set. Gitmeye mecburum.

Kendimi pekiyi hissetmiyorum. Bırak beni...”

Şimdi tereyağı Set’in yüzünde koca koca yollar yapmış, elbiselerine, ayaklarına kadar sızıyordu. Bir sözle Set yağ içinde yıkanıyordu.

“Peki Set, buyur git!” dedi bakkal. “Haydi, hayırlı geceler, yaptığın oyun dokuz sent eder. Zaten şapkanın altındaki paket tereyağı da fazla etmez.”

Kalbinden yaralanan Set, şaşkın şaşkın kapıya koştu, çıkıp kendisini soğuk kış gecesinin avuçlarına verdi.

Mark TWEN

SÖZLÜK

- **Kepenik:** İş yeri kapı, pencere gibi yerleri kapamak için kullanılan demir veya tahta kanat.
- **Sıvışmak:** Sıyrılıp çıkmak, çekilip gitmek, kaçmak.
- **Sent:** Dolar para biriminin yüzde biri.

DÜŞÜNELİM - CEVAPLAYALIM

- İnsanları hırsızlık yapmasına iten nedir?
- Hırsızlık yapan cezalandırılmalı mıdır?
- Bakkalın cezasını nasıl buldunuz?
- Sizde böyle bir durumla karşı karşıya geldiğinizde nasıl ceza verirdiniz?
- Hırsızlık yapan kişiyi utandırmak, küçük düşürmek cezaların, en büyük cezası mıdır?

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK

- Olay yazısı yazma.
- Yaratıcı yazma yöntemi kullanılır.

YAŞAYAN ZAMAN

Öğrenciler, yaşadıkları çevrede meydana gelen ilgi çekici ve önemli olayların listesini hazırlarlar.

Listede yer alan olaylar arasından bazıları seçilerek zaman çizelgesine yerleştirilir.

Her olay ait olduğu döneme yazılarak resimlenir ve kağıtlar birleştirilerek sınıf duvarına asılır.

Her öğrenci, seçtiği dönemde yaşayan gerçek veya hayali bir şahsın yerine geçerek hikayesini anlatır. O dönemi yansıtan kıyafetleri giyerek olayı canlandırmaya çalışır.

ÖĞRETMENLER İÇİN

Her okuma metni ya da dinleme/izleme materyalinin içeriğinin işlenişi ve konuşma etkinliğinden sonra metne ya da temaya bağlı bir yazma etkinliği düzenlenir. Etkinlikler belli bir yöntem dâhilinde yapılmalı, yıl boyunca mümkün olduğunca çeşitli yöntemin kullanılmasına özen gösterilmelidir. Kazanımların ilk ele alındığı yerde, kazanımın niteliğine göre öğrenciye gerekli açıklamalar yapılmalı veya bununla ilgili etkinlikler düzenlenmelidir. Kazanımın ele alındığı diğer etkinliklerde öğrenciye hatırlatmalarda bulunulmalıdır. Çalışmalar sonrasında verilecek dönütlerle öğrencinin kendini geliştirmesine katkıda bulunulmalıdır.

DİLİMİZİ ÖĞRENELİM

ÖĞRETMENLER İÇİN

Dil bilgisi kazanımlarının verilişinde okuma metinlerinde hareket edilebileceği gibi bağımsız metinlerden ya da çalışma kâğıtlarından da yararlanılabilir. Bir önceki yıl ele alınan dil bilgisi konularına yönelik hatırlatma niteliğinde etkinlikler düzenlenebilir.

SES-HARF İLİŞKİSİ

Harf ile ses kavramlarını birbirinden ayırmak gerekir. Ses kulağa, harf ise göze hitap eder. Önce ses vardı. Sonra yazının icat edilmesiyle sesler yazıda harflerle temsil edilmeye başladı.

Dil bilgisi açısından harflerle sesler arasında yakın bir ilişki vardır. Dilin, özellikle konuşmanın işlevsellik kazanabilmesi için, harf-ses ilişkisinin kurulması gerekir. Genel anlamda kulağın duyabildiği titreşimlere **ses** denir. Ciğerlerden gelen havanın ses yolunda meydana getirdiği titreşime **dil sesi** denir.

Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi oluşturan işaretlere **harf** denir. Yani harf, sesin yazıdaki karşılığıdır. Bir dildeki harflerin belirli bir sıraya dizilmiş bütününe **alfabe** denir. Türk alfabesi, Latin harfleri esas alınarak, 01.11.1928 gün ve 1353 sayılı kanunla tespit ve kabul edilmiştir.

Türk alfabesinde **29 harf** bulunmaktadır. Bunların 21 tanesi ünsüzleri, 8 tanesi de ünlüleri karşılar. Ses, harflerin insan sesi olarak söylenişidir. Harfler seslendirilmediği sürece, salt bir işaret olarak değer kazanır.

Türk alfabesi, her ses için ayrı bir harf ve her harf için ayrı bir ses ilkesine göre düzenlenmiştir. Buna göre dilimiz, yazıldığı gibi okunan, okunduğu gibi yazılan bir dildir.

Sesler, **ünlüler ve ünsüzler** olmak üzere ikiye ayrılır.

ÖĞRENELİM

Ses Harf İlişkisi Neden önemlidir?

Harfler ile seslerin arasındaki ilişki, okumayı ve hecelemeyi öğrenmek için temel bir beceridir.

Çocuklar sadece kelimeleri ezberlerlerse, yalnızca tanıdık kelimeleri üretebilirler ya da anlayabilirler. Eğer ses üretimini öğrenirlerse, onlar için yeni olan kelimeler de dâhil olmak üzere herhangi bir kelimeyi kullanabilirler.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK

1. Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanımıyla ilgili bir açık oturum düzenlenir.
2. Sınıftan beş öğrenci seçilir.
3. Öğrencilerden biri yönetici olurken, diğerleri konuşmacı olarak görev alırlar.
4. Konuşmacılar aralarında iş bölümü yaparak Türkçenin günlük hayatta nasıl kullanıldığı ile ilgili neler söyleyeceklerini; bir hafta boyunca radyo, televizyon, gazete, dergi ve çevrelerinden araştırırlar. Konuşacaklarını not alırlar.
5. Yönetici konuya kısaca değinir ve konuşmacıları tanıtır.
6. Öğrencilere üçer dakika konuşma süresi tanınır ve her konuşmacı birbirinin konuşmasından hareketle konuşmasını yapar.
7. Her konuşmacı konuşmasını tamamladıktan sonra sorularını sormaları ve görüşlerini belirtmeleri için dinleyicilere on dakika süre tanınır.
8. Son olarak yönetici, konuşmaları özetleyerek açık oturumu kapatır.

Not: Yaratıcı konuşma yöntemi kullanılır.

ÜNLÜLER (SESLİ HARFLER) VE ÖZELLİKLERİ

Ses yolunda herhangi bir engelle karşılaşmadan çıkan seslere **ünlü** harfler denir. Türkçede sekiz ünlü harf vardır: **a, e, ı, i, o, ö, u, ü**.

Ünlülerin çeşitleri:

A. Çıkış yeri ve dilin durumuna göre:

Kalın ünlüler: **a, ı, o, u**.

İnce ünlüler: **e, i, ö, ü**.

B. Dudakların durumuna göre:

Düz ünlüler: **a, e, ı, i**.

Yuvarlak ünlüler: **o, ö, u, ü**.

C. Ağızın açıklığına göre:

Geniş ünlüler: **a, e, o, ö**.

Dar ünlüler: **ı, i, u, ü**.

Ünlülerin çeşitleri aşağıdaki tabloda toplu olarak gösterilmiştir:

ÜNLÜLERİN ÇEŞİTLERİ

Dudakların durumuna göre		Düzler		Yuvarlaklar	
Ağızın (alt çenenin) açıklığına göre		Genişler	Darlar	Genişler	Darlar
Dilin durumuna göre	Kalınlar	a	ı	o	u
	İnceler	e	i	ö	ü

Bu sınıflandırmaya göre her ünlünün üç özelliği vardır.

Buna göre hangi ünlünün hangi özelliğe sahip olduğuna tek tek bakalım:

a	düz, geniş, kalın	o	yuvarlak, geniş, kalın
e	düz, geniş, ince	ö	yuvarlak, geniş, ince
ı	düz, dar, kalın	u	yuvarlak, dar, kalın
i	düz, dar, ince	ü	yuvarlak, dar, ince

ÜNLÜLERLE İLGİLİ SES UYUMLARI

BÜYÜK ÜNLÜ (SESLİ) UYUMU

ÖĞRENELİM

Türkçe sözcüklerin ilk hecesi kalın ünlü (sesli) harfle başlarsa, ondan sonraki harfler de kalın olur. Sözcüğün ilk hecesi ince ünlü (sesli) harfle başlamışsa, ondan sonraki harfler de ince ünlü (sesli) olur. Sözcükler arasındaki bu uyuma **büyük ünlü uyumu** denir.

Büyük Ünlü Uyumuyla İlgili Kurallar :

- **Büyük ünlü uyumuna uymayan çok az Türkçe sözcük vardır.**

Örnek:

ana (anne), alma (elma), kangı (hangi), karındaş (kardeş)

- **Büyük ünlü uymuna aykırı sözcükler genellikle yabancı kökenlidir.**

Örnek:

Otobüs, gazete, ateş, insan, cesaret

- **Kelimelerin sonlarına eklenen -ki, -(i)yor, -leyin, -ken, -(i)mıtırak... gibi ekler büyük ünlü uyumuna uymaz.**

Örnek:

yürü-**yor**, bakar-**ken**, akşam-**ki**, sabah-**leyin**, yeşil-**imtrak**

- **Bileşik sözcüklerde büyük ünlü uyumu aranmaz.**

Örnek:

Atatürk, Başkent, Yayınevi, hanımeli

- **Tek heceli sözcüklere büyük ünlü uyumu aranmaz.**

Örnek:

dört, ders, sert, kart, Türk

KÜÇÜK ÜNLÜ (SESLİ) UYUMU

ÖĞRENELİM

Türkçe sözcüklerde seslerin darlık-genişlik ve düzlük-yuvarlaklık bakımından uygunluğuna **küçük ünlü uyumu** denir.

Küçük ünlü uyumu kuralı iki yönlüdür:

- Bir kelimenin birinci hecesinde düz bir ünlü (**a, e, ı, i**) varsa, sonraki hecelerde de düz ünlüler bulunur.
- Bir kelimenin birinci hecesinde yuvarlak bir ünlü (**o, ö, u, ü**) varsa, yuvarlak ünlülü heceyi izleyen ilk hecede dar yuvarlak (**u, ü**) veya geniş düz (**a, e**) ünlüler bulunur.

Örnek:

çadırılık ilk hecedeki “**a**” düz ünlü, sonra gelen “**ı, ı**” düz ünlü.
okutmak ilk hecedeki “**o**” yuvarlak ünlü, sonra gelen “**u**” dar yuvarlak ünlü, “**a**” düz-geniş ünlü.

Küçük Ünlü Uyumuyla İlgili Kurallar :

- **Dilimizde “o, ö” yuvarlak ünlüleri yalnızca ilk hecede kullanılabilir.**

Örnek:

Uymayanlar: doktor, motor, otobüs
Uyanlar : üzüm, kömür, soba

- **Birleşik kelimelerde bu uyum aranmamalıdır.**
- **Türkçe sözcüklerin öncelikle büyük ünlü uyumuna uyması gerekir. Büyük ünlü uyumuna uymadığı halde küçük ünlü uyumuna uyan sözcükler Türkçe sözcük olmaz.**

Örnek:

misafir, tasvir, kalem

- **Bazı ekler “-yor, -ki” ekleri uyumu bozar.**

Örnek:

veriyor, boğazdaki, ağlıyor

- **İçinde b, m, v, p sesleri bulunan kelimelerden bazıları küçük ünlü uyumu kuralına uymaz**

Örnek:

yağmur, çamur, kabuk, tavuk, kavun

ÜNSÜZ (SESSİZ) HARFLER VE ÖZELLİKLERİ

ÖĞRENELİM

Ünsüz (sessiz) harfler, tek başına okunamayan, hece olamayan ve ancak bir sesli harf yardımı ile seslendirebildiğimiz harflerdir.

Bunlar: "**b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z**" dir.

UNUTMA!

Ünsüz harfler kendi aralarında üç biçimde incelenir.

■ Çıkış yerlerine göre:

dudak ünsüzleri: **b, f, m, p, v**

diş ünsüzleri: **c, ç, d, j, l, n, r, s, ş, t, z**

damak ünsüzleri: **g, ğ, k, y**

gırtlak ünsüzleri: **h**

■ Sürekliliklerine göre ünsüzler:

Sürekli ünsüzler: **f, ğ, h, j, l, m, n, r, s, ş, v, y, z**

Süreksiz ünsüzler: **b, c, ç, d, g, k, p, t**

■ Ses tellerindeki perdelenmeleri sırasında titremelerine göre ünsüzler:

Yumuşak ünsüzler: **b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z**

Sert ünsüzler: **ç, f, h, k, p, s, ş, t**

ÜNSÜZ (SESSİZ) HARFLERLE İLGİLİ KURALLAR

SERT SÜREKSİZ HARFLERİN YUMUŞAMASI

ÖĞRENELİM

Süreksiz sert ünsüz harflerle (**p, ç, t, k**) biten sözcükler, sesli harf veya sesli harf ile başlayan bir ek aldıkları zaman sonlarındaki sert ünsüz harf yumuşayarak (**b, c, d, g, ğ**) olur.

Bu kurala "**sert sessizlerin yumuşaması**" denir.

Örnek:

Çorap + *ın* = Çorabın Kağıt + *ın* = Kağıdın Toprak + *ın* = Toprağın

- **Tek heceli bazı sözcükler bu kurala uymaz.**

Örnek:

Süt, çöp, üst, tek, ak, ip, sırt, sap, kat, saç, suç, et...

- **Yabancı sözcükler bu kurala uymaz.**

Örnek:

Hukuk, millet, illet, saat...

- **Özel isimlerin yazılışında bu kural geçerli değildir. Sadece okunuşunda, söylenişinde geçerlidir.**

Örnek:

"**Ahmet'in**" şeklinde yazarız ama, "**Ahmed'in**" şeklinde okur, söyleriz.

ÜNSÜZLERİN BENZEŞMESİ

ÖĞRENELİM

Türkçe'de "**p, ç, t, k, s, ş, h, f**" harfleri ile biten sözcüklerden sonra, "**c, d, g**" harfleri ile başlayan ekler gelirse, ekın ilk harfi "**ç, t, k**" olur. Bu kurala yumuşak sessizlerin sertleşmesi, kısaca **benzeşme** denir.

Örnek:

Dolap + *cı* = Dolapçı Ağaç + *dan* = Ağaçtan Sabah + *dan* = Sabahtan
Dost + *ca* = Dostça Tarak + *da* = Tarakta Koş + *du* = Koştı

HECE VE HECE ÇEŞİTLERİ

ÖĞRENELİM

Ağzımızın bir hareketiyle çıkan ses topluluğuna **hece** denir. Hece sayısını ünlüler belirler. Bir sözcükte kaç tane ünlü varsa o kadar hece vardır.

Örneğin, "**be**k-**le**t-ti" sözcüğünde üç ünlü bulunduğundan bu sözcük üç hecelidir.

"**G**it" sözcüğünde bir ünlü bulunduğundan bu sözcük tek hecelidir.

Örnek:

sı-cak-tan

sıcaktan diyebilmek için ağzımız yine art arda üç hareket yapmıştır.

- Heceler birleşerek sözcükleri meydana getirir.
- Hecelerin genel olarak anlamları yoktur.

Örnek:

ba, cü, di, fe...

UNUTMA!

Hece çeşitleri: Türkçe’de, yapılarına göre heceler şöyle oluşur.

- Bütün ünlüler tek başlarına bir hecedir: **a-kıl, e-rik, o-kul**
- Bir ünlü + bir ünsüzden oluşan heceler: **ay-ran er-kek uy-ku**
- Bir ünsüz + bir ünlüden oluşan heceler: **ba-ba ge-mi to-kat**
- Bir ünsüz + bir ünlü + bir ünsüzden oluşan heceler: **yan-gın bil-gin**
- Bir ünlü + iki ünsüzden oluşan heceler: **alt üst ört**
- Bir ünsüz + bir ünlü + iki ünsüzden oluşan heceler: **Türk dört**

- Bazı heceler tek başlarına da anlam taşır. Bunlar tek başlarına tek heceli sözcüklerdir.

Örnek:

Türk, ev, at, can, han...

Diftong, Kaynaştırma Harfleri, Ulama

Diftong (Ünlü kayması):

İki ünlünün bir hecede yan yana gelmesidir. Türkçe'de bir hecede veya kelimede iki ünlü yanyana gelemez.

Böyle sözcükler dilimize yabancı dillerden gelmiştir.

Örnek:

Saat, şuur, şiir, aile...

Kaynaştırma Harfleri:

Türkçe kurallarına göre bir sözcükte iki ünlü yan yana gelmez. Araya kaynaştırma harfi girer. Ünlüyle biten bir sözcükten sonra ünlüyle başlayan bir ek gelirse araya “**y, ş, s, n**” harflerinden uygun olanı getirilir. Bu ses olayına “**kaynaştırma**” denir. Araya giren sese kaynaştırma harfi adı verilir. Türkçe’de dört tane kaynaştırma harfi (sesi) vardır. Bunlar: “**y, ş, s, n**” harfleridir.

Örnek:

n: bakla	bakla - n - in	baklanın
s: yasa	yasa - s - ı	yasası
ş: iki	iki - ş- er	ikişer
y: oda	oda - y - a	odaya

UNUTMA!

Kaynaştırma ünsüzleri sözcüğün kökünde **aranmaz**.

ka**y**ık, ka**ş**ık... Bu sözcüklerdeki altı çizili ünsüzler kaynaştırma değildir.

Ulama:

Bir kelime ünsüz bir harfle bitiyor ve ondan sonar gelen kelime ünlü bir harfle başlıyorsa kelimelerin birbirine bağlanarak **okunmasına ulama** denir.

Örnek:

Bakkaldan bir ekmek aldım.

Bakkaldan bi rekme kaldım.

UNUTMA!

Aralarında noktalama işareti bulunan sözcükler arasında, ulama olmaz.

Örnek: Kardeşim, eve geldi. Bu cümlede belirlenen yerde ulama yoktur.

Aşınma, Vurgu, Tonlama

Aşınma (Ses düşmesi):

Türkçe sözcüklerde yan yana iki ünlü bulunmaz. Bileşik sözcüklerde de iki ayrı sözcükte bile olsa iki ünlünün yan yana gelmesi pek tercih edilmez. Ayrı sözcüklerde karşılaştıran (yan yana gelen) ünlülerden birinin aşınarak düştüğü görülür. Türkçe'de sözcüklerin özelliğinden ya da söyleyiş kolaylığından kaynaklanan hece düşmesi olayına rastlanır.

Bu olgu üç nedenden kaynaklanır:

- Kimi sözcükler sonlarına ünlü ile başlayan bir ek ya da sözcük geldiğinde zayıf olan orta hecelerini yitirirler. Bu oluşum yazıya da geçer. Buna uyulmazsa yazım yanlış yapılmış olur.

Örnek:

akıl	aklım
şehir	şehre
nehir	nehrin
beyin	beynimiz
burun	burnu

- Bileşik sözcüklerin oluşumu sırasında iki ünlü yan yana gelirse, bu ünlülerden biri ya da bir ünlüyle bir ünsüz düşer. Buna "ünlü aşınması" da denir. Bu özellik yazıya geçebilir.

Örnek:

ne için	niçin
pazar ertesi	pazartesi
cuma ertesi	cumartesi
kahve altı	kahvaltı
bu arada	burada

- Kimi sözcüklerde söyleyiş kolaylığından kaynaklanan ünlü düşmeleri gözlenir. Buna "aşınma" da denir.

Örnek:

buraya	burda
şura	şurda
orada	orda

Vurgu:

Cümle içindeki bir kelimenin veya kelimede bulunan bir hecenin diğerinden daha belirgin söylenmesine **vurgu** denir.

Türkçe’de iki vurgu vardır.

- **Sözcük (kelime) vurgusu**

Bir kelimede bulunan hecelerden birinin ötekilerden daha belirgin söylenmesine **sözcük vurgusu** denir.

Türkçe sözcüklerin genelinde vurgu son hecededir. Sözcüğe yeni ekler eklendikçe vurgu da son heceye doğru kayar.

Örnek:

köylüler, yolcular, gömlek...

Tek heceli sözcüklerde vurgu olmaz.

Örnek:

gel, git, kal, bu, şu...

Coğrafi yer adlarında vurgu, genellikle ilk heceye kayar.

Örnek:

Aksaray, Ohri, Üsküp...

Bağlaç, ünlem, zarf, soru ve pekiştirme sıfatlarında vurgu ilk hecede olabilir.

Örnek:

ancak, yaşa, nasıl, masmavi...

(-me) olumsuzluk eki vurguyu kendinden önceki heceye iletir.

Örnek:

söyleme, giyinme, yapma...

■ **Cümle vurgusu**

Cümlede anlamca önemli kelime veya kelime kümesinin ötekilerden daha belirgin söylenmesine **cümle vurgusu** denir.

Türkçe’de cümle içindeki vurgulu kelime, genellikle sondan bir önceki kelimede kendini gösterir.

Örnek:

Öğleden sonra **çarşıya** çıkacağız.

Cümle vurgusu, cümleye verilmek istenen anlama göre yer değiştirir.

Örnek:

Yarın Ayşe tatile çıkıyor.

Vurgulu kelime: **tatile**

Yarın tatile Aylin çıkıyor.

Vurgulu kelime: **Aylin**

Özne, yüklemden uzakta bulunduğu zamanlarda virgül konularak vurgu özne üzerine çekilebilir.

Örnek:

Tekir, koltukta uyuyor.

Ahmet, bütün gün ders çalıştı.

Kurallı cümlede vurgu, genellikle yükleme yakın sözcük veya sözcük öbeklerinde görülür.

Örnek:

Onunla birlikte **pazara** gideceğiz.

Babam Resne’den **yarın** dönüyor.

Tonlama:

Cümleleri söylerken sözcükleri veya harfleri sert, yumuşak, uzun, kısa, alçak ve yüksek gibi değişik seslerle belirtmeye **tonlama** denir.

Tonlama öfke, sitem, beğenme, umut vb. duygularımızı karşıdaki kişiye iletmemizi sağlar. Konuşmalarda özellikle topluluğa hitap ederken veya şiir okurken tonlamaya dikkat etmek gerekir.

Örnek:

Ne yapıyorsun?

Cümlesini kızgınlık anında başka, şaşma anlatırken başka, hal hatır sorarken başka ses tonlarıyla sorarız.

ARKADAŞLIK

Ne varsa koyduk ortaya
Üçer beşer paylaştık harfleri.
Yaylısı, kurmalısı, tekerlekli,
Oyuncak yaptık tüm sözcükleri...

Renkleri seçtik aramızda
Maviyi o istedi;
Ona verdim gökyüzünü, denizi
Gözlerin en güzelini...

O, güneşi verdi bana
Ağaçları, çiçekleri,
Gülümseyen aydedeyi,
Çocukluğun en güzelini...

Görünmeyeni aldık,
Kestik biçtik boyadık,
Sözcüklerle sarıp bağladık,
Bir de kocaman fiyonk taktık.

Şiirli bir günde
Herkesin kapısına bıraktık!
Biz iki arkadaş
Ne yaramazlıklar yaptık!

Aytül AKAL

ÖĞRENELİM

"Arkadaşlık" şiirini vurgu tonlama ve telaffuza dikkat ederek okuyunuz.

Vurgu; bir dizede söylenmek istenen sözün diğerlerine göre daha belirgin bir biçimde söylenmesidir. Örneğin; "Bahar gelsin, sen beni o zaman gör." dizesinde özellikle vurgulanan bahar gelince kışideki değişikliklerdir. Bu yüzden dizedeki "o zaman gör" ifadesi, diğerlerine göre daha belirgin bir biçimde söylenmelidir.

Tonlama; dizeler okunurken tüm seslerin farklı yükseklikte telaffuz edilmesidir. Bir şiiri okurken uyulması gereken en önemli kurallardan biri budur. İyi bir tonlama ile şiir kulağa daha hoş gelecek ve dikkat çekici olacaktır. Şiir, sadece yazım yönünden değil, okunması açısından da diğer türlere göre farklı okunmalıdır. Hatta şöyle diyebiliriz: Şiir tür olarak müziğe en yakın türdür. Şiiri okurken sesinizi doğru yerde alçaltmalı, doğru yerde yükseltmelisiniz.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK**PANO OKUMA**

1. Okulda hazırlanan pano ve duvar gazetelerinin okunması için panonun içeriğinden ve düzenlenişinden hareketle öğrencilere bir yönerge hazırlanır.
2. Yönergeye öğrencilerin ilgisini çekecek sorular yazılır, öğrencilere panodaki ilginç yazılar buldurulur.
Yönergede yer alabilecek örnek sorular:
 - Sağdaki sütunda yer alan şiiri bulunuz. Şiirin temasını yazınız.
 - Soldan ikinci sütunda yer alan “...” başlıklı yazıda anlatılan olayı özetleyiniz.
 - Orta sütundaki resme bakınız. Resimdeki kişiyi tanıyor olmalısınız. Kim olduğunu yazınız.
3. Ders zili çaldığında öğrencilerin panonun önünde toplanmaları için önceden sınıfa haber verilir.
4. Ders başladığında öğrenciler gruplara ayrılır.
5. Yönergeler öğrencilere dağıtılarak panoyu okumaları ve yönergeyi doldurmaları için süre verilir.
6. Belirlenen süre dolduğunda sınıfa dönülür.
7. Sorular cevaplanarak puanlanır.

Not: Not alarak okuma yöntemi kullanılır.

ANLAMLARINA GÖRE SÖZCÜKLER

EŞ ANLAMLI SÖZCÜKLER

ZIT ANLAMLI SÖZCÜKLER

EŞ SESLİ SÖZCÜKLER

EŞ ANLAMLI SÖZCÜKLER

ÖĞRENELİM

Yazılış ve okunuşları farklı, anlamları aynı olan sözcüklere **eş anlamlı (anlamdaş) sözcükler** denir.

Örnek:

doğa-*tabiat* muallim-*öğretmen* şart-*koşul* okul-*mektep*

Örnek:

Çocuklar **okula** gidiyor.

Her **dizeyi** heyecanla okudu.

Çevresine **faydalı** olmak istedi.

Çocuklar **mektebe** gidiyor.

Her **satırı** heyecanla okudu.

Çevresine **yararlı** olmak istedi.

ZİT ANLAMLI SÖZCÜKLER

ÖĞRENELİM

Anlamları bakımından birbirinin karşıtı olan sözcüklere **zıt (karşıt) anlamlı sözcükler** denir.

Örnek:

Çok-**az** akıllı-**akılsız** zor-**kolay** arka-**ön** sağ-**sol**

Örnek:

Bizim evimiz **büyük**.

Akşam yemek yeriz .

Çok çalışırsan **yüksek** not alırsın.

Bizim evimiz **küçük**.

Sabah kahvaltı yaparız.

Az çalışırsan **düşük** not alırsın.

EŞ SESLİ SÖZCÜKLER

ÖĞRENELİM

Yazılışları ve okunuşları aynı anlamları farklı olan sözcüklere **eş sesli (sesteş) sözcükler** denir.

Örnek:

Gül, çok sevdiğim bir çiçektir.

Gül, sınıfımızın en çalışkan öğrencisidir.

Anlatılan fıkra herkes **güldü**.

Örnek:

Ağaç **yaş** iken eğilir.

Benden iki **yaş** büyüktü.

Dalgalı denizde **yüz**meyi seviyorum.

Sabahları elimi, **yüzümü** yıkarım.

Sabah kahvaltıda **çay** içtim.

Ağaçların arasından masmavi **çay** akıyordu.

KÖK

ÖĞRENELİM

Bir sözcükte yer alabilecek bütün ekler çıkarıldıktan sonra kalan anlamlı bölüme **kök** denir.

Kök durumundaki sözcükler hece sayılarına göre üçe ayrılırlar:

1. Tek heceli kök sözcükler:

Örnek:

O, ye, ne, ot, at, gel, gör, alt, üst, kart, dört, ders, mert, bak, tak, tart...gibi.

2. İki heceli kök sözcükler:

Örnek:

Çiçek, sandal, tekne, armut, temiz, sıcak, böcek, belki, bakkal, soğuk...gibi.

3. Üç heceli kök sözcükler:

Örnek:

Kaburga, kereviz, pencere, tencere, domates, kelebek, örümcek... gibi.

Sözcüklerden bütün ekler çıkarıldıktan sonra sözcüğünün (kelimenin) kökünü elde etmekteyiz.

Örnek:

Sandalcılar

sandal-cı-lar
sandal-cı
sandal

Domateslerden

domates-ler-den
domates-ler
domates

EK

ÖĞRENELİM

Sözcüklere yeni anlamlar kazandıran veya sözcüklerin görevlerini belirtmeye yarayan parçalara **ek** denir.

Örnek:

ağaçlar
elmadan

ağaç-**lar**
elma-**dan**

ağaçlık
elmacık

ağaç-**lık**
elma-**cık**

Ekler ikiye ayrılır:

YAPIM EKLERİ

ÖĞRENELİM

Eklendiği sözcüklerden yeni sözcükler türeten ekler **yapım ekleri** denir. Kökün veya sözcüğün anlamında değişiklik yapan eklerdir. Bunlar eklendikleri kökten yeni bir sözcük meydana getirirler.

Örnek:

Türk sözcüğünden **-çe** ekiyle **Türkçe** sözcüğü elde edilmiştir.

Açıklama: Türk bir milletin adı, Türkçe o milletin dilinin adıdır.

Örnek:

Demirci, demirden yapılı sandalyede oturuyordu.

Bu cümlede geçen demir sözcüğüne **-ci, -den, -de** olmak üzere üç ayrı parça eklenmiştir. Bu parçalara ek denir.

Demir sözcüğüne **-ci** eki eklenince bu sözcüğün anlamı değişmiştir.

Açıklama: Demir: sert, dayanıklı metal madde.

Demirci: demir satan, demir eşya yapan veya onaran kimse.

Yapım ekleri köke eklenir.

Bir sözcükte birden fazla yapım eki bulunabilir.

Örnek:

-ci:	su-cu	göz-cü
-lik:	göz-lük	kitap-lık
-li:	süs-lü	söz-lü
-le:	at-la	el-le
-gi:	sev-gi	bil-gi
-me:	koş-ma	yaz-ma
-miş:	gel-miş	oku-muş
-gin:	bil-gin	yor-gun

ÇEKİM EKLERİ

ÖĞRENELİM

Çekim ekleri, eklendikleri sözcüklerin anlamını değiştirmez ancak onu daha anlaşılır duruma getirir. Sözcüğün diğer sözcüklerle ilişki kurmasını sağlayıp, sözcüğün cümle içindeki görevini belirler.

Örnek:

Kitapçı kitaptan duvar örmüştür.

Bu cümlede geçen **kitap** sözcüğünün sonuna sırayla **-çı** ve **-tan** ekleri eklenmiştir. İkinci sözcükte bulunan **-tan** eki sözcüğün anlamını değiştirmemiş ancak onu daha anlaşılır duruma getirmiştir.

Açıklama: Kitap: okuyup bilgi edinmeye yarayan basılı ve yazılı kağıt.
Kitapçı: kitap satan veya kitap bastırıp satan kimse.

Örnek:

sütten süt-**ten** çantalar çanta-**lar** konuşacak konuş-**acak**

Adların sonuna getirilen çekim ekleri:

Durum Ekleri (Adın Hal Ekleri): Sözcükler arasında ilişki kurar ve sözcükleri cümlede kullanılmaya uygun hale getirir. “**-i, -e, -de, -den**”

Örnek:

ev -i	evi	(adın belirtme, gösterme durum eki de denir)
ev -e	eve	(adın yönelme durumu denir)
ev -de	evde	(adın bulunma durum eki de denir)
ev -den	evden	(adın çıkma durum eki de denir)

İyelik Ekleri: Eklendikleri adın (varlığın) kime ait olduğunu gösteren eklerdir.

“**-im, -in, -i, -imiz, -iniz, -leri**”

Örnek:

ev -im	evim	(-im eki I. tekil kişi iyelik ekidir)
ev -in	evin	(-in eki II. tekil kişi iyelik ekidir)
ev -i	evi	(-i eki III. tekil kişi iyelik ekidir)
ev -imiz	evimiz	(-imiz eki I. çoğul kişi iyelik ekidir)
ev -iniz	eviniz	(-iniz eki II. çoğul kişi iyelik ekidir)
ev -leri	evleri	(-leri eki III. çoğul kişi iyelik ekidir)

Azlık-Çokluk (çoğul) Ekleri: Sözcüklerin kapsadığı varlıklar bir tek değil, “birden fazla” olan aynı varlıkları belirtmektedir. “**-ler, -lar**”

Örnek:

ev -ler	evler
taş -lar	taşlar

Eylemlerin sonuna getirilen çekim ekleri:

Zaman Ekleri: **-di, -miş, -yor, -ecek, -r**

Örnek:

gel -di	geldi	gel -ecek	gelecek
gel -miş	gelmiş	gel -ir	gelir
gel -iyor	geliyor		

Dilek Ekleri: -meli, -se/sa, -e/a, -ın

Örnek:

gel **-meli** gelmeli gel **-se** gelse

Kişî Ekleri: -im, -in, -iz/k, -iniz, -ler

Örnek:

gel -di -m	geldim	gel -di -k	geldik
gel -di -n	geldin	gel -di -niz	geldiniz
gel -di	geldi	gel -di -ler	geldiler

Soru Ekleri: -mı, -mi, -mu, mü

Örnek:

gel -di **-mi** geldi mi?

Olumsuzluk Ekleri: -me, -ma

Örnek:

gel **-me** gelme

Hatırlayalım!

Bir sözcük hem yapım eki hem de çekim eki alabilir. Türkçemizde sözcükler önce yapım eki, sonra çekim eki alır.

YAPILARINA GÖRE SÖZCÜKLER

BASİT (KÖK) SÖZCÜKLER

TÜREMİŞ (Gövde) SÖZCÜKLER

BİRLEŞİK SÖZCÜKLER

BASİT (KÖK) SÖZCÜKLER

ÖĞRENELİM

Kök halindeki, yapım eki almamış, başka bir sözcükle birleşmemiş sözcüklere **basit sözcükler** denir.

Örnek:

orman, su, ağaç, kömür, bulut, yağmur, tuz...

TÜREMİŞ (GÖVDE) SÖZCÜKLER

ÖĞRENELİM

Yapım eki alıp yeni anlam kazanmış sözcüklere **türemiş sözcükler** denir.

Örnek:

çiçek + **çi** çiçekçi şapka + **lı** şapkalı sil + **gi** silgi

BİRLEŞİK SÖZCÜKLER

ÖĞRENELİM

Birden çok sözcüğün birleşmesiyle oluşan sözcüklere **birleşik sözcükler** denir.

Örnek:

fener + bahçe fenerbahçe ak + deniz akdeniz açık + göz açıkgöz

ADLAR

ÖĞRENELİM

Varlıkların ve sözcüklerin dilde var olan karşılığına, sözcük türü yönünden **ad** denir.

Etrafımızda sayamayacağımız kadar çok varlık vardır. Bu varlıklar kadar da ad var. Bu nedenle adlar gruplara ayrılmışlardır:

Özel ad

ÖĞRENELİM

Eşi ve benzeri bulunmayan, tek olan varlıkların adlarına **özel ad** denir.

Özel adların bazıları şunlardır:

Kişi adları soyadları: Mustafa, Ahmet, Eda....

Ülke adları: Türkiye, Kuzey Makedonya, Japonya...

Ulus adları: Türk, İngiliz, Fransız...

Dil adları: Türkçe, Almanca, Arapça...

Gazete, dergi, kitap: Balkan gazetesi, Kırmızı Başlıklı Kız, Sevinç...

Gezegen ve yıldız adları: Merkür, Neptün, Kutup Yıldızı...

Hayvanlara verilen adlar: Maviş, Tekir, Boncuk...

Özel adların yazılışları:

- Cümlenin neresinde olursa olsun özel adların ilk harfleri her zaman büyük harfle başlar.
- Özel adların sonlarına gelen ekler kesme işareti (') ile ayrılır.
- Özel adlara gelen çekim ekleri (-e, -i, -de, -den, -ce, -in, -le, -im, -imiz, -iniz, -idi, -imiş, -ise, -dir) kesme işaretiyle ayrılır; p, ç, t, k yumuşasa da yazıda gösterilmez. Yapım ekleri ise özel adlara bitişik yazılır.

Örnek:

Türkiye'dir (çekim eki)

Atatürkçü (yapım eki)

Ortak ad

ÖĞRENELİM

Aynı türden olan varlıkları anlatmaya yarayan adlara **ortak (cins) adlar** denir.

Ortak adlardan bazıları şunlardır:

Çiçek adları: paptya, gül, karanfil, lale...

Hayvan adları: kedi, köpek, kuzu, aslan...

Renk adları: kırmızı, mavi, yeşil, pembe...

Meyve adları: elma, kiraz, çilek, muz...

İçecek adları: süt, çay, su, limonata...

Akrabalık adları: hala, teyze, dayı, amca...

Mevsim, ay adları: ilkbahar, yaz, aralık, haziran...

Ortak adların yazılışları:

- Ortak adların ilk harfleri küçük yazılır.
- Sadece dize ve cümle başlarına ilk harfleri büyük yazılır.
- Belli bir gün ve ay adları büyük harfle başlar.

Somut ad**ÖĞRENELİM**

Varlığını duyu organlarımız yardımı ile anladığımız varlıkları belirten adlara **somut ad** denir.

Örnek:

kitap, çiçek, su, portakal, elma...

örneklerden bazısını görme, bazısını dokunma, bazısını tatma duyumuzla algılarız.

Soyut ad**ÖĞRENELİM**

Varlıkları duyu organlarımızla anlayamadığımız, ancak zihnimizde var olduğunu kabul ettiğimiz kavramların adlarına **soyut ad** denir.

Örnek:

mutluluk, sevgi, zeka, yetenek....

UNUTMA!

Bu kavramları bizler duyu organlarımız ile algılayamayız. “akıl” kavramını ne görebilir, ne de ona dokunabiliriz.

Tekil ad**ÖĞRENELİM**

Aynı tür varlıklardan sadece birini belirten adlara **tekil ad** denir.

Örnek:

önlük, çiçek, gömlek, dağ, deniz...

Çoğul ad**ÖĞRENELİM**

Aynı tür varlıklardan birden fazlasını belirten adlara **çoğul ad** denir. Tekil adlar “**-lar, -ler**” çoğul ekleriyle çoğul yapılır.

Örnek:

kalem kalem **-ler** araba araba **-lar** çiçek çiçek **-ler**

Topluluk adları**ÖĞRENELİM**

Çoğul eki almadıkları halde birden fazla varlığı anlatan adlara **topluluk adı** denir.

Deste, düzine, ordu, küme, orman, sınıf, aile... gibi, bazı adlar çoğul takısı almaksızın çokluk anlamı taşırlar. Adlar tekil olduğu halde, anlamlarında çoğulluk vardır.

Topluluk adları “**-ler, -lar**” çoğul eklerini de alabilirler.

Örnek:

düzine düzine **-ler** ordu ordu **-lar** aile aile **-ler**

YAPILARINA GÖRE ADLAR

Basit Adlar

Türemiş Adlar

Birleşik Adlar

Basit Adlar

ÖĞRENELİM

Kök halindeki yapım eki almamış adlara **basit ad** denir.

Örnek:

çocuk, erik, çiçek, kağıt...

Türemiş Adlar

ÖĞRENELİM

Sözcüğün kök veya gövdesine yapım eki almış adlara **türemiş adlar** denir.

Örnek:

izci, gözcü, gözlük, bilgi, sevinç...

Birleşik Adlar

ÖĞRENELİM

İki veya daha çok sözcüğün birleşerek yeni bir ad oluşturmasına **birleşik ad** denir.

Örnek:

Atatürk, ipekböceği, kirkayak, ateşböceği...

AD DURUMLARI

ÖĞRENELİM

Adların cümledeki görevlerine göre girdikleri durumlara **ad durumları** denir.

Adlar, cümlede beş durumda bulunur. Bunlar;

1. **Yalın Durum**
2. **Belirtme (-i) Durumu**
3. **Yönelme (-e) Durumu**
4. **Bulunma (-de) Durumu**
5. **Ayrılma (-den) Durumu**

Adların, cümle içinde aldıkları “**-i, -e, -de, -den**” eklerine adın durum ekleri denir. Ad durum ekleri (büyük ünlü uyumu) ses değişimine uğrayabilir.

Örnek:

ev	<i>ek almamış yalın durum</i>	Ev güzel.
evi	<i>belirtme (-i) durumu</i>	Evi gördüm.
eve	<i>yönelme (-e) durumu</i>	Eve gideceğim.
evde	<i>bulunma (-de) durumu</i>	Evde oturacağım.
evden	<i>ayrılma (-den) durumu</i>	Evden geliyorum.

AD TAMLAMALARI

ÖĞRENELİM

Aralarında anlamca ilgili bulunan ya da sonradan ilgi kurulan, birinin diğerini iyelik yönünden bütünlediği iki addan oluşan sözcük gruplarına **ad tamlaması** denir.

Tamlayan birinci sözcük, tamlanan ise ikinci sözcüktür.

isim + isim = ad tamlaması
Tamlayan + Tamlanan = Tamlama

Tamlayan ekleri: *-nin, -in, -im, -den* (bunlar ses değişimine uğrayabilir.)

Tamlanan: *-i, -si, -im, -in, -imiz, -iniz, -leri* (bunlar ses değişimine uğrayabilir.)

Örnek:

Tamlayan

okulun

kapının

gömleğin

Tamlanan

bahçesi

zili

kolu

Tamlama

okulun bahçesi

kapının zili

gömleğin kolu

Ad tamlama çeşitleri:

Belirtili ad tamlaması

Bir şeyin (bir varlığın) kime ait olduğunu belirtir. Her iki ögesi ek alır. Belirtili ad tamlamasında birinci ad **-in, -in, -un, -ün** tamlayan takısını, ikinci ad ise **-i, -i, -u, -ü** tamlanan takısını alır.

Örnek:

Tamlayan

-in, -in, -un, -ün

kedi-n-**in**

adam-**in**

+

+

Tamlanan

-i, -i, -u, -ü

ağz-**i**

ses-**i**

Tamlama

kedinin ağzı

adamın sesi

Belirtisiz ad tamlaması

Bir şeyin (bir varlığın) cinsine bağlılığını belirtir. Birinci öge ek almaz, ikinci öge ek alır. Belirtisiz ad tamlamalarında tamlayan ad ek almaz.

Tamlanan ad ise **-ı, -i, -u, -ü** takısını alır.

Örnek:

Tamlayan		Tamlanan	Tamlama
Ek almaz(yok)		-ı, -i, -u, -ü	
Davul	+	ses- i	davul sesi
Çöp	+	kutu-s- u	çöp kutusu

Takısız ad tamlaması

Bir şeyin (bir varlığın) neden yapıldığını ya da neye benzediğini belirtir. Her iki öge ek almaz.

Örnek:

Tamlayan		Tamlanan	Tamlama
Ek almaz (yok)		Ek almaz (yok)	
tahta	+	merdiven	tahta merdiven
cam	+	şişe	cam şişe

ADLARDA KÜÇÜLTME**ÖĞRENELİM**

-cik, -cak, -ceğiz ekleri adlara azaltma, acıma, sevgi, küçültme... gibi anlamlar kazandırır. Bunlar yapım eki olup, kullandıkları adı türemiş ad haline getirirler. Küçültme ekleri özel adlara da kullanabilirler.

Örnek:

Yavrucak sevincinden yerinde duramıyordu. (**sevgi anlamı**)

Ayşecik bütün gün tarlada çalıştı. (**acıma anlamı**)

Ufacık, minicik evleri var. (**küçük anlamı**)

ÖN ADLAR (SIFATLAR)

ÖĞRENELİM

Varlıkların durumunu, biçimini, sayısını, sırasını bildiren sözcüklere **ön ad (sıfat)** denir.

Ön adlar (sıfat), adlardan önce yazılır ve adlarla birlikte kullanılır.

SIFATLAR

Anlamlarına Göre Sıfatlar

Niteleme Sıfatları

Belirtme Sıfatları

İşaret Sıfatları

Belgisiz Sıfatları

Soru Sıfatları

Sayı Sıfatları

Yapılarına Göre Sıfatlar

Basit Sıfatlar

Türemiş Sıfatlar

Birleşik Sıfatlar

Niteleme Sıfatları

ÖĞRENELİM

Varlıkların biçimini, rengini, durumunu; yani nasıl olduklarını belirten sıfatlara **niteleme sıfatları** denir.

Birlikte kullandıkları isime **"nasıl"** sorusunu sorarak niteleme sıfatını bulabiliriz.

Örnek:

Temiz gömlek. **Nasıl** gömlek? **Temiz** gömlek. **Temiz niteleme sıfatıdır.**

Belirtme Sıfatları**ÖĞRENELİM**

Varlıkların yerlerini işaret eden, sayılarını bildiren, durumlarını sorarak veya yarı belirtili olarak tamamlayan sıfatlara **belirtme sıfatları** denir.

Belirtme sıfatları dört grupta incelenir.

İşaret Sıfatları**ÖĞRENELİM**

Varlıkların yerlerini işaret yoluyla belirterek gösteren sıfatlara **işaret sıfatları** denir.

Örnek:

O adam.

Bu dere.

Şu ağaç.

UNUTMA!

İşaret sıfatları -ler, -lar çoğul ekleri almazlar.

Örnek:

Şu adam sana adresi tarif edebilir.

Bu insanları daha önce hiç görmedim.

Öteki ayağını, beriki ayağının üstüne koyarak değiştirdi.

Yukarıdaki cümlelerde adlara **“hangi?”** sorusunu sorduğumuzda işaret sıfatlarını buluruz. Bu yüzden işaret sıfatları adlara sorulan **“hangi?”** sorusuna cevap verir.

Hatırlayalım!

İşaret sıfatları, belirttiği varlığın yakınlık ve uzaklık durumuna göre kullanılır.

Belgisiz Sıfatlar**ÖĞRENELİM**

Varlıkların sayılarını, yerlerini ve durumlarını kesinlik kazandırmadan belli belirsiz belirten sıfatlara **belgisiz sıfat** denir.

Örnek:

Kimi yazarlar. Başka kitap. Birkaç kalem.

Belgisiz sıfatlar çekim eki aldıklarında sıfat görevini kaybeder ve adıl olurlar.

Örnek:

Kimi çocuklar çok yaramaz oluyor. (**sıfat görevli**)
Kimi ders çalışmayı sever, kimi gezmeyi. (**adıl (zamir) görevli**)

Soru Sıfatları**ÖĞRENELİM**

Varlıkların sayılarını, yerlerini, durumlarını soru yoluyla belirten sıfatlara **soru sıfatı** denir.

Örnek:

Kaçıncı oyun? Ne kadar para? Nasıl defter?

Soru sıfatlarının soru sıfatı sayılabilmesi için hiçbir ek almadan önce adlardan önce gelmesi gerekir. Ek aldıklarında sıfat görevin çıkar zamir veya belirteç görevi kazanırlar.

Örnek:

Hangi kitabı beğendin? (**sıfat görevli**)
Hangisini beğendin? (**zamir görevli**)

Sayı Sıfatları**ÖĞRENELİM**

Varlıkların sayılarını belirten sıfatlara **sayı sıfatı** denir.

Örnek:

Beş kalem. İkişer gömlek. Beşinci sınıf.

KÜÇÜLTME VE PEKİŞTİRME ÖN ADLARI

ÖĞRENELİM

Sıfat olan sözcüğün anlamında küçültme ya da daralma, "**-cik, -ce, (-i)msi, (-i)mtırak**" ekleri ile yapılır. Bu eklerin getirilmesi ile oluşan sıfatlara **küçültme sıfatları** denir.

Örnek:

Küçük bir evleri vardı.

cümlesinde "**küçük**" sıfattır ve kendinden sonra gelen adın niteliğini belirtmektedir.

Küçücük evleri vardı.

cümlesinde "**-cik**" eki almış "**küçücük**" sözcüğü de niteleme sıfatıdır. Buradaki "**küçücük**" sözcüğün "**küçük**" sözcüğünden farkı, eklendiği adın anlamında küçültme yapmış olmasıdır.

küçük ev küçücük ev

ÖĞRENELİM

Pekiştirme sıfatları, sıfatın anlamını güçlendirir. Sıfatın ilk sesli harfine kadar olan kısım alınarak "**-m, -p, -r, -s**" seslerinden uygun olanı eklenir. Bu elde edilen unsur sıfatın başına eklenir.

Örnek:

yeşil	ye-m-yeşil	yemyeşil
mavi	ma-s-mavi	masmavi
kirli	ki-p-kirli	kipkirli

Sıfatların tekrarlanmasıyla da pekiştirme yapılır.

Örnek:

Küçük küçük elmalar

Minik minik eller

Sepet sepet yumurta

DERSE HAZIRLIK

- Çalışmayı seviyor musunuz?
- Çalışmanızı en çok kim istiyor?
- Bugüne kadar monolog okudunuz mu?
- Aşağıdaki metin bir monolog örneğidir. Dikkatlice okuyunuz.

ÇALIŞ

Çalış... Çalış... Çalış...

Elimde olsa sözlüklerden şu çalışmak sözcüğünü kaldıracağım. Bıktım, usandım artık... Çalış, çalış, çalış... Aman kızım, çalış... Yavrum çalış, evladım çalış...

Okullar, daha açılmadan başladılar... Ders yılı bitene dek hep aynı öğüt... Aynı buyruk: Çalış... Sınıfını geç... Çalış, adam ol!

Kafamın içinde sanki bir çekiç, durmadan işliyor. Çalış Fatoş, çalış... Fatoş Gürbüz çok çok çalış!

Acaba, öteki arkadaşların da ana babaları, ağabeyleri, amcaları hep böyle mi söylüyorlar? Hele büyükannem... Beni görür görmez kollarını açar, torununu

bağrına basar: Aman, benim Fatoş'um, mis gibi okul kokuyor. Bugün neler öğrendin, bakayım? Anlat bana... der. Ben de ona:

- Birçok bilgiler öğrendim babaanneciğim. Çarpma, bölme öğrendim. Problem çözdüm. Hayat Bilgisinden öğretmen, bulaşıcı hastalıkları anlattı. Türkçeden sınav yaptı. Ben sorularının hepsini doğru yanıtladım, deyince babaannemin yüzü güler:

- Aferin, benim akıllı kızım... Çalışkan kızım... Her zaman böyle çalış, emi yavrum?

Bakınız, çalış kökünde türeyen çalışkan sözcüğüne bir diyeceğim yok... Öyle sanırım ki tüm okullu çocuklar, tüm öğrenciler, en çok bu sözcüğü severler. Ben de öyleyim. Birisi, bana çalışkan derse öyle sevinirim ki... Hele bu güzel sözcük, benim için sevgili öğretmenimin ağzından çıkarsa, dünyalar benim olur.

- Babaannemin de bana çalışkan demesi, hoşuma gitti ama sonunda çalış... Demese daha çok sevinecektim. Ayıp değil ya, bu söze karşı alerjim var. Büyüklerim, çalış sözünü, başıma kakınç etmeseler daha çok çalışacağım. Her yıl sınıfımı geçiyorum. İşte altıncı sınıfa dek aksamadan, bütünlemeye kalmadan geldim. Biri çalış... demiyor mu, derslerimden buz gibi soğuyorum. Ödevlerimi yapmak, canım istemiyor. Üzerime bir ağırlık basıyor. Esnemekten çenelerim ayrılıyor, sanki... (Esner) Bakınız, yine esnedim, yine gevşedim. Çalış sözcüğü bana uyku ilacı etkisi yapıyor. Oysa yapılacak ne kadar ödevim var.

Bütün ders yılı boyunca çalışıp ara sıra da ipe un serdikten sonra yılsonu geldi. Pekiyi dereceli karnemi alıp koşa koşa eve gelince annem, babam, ablam, babaannem, hepsi beni ayrı ayrı kucakladılar, öptüler.

"Çalışkan kızım", dediler. Hah şöyle... Tanrı'ma şükürler olsun, bu övgüye çalış sözü eklenmedi.

- Çalışkan evladım... Seni bütün kalbimle kutlarım.

Hepsinin ellerini öptüm. ONLAR DA BENİM YANAKLARIMDAN ÖPTÜLER. Evde değerim arttı. Akşam babam gelince o da sevindi. Gıcır gıcır bir para verdi. Beni sevip okşadı.

O günden sonra, bütün tatil boyunca, çalış sözcüğü, yön değiştirdi. Onu, yine sık sık duyuyorum ama bakınız nasıl:

- Fatoş, öğlenleri biraz uyumaya çalış!
- Tabağındaki tatlıyı bitirmeye çalış!
- Bütün kış yoruldun, artık dinlenmeye çalış!
- Biraz kilo almaya çalış!

- Arkadaş edinmeye, gülüp eğlenmeye çalış!

Bakınız, çalışmanın bu türleri, benim de işime geliyor. Böyle hoş tutuldukça nazlanmam artıyor. Onlar da üstüme düştükçe düşüyorlar. Yaz sona ererken yine yüreğim oynamaya başlıyor. Çalış sözcüğü, bir kocaman dev olmuş, üzerime doğru geliyor sanki...

Ama ben akıllandım. Bu yıl o kadar çok çalışacağım ki, kimse bana ağzını açıp çalış diyemeyecek...

Ne olur, siz de çocuklarınıza çalış diye çalışmaktan soğutmayın, olmaz mı? Ne dersiniz? Biraz da susmaya çalışayım mı?

Melahat SEZENER

ÖĞRENELİM

Monolog: Kişinin kendi kendine yaptığı konuşmadır. Monolog, konuşmada tek veya fazla kişinin olmasından ziyade benimsenen tek ve aynı bir görüş üzerinde konuşulmasıdır. Monolog aynı fikir üzerinde tartışma olduğundan, sayıca birden fazla kişi de olsa, tartışma yine monologdur. Bir tiyatro oyununda oyuncunun sahnede sesli düşünmesi, konuşmasıdır. Oyuncu doğrudan doğruya seyircilere seslenmesidir. Okuduğunuz metin tek başına konuşmaya dayalı yazılmış bir metindir.

- **Okuduğunuz monoloğun amacı nedir?**

Diyalog, bilindiği gibi iki kişinin karşılıklı konuşması ve sohbetidir. Bu anlamıyla diyalog, tek kişinin veya kişinin kendi kendine konuşması anlamına monoloğun zıddıdır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken şey, diyalog veya monoloğun iki veya tek kişinin konuşması değildir. Diyalog, bir konu etrafında iki farklı görüşe sahip iki veya daha fazla kişinin konuşmasıdır. Dolayısıyla diyalog, konuşmada tarafların iki veya fazla kişi olmasından ziyade farklı iki görüşün tartışılmasını ifade eder.

DERSE HAZIRLIK

- Yanında oturan arkadaşınla karşılıklı, son yaptığınız iyiliği anlatınız.

BİR BARDAK SÜTÜN HATIRI

Yoksul bir ailenin çocuğu olan Howard (Havırt), ailesine destek olmak ve kendi okul masraflarını karşılamak için kapı kapı dolaşarak çeşitli eşyalar satan bir çocuktu. Soğuk bir kış günüydü ve o gün hiçbir şey satamamıştı. Morali çok bozuktu ve satış yapamadığı için de parası yoktu. Karnı çok acıkmıştı. Bir sonraki çalacağı kapıdan yiyecek bir şeyler istemeye karar verdi.

Biraz çekingen bir tavırla kapıyı çaldı. Kapıyı açan sevimli ve genç kadını görünce biraz utandı ve heyecanlandı. Yiyecek bir şeyler istemek yerine yanlışlıkla “Rica etsem bir bardak su içebilir miyim?” diye sordu. Genç kadın, çocuğun şaşkınlığını ve utangaçlığını fark etti ve aç olabileceğini de düşünerek Howard’ı içeri davet etti. Onu sobanın yanına oturtup ısınmasını sağladı ve istediği su ile sıcak süt ve biraz kurabiye getirdi.

Howard kurabiyelerini ve sütünü yavaş yavaş içine sindirerek yedi ve içti. Isındıktan ve karnı doyduktan sonra işine geri dönmek için ayağa kalktı ve genç kadına” Size çok teşekkür ederim. Süt ve kurabiyeler için borcum ne kadar?” diye sordu. Genç kadın bu soru karşısında sıcak bir gülümseme ile “Borcunuz yok küçük bey, annem gösterdiğimiz nezaket ve şefkatin karşılığında asla bir bedel beklenmemesi gerektiğini öğretti bana ve kardeşlerime.” dedi. Bu cevap karşısında Howard genç kadına yürekten teşekkür ederek evden ayrıldı. Evden çıktıktan sonra kendini sadece bedensel olarak değil, ruhsal olarak da çok iyi hissediyordu.

Yıllar sonra genç kadın çok ender rastlanan bir hastalığa yakalandı. Kasabadaki doktorlar çaresiz kalınca onu daha detaylı tetkiklerin yapılması için şehirdeki büyük hastaneye gönderdiler.

Doktor Howard Kelly, kendi kasabasından bir hastanın hastanesine geldiğini duyunca çok heyecanlandı. Yıllar önce kendisine bir bardak süt ikram eden kadını baygın ve yaşlanmış hâliyle bile ilk görüşte tanıdı. Onun hayatını kurtarmak için elinden geleni yaptı ve sağlığına tekrar kavuşmasını sağladı.

Uzun süren tedavi sürecinin sonunda onaylaması için önüne gelen faturaya göz atan Doktor Howard, faturanın üzerine bir şeyler yazarak zarfa koydu ve

hastanın odasına gönderdi. Zarfın geldiğini gören kadının içini bir korku kapladı. Uzun süren tedavi süreci sonunda karşılaşacağı fatura onu korkutuyordu ve ödeyemeyeceğini biliyordu. Bu faturayı hayatının sonuna kadar çalışarak ancak ödeyebilirdi. Eli titreyerek de olsa zarfı açtı ve baktı. Faturanın altındaki not karşısında gözyaşlarını tutamadı: “Borcunuz bir bardak sıcak süt ve kurabiye karşılığında ödenmiştir.”

Steve GOODIER (Stiv GUDYER)

ETKİNLİK

Öğretmeninizle birlikte, ilginizi çeken bir konu seçiniz. Bir hafta boyunca konuyu araştırınız. Araştırma yaparken bulduğunuz bilgileri öğretmeninizle danışarak sunumunuza yerleştiriniz. Araştırmanız bitince, sınıfın önünde sunumu yapınız.

Unutmayınız!

Sunumu yapmadan önce, ön hazırlık yapmalısınız...

"Bu konularla ilgili neler biliyorsunuz? Bu bilgileri nereden öğrendiniz?" sorularını sorarak ön bilgilerini gözden geçirmelerini sağlayınız. "Bize bu konuyu niçin anlatmak istiyorsun? Bu konu hakkında niçin konuşacaksın?" sorularını sorarak öğrencilerin amaç belirlemelerini sağlayınız.

ÖĞRETMENLER İÇİN

Okuma metinleri ile dinleme/izleme materyallerinin işlenişinde “metnin belli bir yöntem dâhilinde okunması, dinlenmesi/izlenmesi”, “kelime ve cümle çalışmaları” ile “metni anlama, çözümleme ve yeniden yapılandırma çalışmalarına yer verilir. Bu çalışmalarda odak noktası okuma metni ya da dinleme/izleme materyali olmakla birlikte öğrencinin duygu ve düşünce dünyası bununla sınırlandırılmamalı; öğrencinin metin aracılığıyla söz varlığını zenginleştirmesini, farklı bilgiler edinmesini, metinden hareketle araştırma yapmasını vb. sağlayıcı nitelikte çalışmalara da yer verilmelidir. Bunların yanı sıra söz varlığını zenginleştirme ile alışkanlık kazanma boyutundaki kazanımların verilisinde, okuma metinleriyle, dinleme/izleme materyalleriyle ya da temayla bağlantılı veya bağımsız okuma ve dinleme/izleme etkinlikleri düzenlenebilir.

AH ŞU GENÇLER

ÖĞRENELİM

Tiyatro

Bir öyküyü, sahne olarak ayrılmış bir yerde, oyuncuların söz ve hareketleriyle canlandırma sanatı. Tiyatro oyunu, göze ve kulağa hitap eder.

Tiyatro çeşitleri:

- Trajedi
- Komedi
- Dram

Yazar, okuduğunuz yazıda olayları, kişileri karşılıklı konuşarak anlatmıştır. Olayların, sahnede canlandırılmak üzere karşılıklı konuşmalar biçiminde yazıldığı yazılara **oyun (piyes, tiyatro eseri)** denir.

Bir grup çocuk, çocuk sorunlarını dile getiren bir müzikal hazırlamaya karar verirler. Birinci perdede yetişkinlerin yanlış tutumlarını eleştirirler. İkinci perdede de öz eleştiri yaparlar. Aşağıda iki perdelik bölümler yer almaktadır.

ÖĞRENELİM

Sahne perdenin açılmasıyla başlanıp kapanmasıyla biten, oyunun bölümlerinden her birine **perde** denir. Perde içinde, oyuncuların içeri girip çıkmasıyla oluşan perdenin küçük bölümlerine **sahne** denir.

BİRİNCİ PERDE

(I. oyuncu, Kız, Anne, Baba, Koro)

I. oyuncu : Genç insanlara sabırla, anlayışla yardımcı olan, yol gösterenlere selam olsun... Biz yanlış örnekleri sergilemeye devam edeceğiz.

Kız : Anne, bugün bulaşığı ben yıkayayım.

Anne : Hayır, her şeyi kırarsın.

Kız : Öyleyse kek yapayım.

Anne : Hayır, mutfağı alt üst edersin.

Kız : İnsan yapa yapa öğrenir bir işi.

Anne : Bir de ukalalık ediyor.

Kız : Baba, beni sinemaya götürür müsün?

Baba : Vaktim yok.

Kız : Tiyatroya götür öyleyse.

Baba : İşim çok.

Kız : Ben gideyim.

Baba : Olmaz.

Kız : Kapının önüne olsun çıkamaz mıyım?

Baba : Çıkamazsın.

Kız : Televizyon seyredeyim.

Baba : Ders çalış.

Kız : Bir arkadaşımı çağırayım bari ne olur!

Anne-Baba: Ha-yır!

Kız : (*Tepinerek bağırmaya başlar.*) Aaaaaaaaaaaaaa!

Anne : Farkında mısın Zülfü, bu kızda bir anormallik başladı.

Baba : Haklısın karıcığım, neden acaba?

Koro : Ah şu gençler!

İKİNCİ PERDE

(I. oyuncu, Öğretmen, I. öğrenci, Osman)

I. oyuncu : Şimdi de iki öğrenci tipini sergileyeceğiz. Aslında yine bizim sınıftayız. Yerlerimizi alalım arkadaşlar.

Öğretmen : Söyleyin bakalım, Estergon Kalesi nerededir? (*Kapı vurulur*) Geel.

I. öğrenci : (*Güya nefes nefese*) Öğretmenim affedersiniz, biraz geciktim.

Öğretmen : Biraz diyor, yahu bu üçüncü ders, dersin de sonu, niye geç kaldın?

I. öğrenci : Anlatayım öğretmenim, evden tam zamanında çıktım öğretmenim, dolmuşa bindim, dolmuş trenle çarpıştı öğretmenim, yedi ölü, on altı yaralı verdik, bir ben sağ salim kurtuldum: ama maalesef derse yetişemedim öğretmenim.

Öğretmen : Otur, geveze.

I. öğrenci : Baş üstüne öğretmenim. (*Yerine geçer*)

Öğretmen : Ne sormuştum?

I. öğrenci : Estergon Kalesi'nin nerede olduğunu.

Öğretmen : Güzeeel, kaza zade, söyle bakalım, Estergon Kalesi nerededir?

I. öğrenci : Öğretmenim, üzölmeyin diye söylememiştim, geçenlerde sütkardeşim tüp gazı patlattı. Bütün eşyalarımız yandı, bu arada affedersiniz tarih kitabım da yanmış; bu yüzden çalışamadım, özür dilerim.

Öğretmen : A benim talihsiz oğlum, sen geçen ayki ödevini de vermemişsin ki...

I. öğrenci : Çok haklısınız öğretmenim, babam balkondan düşmüştü. Her gece hastaneye gittim.

Öğretmen : Başka kimse yok muydu?

I. öğrenci : Yoktu öğretmenim, babam balkondan düşünce, buna çok üzülen annem kalp krizi geçirdi, kardeşimin de heyecandan dili tutuldu, halamın da...

Öğretmen : Yeteeeeerrrr...

I. öğrenci : Peki öğretmenim.

I. oyuncu : Şimdi de başka öğrenci.

Öğretmen : 147 Osman.

Osman : Burada.

Öğretmen : Ödevini getir.

Osman : Getiremem.

Öğretmen : Niye?

Osman : Hazırlayamadım.

Öğretmen : Yine mi?

Osman : Çok önemli bir konuda araştırma yapıyordum, onun için hazırlayamadım.

Öğretmen : Yaa, neyi araştırıyordun oğlum?

Osman : Dâhilerin öğrencilik yıllarını.

Öğretmen : Altı yıldan beri bu okulda kütüphanenin nerede olduğunu araştırmamış olan sen, dâhilerin öğrencilik yıllarını araştırdın, öyle mi?

Osman : Evet.

Öğretmen : Anlat öyleyse.

Osman: Peki, Modern fiziğin kurucusu olan Einstein (Aynştayn) çok kötü bir öğrenciymiş, ünlü bilgin Darwin de. Hatta bir gün babası Darwin'e şöyle bağırmış öğretmenim: "Fare kovalamaktan başka bir iş yaptığın yok, ailemizin yüz karasısın." Dahi besteci Wagner, büyük ozan Baudelaire, ünlü hikâyeci Edgar Allan Poe da tembel, başarısız öğrencilermiş. Gelmiş geçmiş romancıların en büyüğü olan Balzac için gençliğinde şöyle demişler: "Tembel, uyuşuk, dalgacının biri." Ünlü mimarlardan...

Öğretmen : Ne sonuca vardın evladım?

Osman : Öğrencilik yıllarımız da birbirine bu kadar benzediğine göre belki ben de dâhiyimdir.

Öğretmen : Ah şu gençler!

Turgut ÖZAKMAN

DÜŞÜNELİM- CEVAPLAYALIM

- Öğretmen olsaydınız derslerine çalışmayıp bunun için nedenler sunan bir öğrenciye nasıl bir öğüt verirdiniz?
- Size göre geç kalma ve ödevlerini yapmama gerekçeleri inandırıcı mıdır? Neden?

ÖDEV

Okuduğunuz oyunu arkadaşınızla, "Anne, baba ve kızı, öğretmen, öğrenci ve Osman'ın" kişilik özelliklerini sergileyecek şekilde canlandırma yapmaya çalışınız. Oyunu canlandırırken uygun yerlerde vurguya, tonlamaya dikkat ediniz.

SEVGİLİ ÖĞRETMENİM

Ben bir çocuğum.
 Ali'yim, Ahmet'im, Mehmet'im.
 Ayşe'yim, Derya'yım, Kezban'ım.
 Tertemiz bir defterim, yazılmamış.
 Ben, yumuşacık, her şekle sokulmaya hazır hamurum,
 Yoğrulmamış.
 Çalışmaya hazır saatim,
 Kurulmamış.
 Bir ırmağım, yolu çizilmemiş,
 Bir dünyayım keşfedilmemiş,
 Sana emanetim, öğretmenim.
 Yarının geleceğisin diyorsun,
 Hep göğsünü geriyorsun ve ileriye gösteriyorsun.
 Bana geçmişini yaz, satır satır.
 Beni koru, beni yoğur, beni kur.
 Beni yürüt, beni koştur, beni uçur.
 Beni al, çalışkan yap ÖĞRETMENİM!...

Ahmet ÜST

SÖZLÜK

- **Keşfetmek:** Var olduğu bilinmeyen bir şeyi bulmak.
- **Emanet:** Korunmak için birine veya bir yere bırakılan eşya, kimse.
- **Göğsünü germek:** Kendine güvenmek, övünmek.

DÜŞÜNELİM- CEVAPLAYALIM

- Şiirde, şair kendisini kimlerin yerine koyuyor?
- Şiirde, tertemiz bir deftere benzetilen nedir? Niçin?
- Çocuklar, öğretmene niçin emanet ediliyor?
- Yarının geleceği, sözünden ne anlıyorsunuz?
- Başlık ile şiirde işlenen konu arasında anlamlı bir ilişki var mı? Açıklayınız.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK

- Öğrenciler 24 Kasım “Öğretmenler Günü” ile ilgili sevdikleri şiirleri seçerek kendi aralarında şiir yarışması düzenlerler.
- Sınıf içerisinde beş kişilik bir jüri belirlenir.
- Jüri, elindeki değerlendirme kartlarına göre en iyi şiir okuyan öğrenciyi belirler.
- Jüri üyeleri “evet” yerine ✓, “hayır” yerine ✗ işaretini kullanırlar.
- Jüri üyesi olarak öğretmenler de davet edilebilir.
- Etkinliği defterinizde uyaqlavınız.

NOT: Ezberleme yöntemi kullanılır.

ŞİİR OKUMA**DEĞERLENDİRME KARTI**

Arkadaşımın sesini rahatlıkla duyabildim.

Arkadaşım bütün kelimeleri doğru telaffuz etti.

Arkadaşım okurken duygularını sesine yansıttı.

Arkadaşım okurken uygun yerlerde vurgu, durak ve tonlamaya dikkat etti.

Arkadaşım beden dilini okuduğuyla uyumlu olarak kullandı.

Arkadaşımın öz güveni yüksekti.

DERSE HAZIRLIK

- Engelli ne demektir?
- Engellilerin, günlük yaşamlarını gerektiği gibi sürdürebilmeleri için nelere ihtiyaçları olabilir? Örnekler vererek açıklayınız.

SALINCAKTAKİ ADAM

Çınarlardan birinin yatay dalına bir salıncak kurmuşlardı. Çocuklar, sıraya girip sayı sayarak sallanıyorlardı. Ara sıra mızıkçılık edenler çıkıyordu. O zaman, çınarların koyu gölgeleri altında oturan annelerden biri geliyor, çocukları yeniden sıraya koyarak haksızlığı önlüyordu.

Çocuklar böyle eğlenirken, apartman komşuları da yaz sıcaklarını bu parkta geçiriyorlardı.

O gün, parkın sakinleri her günden biraz erken gelmişlerdi. Bir an önce kendilerini serin ve temiz havaya atmak istiyorlardı. Önce çocukları salıncaklarının yanına götürdüler. Ama salıncakta, yaşlı başlı bir adam, kucağında yedi yaşlarında bir oğlan çocuğuyla sallanıyordu.

Adam, ipleri koltuklarının altına almış, çocuğu kucağında tutarak bir ileri bir geri, ayaklarının yardımıyla sallanıp duruyordu.

Çocuklar, gördüklerini yadırgayarak annelerine bakmış, biraz da öfkelenmişlerdi.

Annelerden biri hayret dolu bakışlarla:

- Koskocaman adam, dedi durdu.

Bir başka anne:

- Adamın çocukluğu tutmuş herhalde. Dilerim, bizim çocukları görünce kal-kıp gider.

Üçüncü anne:

- Baksana, kalkacağa benzemiyor.

Salıncağa iyice yaklaşmışlardı. İlk konuşan anne, dayanamadı, biraz yüksek sesle: Burası hoşunuza gitmiş galiba, dedi.

- Evet. Dedi sallanan adam. Burası oldukça serin. Hava burada değişik. İnsan apartmanın içinde bunalıyor. İyi ki semtimizde böyle güzel yer var.

Çocuğun elinden tutmuş bir anne, adamın tam önüne geçti:

- Bu salıncak çocuklar için kuruldu. Siz oğlunuzu tek başına bindirseniz de kendisi sallansa daha iyi olmaz mı? Dedi.

Salıncaktaki adam:

- Elbet daha iyi olur. Ama sallanamıyor işte... Eğer siz çocuğunuzu bin-dirmek istiyorsanız biz hemen ineriz. Adam oğlunu kucağında tutarak kalktı. Kadın alçak bir sesle:

- Ben çocuklar için söyledim, bakın bu çocuklar sallanmak için can atıyor.

Adam oğlunu kucağında sıkıca tutuyordu. Kadın ise:

- Şurada yer var. Siz sıralardan birine oturunuz. Oğlunuzu da kucağınız-dan bırakın. O da bizimkilerle birlikte sıraya girsin, sallansın.

Adam içini çekti:

- Keşke, dedi. Sıraya girip o da çocuklarınız gibi sallanabilseydi.

Adam geri geri çekilirken, kucağındaki çocuğun bacakları pantolonun içinde cansız gibi sallanıyordu.

Kadın:

- Çocuk felci mi geçirdi? Diye sordu.

Adam evet diyerek uzaklaştı. Kadınlar mahcup, çocuklar şaşkın şaşkın ada-mın arkasından bakakaldılar.

Kemalettin TUĞCU

SÖZLÜK

- **Çınar:** Uzun boylu, kalın dallı, uzun ömürlü bir ağaç.
- **Mızıkçılık:** Oyunbozanlık.
- **Yadırgamak:** Kişiyi yabancı bulmak, ona ısınmamak.

DÜŞÜNELİM-CEVAPLAYALIM

- Büyükler de kimi zaman hata yapabilir mi?
- Hikâyedeki üç ayrı annenin yanlış ve dikkatsiz davranışlarını nasıl açıklarsınız?
- Aynı hatayı yapmamak için siz ne yapardınız?
- Adam üzülerek oradan uzaklaştı, onları geri çevirmek için neler yaparsınız?

TARTIŞALIM

- Engelliler hakkında neler biliyorsunuz?
- Engelli insanlar günlük hayatta ne gibi sorunlar yaşıyorlar?
- Bu sorunlara çözüm öneriniz nelerdir?
- Toplumun bireyleri olarak sizler, engellilere günlük yaşam içinde nasıl yardımcı olabilirsiniz? Örnekler vererek sınıfta tartışınız.
- Engellilerle ilgili yapılan sosyal çalışmalarla ilgili haberleri araştırınız ve arkadaşlarınızla paylaşınız.

Tartışma sırasında aşağıdaki noktalara dikkat ediniz:

- Konuşurken başkalarının söylediklerini tekrarlamaktan kaçınınız.
- Konuşmalarınızda, ilgi çekici örneklerle yer veriniz.
- Konuşmaları dikkatle dinleyiniz.
- Herkesin konuşma hakkı olduğunu unutmayınız.

UNUTMAYINIZ!**3 Aralık Dünya Engelliler Günü****HİKÂYE OKUMA BALONU OLUŞTURALIM**

- Hikâyeyi okurken hissettiklerim;
- Hikâyede beğendiğim bölüm;
- Ana düşünceyi belirleme;
- Ben olsaydım;
- Hikâyeyi ben yazsaydım;
- Hikâyeyi ben tamamlasaydım.

DERSE HAZIRLIK

- Sanat dalları ve onlarla uğraşan kişilerle ilgili neler biliyorsunuz?
- Günlük yaşamınızda ilgilendiğiniz bir sanat dalı var mı?

SANAT VE BEN

Sazımdan yükselir en güzel sesler,
 Elime alıp da çaldığım zaman.
 Arkadaşlık eder bana türküler,
 Onlarla beraber olduğum zaman.

Açılır perdeler, gösteri başlar,
 İnletir salonu coşkun alkışlar.
 Akar mutlulukla gözümde yaşlar,
 Tiyatro bileti bulduğum zaman.

Fırça, palet, tuval, renk renk boyalar...
Artık benim olur bütün dünyalar.
Doldurur ruhumu sonsuz hülyalar,
Resimle baş başa kaldığım zaman.

Heykelden anlarım, unutmam hattı,
Halı, kilim, yazma halkın sanatı.
Elbette severim edebiyatı,
Elime kitabı aldığım zaman.

Ahmet KAPULU

DÜŞÜNELİM- CEVAPLAYALIM

- Şiirde hangi sanat dallarından söz ediliyor?
- Şair neden mutludur?
- Şiirin ana duygusu nedir?
- Şiirde anlatılan sanat dallarından hangileriyle ilgileniyorsunuz?
- Bunlarla ilgili neler biliyorsunuz?
- Bu şiiri okuduktan sonra neler kazanabilirsiniz?

ÖĞRENELİM

Güzel şiir okuyabilmek için:

- Okuma amacını belirleme;
- Okuduğu şiiri doğru telaffuz etme;
- Noktalama işaretlerine dikkat ederek okuma;
- Sesli okumada vurgu ve tonlamaya dikkat ederek okuma;
- Akıcı okuma;
- Şiirin türünü dikkate alarak okuma.

ÖĞRENELİM

Bu şiir konusuna göre **didaktik (öğretici)** şiirdir.

Didaktik şiir, öğretme amacıyla yazılır. Duygulara değil, düşünceye seslenir. Didaktik şiirler bilim, sanat, felsefe, din ve ahlak gibi alanlara özgü bilgiler verir. Bunlarla ilgili kuralları ve ilkeleri bizlere öğretir.

ÖĞRENELİM

"Sanat" teması ile ilgili kamu spotu veya reklamını internet yardımıyla inceleyiniz. Daha sonra izlediğiniz kamu spotunu hatırlayarak arkadaşlarınıza anlatınız. Bu kamu spotunun dışında izlediğiniz kamu spotları varsa, bunların içerikleri hakkında konuşunuz. Halkın yararını, toplumun huzur ve refahını gözetken reklamların bütününe kamu spotu denir. Kamu spotu reklamları; devlet tarafından düzenlenmekte olup televizyonlar aracılığıyla halka aktarılmaktadır.

KAMU SPOTU

Sınıfınızın imkânları dâhilinde "İyilik Ödülleri" kamu spotunu tekrar izleyiniz. "İyilik Ödülleri" kamu spotu hakkındaki düşüncelerinizi ve iyiliğin toplum hayatındaki önemi konusunda konuşunuz.

DERSE HAZIRLIK

- Bir romanı okumak mı, yoksa filmini seyretmek mi sizi daha çok mutlu eder? Niçin?
- En son hangi filmi sinemada izlediniz? Anlatınız.

SİNEMA

Öyle sık sık gitmem, ama severim sinemayı. Sık sık gidemiyorum, gözlerim bozuk da onun için. Yoksa şimdi çok güzel, ne iyi filmler yapılıyor! Sinema, elli yıl içinde gelişti, fotoğrafla neler yaratılabileceğini gösterdi. Doğru isterseniz, insanlığı sinemadan önce pek bilmiyorduk. İyi ki doğrudan doğruya sesli sinema çıkmadı da uzun zaman sessiz sinema ile çalışıldı; şimdi ses ne kadar ustalıkla kullanılırsa kullanılsın, sessizliğin de ses kadar, söz kadar zengin olduğu anlaşıldı. Elli yıl nedir ki! Sinema bundan sonra kim bilir daha neler başaracak!

Daha beş yıl önce görüp de pek beğendiğimiz bir filmi bugün bir daha görmek istedik mi, bir türlü çaresi bulunmuyor. Sevdığım bir şiir, bir romanı istediğim zaman yeniden okuyabilirim; bir bestenin fonograf için plağını alırım, resmin iyi kötü bir kopyasını edinebilirim; tiyatro eserini hiç olmazsa okurum. Sinema için böyle bir şey yok. Bir komediyi, bir trajediyi okur gibi sinema senaryosunu okuyamam ki! Deminden de söyledim; tiyatro başka, sinema başkadır; bir tiyatro eserinin özü kitaptır, sinemanınki ise resimdedir; hem de canlı, yani kımıldanan resimde. Bir filminden beş on resmi kesip fotoğraf gibi bassanız, ona sinema denmez ki! Kitabını okuyacağınız senaryo ise filminden büsbütün başka bir şeydir; güzel bir hikâye olabilir, ama bir film değildir.

Walt Disney'in (Vult Disney) bir filmini görmüştüm. Mickey (Miki) fare orkestra başına geçmiş, Wilhelm Tell'in (Vilhem Tel) uvertürünü çaldırıyordu; ben ömrümde o kadar güzel sanat eseriyle az karşılaştım. Ama ben onu özlediğimde gene görmek isterim, çocuğuma da gösterebilmeliyim. Ne kadar güzel bulduğumu söylediğim kimselere: "Gidip siz de görün!" diyebilmeliyim. Benim o film için "Şöyleydi, böyleydi." demem bir şey değildir. Sözüme inanacak kimsenin o filmi görmesi gerekir.

Sinemanın bir sanat, resim gibi, müzik gibi kalıcı bir sanat olması için, bunun bir çaresi bulunmalıdır. Bir kişinin kitapları olur, plakları olur, resimleri olur; bunun gibi evinde filmleri de olmalıdır.

Nurullah ATAÇ

SÖZLÜK

- **Fonograf:** Gramofon.
- **Senaryo:** Tiyatro oyunu, film, dizi film vb. eserlerin sahnelerini ve akışını gösteren yazılı metin
- **Uvertür:** Operada, perde açılmadan önce orkestranın çaldığı parça.

DÜŞÜNELİM- CEVAPLAYALIM

- Sinema, insanlığa ne gibi faydalar sağlamıştır?
- Yazara göre sinema ile tiyatro arasında nasıl bir fark vardır?
- Yazarın sinema ile ilgili isteği nedir?
- Sinemanın kalıcı bir sanat olabilmesi neden gereklidir?
- Metinden çıkardığınız ana fikir nedir?
- Toplu yerlerde sinema ve tiyatro gibi kültür etkinliklerini seyrederken nasıl davranılmalıdır? Düşüncelerinizi söyleyiniz.

TARTIŞALIM

- Hiç tiyatroya gittiniz mi?
- Tiyatroyla, sinema arasında ne gibi farklar gördünüz?
- Sinema ve tiyatronun birbirinden ayrılan ve benzeyen yönleri üzerine sınıfta tartışınız.

ÖĞRENELİM

Film, tarihi bakımdan ilkin hareketli resimlerin kaydı ve gösterilmesi için kullanılan bir terimdi. Ancak daha sonra genelleştirilmiştir. Film terimi ile "Sinema", "Gümüş ekran" gibi terimler de kullanılmaktadır. Filmler gerçek insan ve objelerin kamerayla kaydedilmesiyle veya animasyon teknikleri ve/veya özel efektlerle her iki unsurun yaratılmasıyla üretilir. Filmlerle bir seri çerçeveler oluşturulur ancak hızlıca gösterildiğinde, izleyicide hareket illüzyonu denilen bir göz yanılgısı oluşur. Çerçeveler arası geçişler görülmediğinden göz sürekli bir akış halinde algılar. Film, resimlerin sihirli hareketidir. Aktörlerin yaptığı bütün hareketler film bandına çekilir. Resimler hızlı bir hareketle yapılır 1 saniyede 24 resim çekilir.

Kısa metrajlı film: süresi 20'den 40 dakikaya kadardır.

Uzun metrajlı film: 1'den 2 saat kadar süreyledir.

Belgesel filmler belli konular üzerinde yapılan araştırmaların sonuçlarının estetik kaygılarla seyirciye yansıtılmasına dayanan sinema yöntemidir. Belgesellerin genel olarak toplumsal olaylara tanık olması beklenir.

Animasyon (Çizgi film), birkaç resmin arka arkaya hızlı bir şekilde gösterilmesiyle elde edilen hareketli görüntüdür. Geçmişte animasyonlar birkaç kâğıda istenen resimlerin çizilmesi ve kâğıtların hızlıca geçirilmesi veya bir çemberin içine konup döndürülmesi ile yapılıyordu.

ÖĞRENELİM

Makedon sinemasının öncüleri Manaki Kardeşler

Makedon sinemasının öncüleri olan kardeşler Yanaki (1878-1954) ve Milton (1880-1964). Manaki, Avdela'nın Vlach köyünde doğdular. Manaki Kardeşler birbirinden farklı karakterlere ve mizaçlara sahip olsalar da yakın iş birliği yaptılar ve birbirlerini hem fotografik hem de sinematografik anlamda tamamlayarak uyumlu bir birliktelik yarattılar. İlk profesyonel aşkları fotoğraftı. 1898 yılında Yanaki bir meslek lisesinde kaligrafi ve çizim öğrettiği İonia'da (Yanya) bir fotoğraf stüdyosu açtı. Aynı sene, Milton Manaki'de ona katıldı ve kardeşinin stüdyosunda fotoğraf sanatını öğrenmeye başladı. Merakı ve gayretli çalışması sayesinde, Milton kısa sürede fotoğraf ustası oldu. Manaki kardeşler ülkenin Osmanlı hâkimiyetinde olduğu 1909 yılında, Sultan Reşat'ın Manastır kentini ziyaretini kamerayla filme almışlardı. Devlet Film Arşivinde korunan "Sultan Reşat'ın ziyareti" filmi, Makedonya sinema tarihinin ilk belgeseli olarak gösteriliyor.

Bu vesile ile her yıl Uluslararası "Manaki Kardeşler" film kamerası festivali 16-22 Ekim günleri arasında Manastır şehrinde düzenleniyor.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK

- Öğrencilere, çizgi film, film veya animasyon izletilir.
- Daha sonra izlenenlerden yola çıkarak öğrenciler ile kısa konuşma yapılır. Film incelemesini okul tahtasında uygulayınız.

FİLMİ İNCELEYELİM

Bu filmi izlemeden önceki düşüncelerim

Bu filmi izledikten sonraki düşüncelerim

DÜŞÜNELİM- CEVAPLAYALIM

- Ne sıklıkla sinemaya gidersiniz?
- Sinemada izlediğiniz bir filmdeki olayları arkadaşlarınıza anlatınız.
- Sinema nasıl bir yapıdır?

ÖDEV

İzlediğiniz bir film ile ilgili afiş hazırlayınız. Daha sonra arkadaşlarınızın da hazırladığı afişlere bakarak filmlerin konuları hakkında tahminlerde bulununuz. Tahmin sonuçlarınızı daha sonra güvenilir sitelerde araştırarak bilgi toplayınız. Arkadaşlarınızla sizi etkileyen sinema filmleri hakkında konuşunuz.

ÖĞRENELİM

Afiş Hazırlama:

Afiş, bir şeyi tanıtmak, herkese duyurabilmek için hazırlanmış, kalabalıkların görebileceği yerlere asılmış, genellikle resimli duvar duyurusudur. Afişler; festival, seminer, tiyatro, sinema, sergi, spor gibi kültürel etkinlikleri tanıtır duyurmak için yapılan afişlerdir. Afiş çeşitleri kapsamlı ve amaca yönelik olmalıdır. Siz de örneğe göre bir afiş hazırlamaya çalışınız.

Genel izleyici
Kitle

7 Yaş ve üzeri

13 Yaş ve üzeri

Şiddet / Korku

Olumsuz Örnek

ÖĞRENELİM

Ayrıca televizyonu izlerken de belli kurallara göre hareket etmemiz gerekiyor. Yaşınıza uygun programları izlemek, televizyon karşısında çok fazla zaman geçirmemek gibi...

Akıllı işaretleri inceleyiniz.

Akıllı işaretler, televizyon yayınlarının içeriğiyle ilgili izleyiciyi bilgilendirmek için televizyon programı başlamadan önce yer alan uyarıcı işaret sistemidir. Akıllı işaretler, çocukları ve gençleri televizyon yayınlarının olası zararlı etkilerinden korumayı amaçlamaktadır.

DERSE HAZIRLIK

- Dilin iletişim kurmaktaki önemi ve ana dilinin önemi üzerine tartışınız. (Pantomim- Beden dilini kullanarak etkinlik yapınız).

GÜZEL TÜRKÇEM

Konuşurum hep neşeyle,
Var mı benim dilim gibi?
Gelişirim hep Türkçeyle,
Var mı benim dilim gibi?

Türkçedir benim dilim,
Her kelimesi bir ilim.
Yüceltmektir hep hedefim,
Var mı benim dilim gibi?

Türk'üm Türkçe konuşurum,
Çağdaşığa koşuyorum.
Bilgelere soruyorum,
Var mı benim dilim gibi?

Gelin Türkçe konuşalım,
Türkçe ile anlaşalım.
Dünyaya da duyuralım,
Var mı bizim dilimiz gibi?

Erdal TAŞKÖPRÜ

ÖĞRENELİM**GÜZEL TÜRKÇEMİZ**

Ana dilimiz Türkçe, dünyanın en eski ve zengin dillerinden biridir. Dünyada, kuralları en sağlam, kullanılışı kolay, söylenişi en güzel dillerden biri Türkçedir. Dilimiz Türkçeyi, hepimiz çok iyi bilmeli ve kurallarını uygulamalıyız.

UNUTMA

Günden güne büyüyor, etrafımda konuşulanları gittikçe daha iyi anlıyordum. Annemin ninnileri, ninemin tatlı seslenişleri öylesine duru, öylesine tatlıymış ki... Konuştukları dil adeta bir nakış gibi içime işlemiş. Ana dilim, Türkçem, denizdeki kum tanesi gibi içimde büyümüş.

ARAŞTIRALIM

- Şair, şiirinde Türkçe dilin önemini ve güzelliklerini açıklamaktadır.
- Bu şiirde bize ne anlatılmak isteniyor?
- 21 Aralık "Türkçe Eğitim Günü ve Milli Bayramı" hakkında araştırma yapınız.

KONU İLE İLGİLİ ETKİNLİK**PANO OKUMA**

1. Okulda hazırlanan pano ve duvar gazetelerinin okunması için panonun içeriğinden ve düzenlenişinden hareketle öğrencilere bir yönerge hazırlanır.
2. Yönergeye öğrencilerin ilgisini çekecek sorular yazılır, öğrencilere panodaki ilginç yazılar buldurulur.
Yönergede yer alabilecek örnek sorular:
 - Sağdaki sütunda yer alan şiiri bulunuz. Şiirin temasını yazınız.
 - Soldan ikinci sütunda yer alan “...” başlıklı yazıda anlatılan olayı özetleyiniz.
 - Orta sütundaki resme bakınız. Resimdeki kişiyi tanıyor olmalısınız. Kim olduğunu yazınız.
3. Ders zili çaldığında öğrencilerin panonun önünde toplanmaları için önceden sınıfa haber verilir.
4. Ders başladığında öğrenciler gruplara ayrılır.
5. Yönergeler öğrencilere dağıtılarak panoyu okumaları ve yönergeyi doldurmaları için süre verilir.
6. Belirlenen süre dolduğunda sınıfa dönülür.
7. Sorular cevaplanarak puanlanır.

Not: Not alarak okuma yöntemi kullanılır.

DERSE HAZIRLIK

- Radyoda ve televizyonda, programlar, haberleri sunan kişilere ne ad verilir? Araştırınız.
- Bu kişilerde, her şeyden önce hangi niteliklerin arandığını araştırınız.
- Radyoda veya televizyonda, programın sunucusu olmak ister misiniz? Bu durumda, nelere dikkat edeceğinizi söyleyiniz.

KONUŞMA SANATI

İnsan, sosyal bir varlıktır. Yaşayabilmek için diğer insanların yardımına ihtiyacı vardır. Ona, oturacağı evi yapan mimarlar, yiyeceği gıdaları satan bakkallar, kasaplar, giyeceği elbiseleri diken terziler, ayakkabılarını yapan kunduracılar olmasaydı, durumu nice olurdu?

Çocukluk çağını geçince, insan, kendisine bir meslek seçer. Bu meslek hayatında, iş arkadaşlarıyla veya daha başka kimselerle olsun, birtakım ilişkiler kurar. Sanayi ve ticaret alanında yeteneği varsa, bir işe girer. İşte o zaman, alışveriş edeceği kişilere, yardımlaşacağı insanlara, müşterilere ihtiyacı olacaktır.

Hayatın şartları, bizi, diğer insanlarla sürekli olarak ilişkide bulunmaya zorluyor. Bu ilişkileri, biz, konuşma sayesinde sağlayabiliriz. Konuşmak, insan için yemek ve içmek kadar gereklidir. İstesek de istemesek de zamanımızın önemli bir kısmını konuşmaya ayırıyoruz. Diğer insanlarla ilişkiler kurmamıza yardım eden başarılı konuşma sanatından, acaba kaç kişi faydalanabilmektedir? Doğrusunu söylemek gerekirse, pek az kimse, güzel konuşma yeteneğini kazanabilmiştir. Güzel konuşan bir kimse, etrafındakiler üzerinde olumlu bir etki bırakır. Çevresindeki kişiler, bu olumlu etkiden kendilerini kurtaramazlar. Hoşsohbet dediğimiz adam, kalplere kadar uzanan yolları bulur ve kendini sevdirmesini bilir. Zamanımızda, çok sözü edilen bu yetenek sayesinde, kendini beğendirmeyi başarır. Konuştuğu kişilerden her istediğini elde eder. Onları inandırma sanatını bilir. Sözün kısası, herkesin hayranlığını kazanır.

Oysa bazı insanlar, bunun aksine, değerli kimseler olmalarına rağmen, ne zaman ağızlarını açsalar, kendi kendilerine zarar vermiş olurlar. Konuşurlar, ama onların sözlerine aldırış eden olmaz. Birtakım plânlar ortaya atarlar. Fakat kimseyi inandıramazlar. Şuna buna yaranmak için çabalarlar. Fakat bütün emekleri boşa gider. Böyleleri, çevresindekilerin canlarını sıkarak, herkes onlardan uzaklaşır.

DÜŞÜNELİM- CEVAPLAYALIM

- Parçada, insanın, diğer insanlara olan ihtiyacı hangi örneklerle açıklanıyor?
- "Konuşmak, insan için yemek ve içmek kadar gereklidir." bu cümleyi, örnekler vererek açıklayınız.
- Parçaya göre, herkes güzel konuşma yeteneğinden faydalanabiliyor mu?
- Güzel konuşan insan, çevresinde nasıl etki bırakır?

ÖĞRENELİM

Paragraf, bir düşüncenin anlatıldığı söz veya söz topluluğudur. Bir yazıdaki ana düşünce çevresinde toplanan yardımcı düşüncelerin tümünü tek paragraf içinde anlatmak doğru değildir. Bir yazının paragraflara bölünmesi, okuyucunun dikkatini tazeler, anlayışını kolaylaştırır.

Tek cümleli paragraflar olduğu gibi daha çok cümleli paragraflar da vardır. Paragrafın uzunluğu veya kısalığı, içindeki düşüncenin önemine göre değişir. Bu parçanın her paragrafını yeniden okuyunuz. Her paragrafta anlatılmak istenen asıl düşünceyi söylemeye çalışınız. Her millet, çocuklarına ve gençlerine, her şeyden önce kendi devlet dilini iyi öğretir. Bunun için sizler, ilköğretim yıllarında durmaksızın, devlet dilimiz Türkçeyi doğru ve güzel konuşmak, doğru ve güzel yazmak için çalışmalar yapıyorsunuz. Bu çalışmalara, gelecek yıllarda da devam edeceksiniz. Sözlü ve yazılı anlatımda, Türkçeyi kullanmada özen göstermek zorundasınız. Bunun sebeplerini arkadaşlarınızla tartışınız.

ÖDEV**DOĞRU VE GÜZEL YAZI YAZALIM**

Her yazı alıştırmasının başında, kullanacağınız yazı çeşidini belirlemeniz, alıştırmamanın sonuna kadar belirlediğiniz yazı çeşidini devam ettirmeniz uygun olur. Her yazı alıştırmasının başında, daha okunaklı, daha güzel ve daha hızlı yazabildiğiniz yazı çeşidini seçmelisiniz.

Aşağıda verilen cümleye uygun yazı yazmaya çalışınız. Yazıyı öğretmenin belirlediği sürede tamamlayabilerseniz, yazınız okunaklı, doğru ve güzel olursa, istenilen yazı hızına ulaşmış sayılırsınız.

Sizler, büyük Türk milletinin geleceğisiniz.

ÖĞRENELİM**Bir Konuyu Açıklayan Yazı Yazma (Kompozisyon)**

1. Yazılarınız en az üç paragraf olsun. İlk paragraf "Giriş" bölümü olsun. Bu paragrafta, "Hangi konuyu, neyi açıklayacağım?" sorusunun cevabını verin. Yani konuyu verin. Çok uzun tutmayın. Soru cümlesiyle, konuşma cümlesiyle, betimleme ile giriş yapabilirsiniz. İlgi çekici bir giriş yapmak, okuyucunun dikkatini çeker.
2. Daha sonraki paragraflarda "Gelişme" bölümünü oluşturun. Bu paragraflarda da açıklamaya çalıştığınız sözü örneklendiren cümleler kullanın. Atasözü, özdeyiş, fable, fıkra vb. örnekler verin. Bu sözlerle ilişkiyi iyi kurun. Tarihten, çevrenizden örnekler verebilirsiniz. Kendiniz de örnekler tasarlayabilirsiniz. Örneklerinizi ifade eden alt başlıklar koyabilirsiniz. Bu bölümde okuyucu "Bu konuyu artık anladım." diyebilmelidir. Ancak çok uzun tutulmamalıdır.
3. Son paragraf da "Sonuç" bölümüdür. Bu paragrafta açıklamalarınızı sonuca bağlayın. Arkadaşlarınıza, yakın çevrenize ve bütün insanlara verebileceğiniz mesajı ifade etmeye çalışın.
4. Önce ne yazacağınızı tasarlayınız. Gerekirse karalama olarak yazdıktan sonra yeniden düzenleyip kâğıda geçirin.

ÖĞRETMENLER İÇİN

Her okuma metni ya da dinleme/izleme materyalinin içeriğinin işlenişi ve konuşma etkinliğinden sonra metne ya da temaya bağlı bir yazma etkinliği düzenlenir. Etkinlikler belli bir yöntem dâhilinde yapılmalı, yıl boyunca mümkün olduğunca çeşitli yöntemin kullanılmasına özen gösterilmelidir. Kazanımların ilk ele alındığı yerde, kazanımın niteliğine göre öğrenciye gerekli açıklamalar yapılmalı veya bununla ilgili etkinlikler düzenlenmelidir. Kazanımın ele alındığı diğer etkinliklerde öğrenciye hatırlatmalarda bulunulmalıdır. Çalışmalar sonrasında verilecek dönütlerle öğrencinin kendini geliştirmesine katkıda bulunulmalıdır.

KAR YAĞARKEN

Yaşı on iki gibi; ancak daha küçük gösteriyor. O kendisini bildi bileli sokaktan başka bir yer hatırlamıyor. Bütün sokaklar onundur. Anası, babası hiç olmamış gibidir. Bütün Eyüp onu tanır. “Sermet!” diye seslendiklerinde dönüp bakmaz, “Sermet Bey!” diye çağrılmayı beklerdi. Bir gün Eyüp’ten ayrılmaya karar verdi. Bütün dostları ile vedalaştı.” Nereye gidiyorsun?” diyenlere, “İstanbul’a.” diyordu.

Bütün İstanbul’u karış karış yıllarca dolaştı. En sonunda Eminönü’nün kalabalığını ve canlılığını görünce “Oh! Şimdi yerimi buldum.” dedi. Zamanla dostlar edindi. Yazları kepenk altlarında, kapı köşelerinde, yük arabalarında uyumaya; hiç sevmediği kışları ise bakkallardan edindiği boş şeker çuvallarının içine girerek kuytularda yatmaya devam etti.

Burada, dükkân sahipleri kendisine boya sandığı yaptılar. Fırçalarının çalınmasını bahane ederek, el sürdürmedi. Başka işleri de aynı şekilde... Dünyada hoşlanabileceği yalnız bir şey vardı: Ötekinin berikinin paketlerini, ufak tefeklerini taşımak.

“Götürelim mi efendim?”

Böyle neler götürmemiş, cılız kollarıyla neler taşımamıştı... İstanbul’un hiçbir deliği yoktu ki oraya bir paket götürmemiş olsun...

Bir kış başlangıcında, yağmurdan iyice ıslanmıştı. Başı döndü, gözleri karardı. Güç bela kendisini barındıran bakkala giderek boş şeker çuvallarından oluşan yatağının yer aldığı çatı aralığında ateşler içinde, yapayalnız, iki üç günde bir “Kalkmayacak mısın?” diye soran ırakların sesleri dışında bir ses duymayarak, haftalarca yattı...

Hastalıktan kalktı; ama artık kıştan tamamıyla nefret ediyordu. Artık öyle zayıf düşmüştü ki, bir gün yüklendiği bir paketi, ağlayarak “Götüremeyeceğim efendim.” diyerek bırakmak zorunda kalmıştı.

Artık eskisi gibi yük taşımıyor, bir iki ufak işle yetiniyordu. Mayer Kürk Mağazasının önünü mesken tutmuştu. Orada kürklü bir mankenle dostluk ediyor, onu kürkler içinde gördükçe kendisi ısınmış gibi oluyordu. Acaba bu kürkler çok pahalı mıydı? Böyle bir kürklü paltosu olacak mıydı? Bazen oturduğu kaldırımında geçen kürklü paltoluları sayardı...

Bir gün çuvalların arasından uyanıp sokağa çıktığı zaman etrafı bembeyaz gördü. Kar gökten süzüle süzüle iniyordu. Her günkü gibi mankenin yanına yaklaştı. Fakat nedense bugün ondan nefret ediyordu. Sanki manken “Bak kürküme, bak paltoma!” diyerek kendisiyle alay ediyordu...

Ertesi sabah daha çok üşüyordu. Dün sefertasını taşıdığı müşterisi için bugün Üsküdar vapur iskelesine kadar gitmeyi gözü kesmiyordu. Yine de sürüklene sürüklene gitti. Müşterisini gördü. Elinde sefer tasından başka bir paket daha vardı. “Sermet Bey, bunu size getirdim.” dedi. Ne olduğunu çok merak ediyordu. Çatı arasına nasıl geldi, paketi nasıl açtı bilmiyordu. Paketin içinde eski ama kürklü bir palto çıkmıştı. Kendi kendine “Ne güzel ne güzel!” diyordu.

Üstünü başını özenerek düzeltti. Paltoyu sırtına geçirdi. Kalıpçının önüne gelip ayna önünde iyice kendisine bir baktı. “Hepsi tamam.” dedi. Sonra da Mayer’in önündeki mankenin karşısına gelerek, gayet azametli ve ciddiyetle dolu bir bakışla: “Bak benim kürklü paltoma!..” dedi.

Halid Ziya UŞAKLIGİL

SÖZLÜK

- **Mesken tutmak:** Bir yere yerleşmek.
- **Kürk:** Hayvan postundan yapılan giysi.
- **Sefer tası:** Yemek taşımakta kullanılan ve birbiri üzerine konulup bir sapa geçirilen kaplar.

HİKÂYEYE BAĞLI KALARAK HİKÂYE HARİTASI OLUŞTURALIM

Kişiler

.....
.....
.....

Olay

.....
.....
.....

Hikâyenin adı

.....
.....
.....

Yer

.....
.....
.....

Zaman

.....
.....
.....

DİLİMİZİ ÖĞRENELİM

ÖĞRETMENLER İÇİN

Dil bilgisi kazanımlarının verilişinde okuma metinlerinde hareket edilebileceği gibi bağımsız metinlerden ya da çalışma kâğıtlarından da yararlanılabilir. Bir önceki yıl ele alınan dil bilgisi konularına yönelik hatırlatma niteliğinde etkinlikler düzenlenebilir.

ADILLAR (ZAMİRLER)

ÖĞRENELİM

Ad olmadıkları halde cümle içinde geçici olarak, bir adın yerini tutan ve bir adın gösterdiği bütün özellikleri gösteren sözcüklere veya eklerle **adıl (zamir)** denir. Adıllar, adların yerini tutan sözcüklerdir.

Adıl, adı üstünde, adın yerine geçen oyunculardır.

Örnek:

Ahmet çok okumalısın.

Ad

Sen çok okumalısın.

Adın yerini alan sözcük

Adıl (zamir)

ANLAMLARINA GÖRE ADILLAR

KİŞİ ADILLARI (ZAMİRLERİ)

İŞARET ADILLARI (ZAMİRLERİ)

BELGİSİZ ADILLAR (ZAMİRLER)

SORU ADILLARI (ZAMİRLERİ)

KİŞİ ADILLARI (ZAMİRLERİ)

ÖĞRENELİM

Kişilerin adları yerine kullanılan sözcüklere *kişi adılı* denir.

Örnek:

Mehmet ders çalışıyor.

O ders çalışıyor.

Öğrenciler sınava hazırlanıyor.

Onlar sınava hazırlanıyor.

Kişi adlarının yerine kullanılan adılar.

	TEKİL	ÇOĞUL
1. Kişi	Ben	Biz
2. Kişi	Sen	Biz
3. Kişi	O	Onlar

Kişi adıları ad durumlarına (yalın, -i, -e, -de, -den) girerler.

Kişi adılarının adın hâl eklerini alması:

Yalın hali	-i hali	-e hali	-de hali	-den hali
Ben	beni	bana	bende	benden
sen	seni	sana	sende	senden
o	onu	ona	onda	ondan
biz	bizi	bize	bizde	bizden
siz	sizi	size	sizde	sizden
onlar	onları	onlara	onlarda	onlardan

İŞARET ADILLARI (ZAMİRLERİ)

ÖĞRENELİM

Sözü edilen varlıkların adlarını anmadan yerlerini gösteren adillara, **işaret (gösterme) adılı** denir. İşaret adıları tekil ve çoğul olarak kullanılabilir. Asıl işaret adıları: **bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar'dır.**

Örnek:

Bu bana postayla geldi.

O senin çantandan çıkmış.

Onlar bilgisayara yüklenecek.

İnsan adı yerine kullanılan “**O**” sözcüğü kişi adılı (zamiri) durumundadır. “**O**” sözcüğü, kişi adının dışındaki varlığın yerini tutuyorsa, işaret adılı (zamiri) olur.

Örnek:

O, Üsküp'ten döneli çok oldu.

Kişi zamiri

O başka bir tarafa konulabilir.

İşaret zamiri

İşaret yoluyla adların yerine geçen sözcükler örneği:

Bana **bu kitabı** al.

Bana **bunu** al.

Bu – kitabı işaret ediyor.

(Yakın şeyleri gösterir)

Bize **masadaki çantayı getirir** misin?

Bize **şunu** verir misin?

Şu – masadaki çantayı işaret ediyor.

(Biraz uzaktaki şeyleri gösterir.)

Camı kırmış.

Onu kırmış.

O – camı işaret ediyor.

(Uzaktaki şeyleri gösterir.)

BELGİSİZ ADILLAR (ZAMİRLER)

ÖĞRENELİM

Adların yerini belli belirsiz, kesin olmayacak şekilde tutan adılara **belgisizlik adılı (zamiri)** denir. “**Bazısı, kimi, çoğu, hepsi, birkaçı, birçoğu**” ... sözcükleri belgisiz adıl (zamid) olarak kullanılabilir.

Örnek:

Geziye **herkes** katıldı.

Çocuklardan **birkaçı** hasta olmuş.

Bazıları sinemayı çok sever

Örnek cümlelerdeki renkli yazılmış sözcükler de adların yerine kullanılmıştır; ama kişiler belli değildir. Adın yerini belli belirsiz, kesin olmayan bir biçimde tutan adıllardır.

Başlıca belgisiz adıllar şunlardır:

Herkes	kimse	kimi	kimisi
Biri	birisi	çoğu	hepsi
Birkaçı	tümü	birazı	birçoğu

SORU ADILLARI (ZAMİRLERİ)

ÖĞRENELİM

Varlık adlarının yerini soru yoluyla tutan adılara **soru adılı (zamiri)** denir. “**Kim, ne, hangisi, kaç, nereden, neyi, kaçınıcı...**” gibi sözcükler en çok kullanılan soru adıları (zamirleri) arasındadır.

Örnek:

Burada **kimi** arıyorsun?

Bu kitabı **kim** hediye etti?

Nereye gidiyorsunuz?

EYLEMLER (FİİLER)

Ayşe ders çalışıyor.

Bir iş bildiriyor.

Dün bizde kar yağmış.

Bir oluş bildiriyor.

Annem ve babam işe gitti.

Bir hareket bildiriyor.

Yukarıdaki cümleler iş, oluş ve hareketi bildiriyor.

ÖĞRENELİM

Cümlede iş, oluş, hareket bildiren sözcüklere **eylem (fiil)** denir.

Bazı eylemler cümleye her zaman anlam katar. Eylem cümlelerin en önemli sözcüğüdür. Cümleyi yargıya bağlayan eylemdir. Bir başka deyişle eylemsiz cümle yargı bildirmez.

EYLEMLERDE ZAMAN

Eylemler cümlede işin, oluşun, hareketin ya söylenen zamanını ya söylendiği zamandan önceyi ya da söylenen zamandan sonra anlamını katar. Eylemleri, işin yapıldığı zamana uygun olarak kullanırız.

Üç temel zaman vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz.

GEÇMİŞ ZAMAN

ŞİMDİKİ ZAMAN

GELECEK ZAMAN

GEÇMİŞ ZAMAN

ÖĞRENELİM

İşin, hareketin veya oluşun anlatımdan önce olduğunu bildiren zamana, **geçmiş zaman** denir.

-di'li Geçmiş Zaman (görülen geçmiş zaman)

Önceden gerçekleşen bir eylemin veya ortaya çıkan bir oluşun kesinlikle bilindiği veya görüldüğünü anlatan zaman **di'li geçmiş zaman** denir.

-di eki ünsüzlerin benzeşmesi ve ünlü uyumuna göre “**-di, -dı, -du, -dü, -tı, -ti, -tu, -tü**” biçimlerine dönüşebilir.

Görülen geçmiş zaman, öznenin bizzat gördüğü veya yaşadığı eylemleri bildirir.

Örnek:

Bütün işleri bitirdi.

Annem, çarşıya gitti.

Olumlu eylem çekimi

Eylem Tabanı	Zaman Eki	Kişi Eki	Çekimi
Oku	-du	-m	Okudum
Oku	-du	-n	Okudun
Oku	-du	-	Okudu
Oku	-du	-k	Okuduk
Oku	-du	-nuz	Okudunuz
Oku	-du	-lar	Okudular

Olumsuz eylem çekimi

Eylem Tabanı	Olumsuzluk Eki	Zaman Eki	Kişi Eki	Çekimi
Oku	-ma	-dı	-m	Okumadım
Oku	-ma	-dı	-n	Okumadın
Oku	-ma	-dı	-	Okumadı
Oku	-ma	-dı	-k	Okumadık
Oku	-ma	-dı	-nız	Okumadınız
Oku	-ma	-dı	-lar	Okumadılar

-miş’li Geçmiş Zaman (öğrenilen geçmiş zaman)

Önceden gerçekleşen bir eylemin veya ortaya çıkan bir olayın başkasından öğrenildiğini veya sonradan farkına varıldığını anlatan zamana **miş’li geçmiş zaman** denir.

-miş eki ünlü uyumuna göre “**-miş, -miş, -muş, -müştü**” biçimlerine dönüşebilir.

Öznenin görmediği, yaşamadığı, ancak başkasından duyarak anlattığı eylemleri bildirir.

Örnek:

O, bütün ödevlerini bitirmiş.

Ali, bu kitabı okumuş.

Olumlu eylem çekimi

Eylem Tabanı	Zaman Eki	Kişi Eki	Çekimi
Git	-miş	-im	<i>Gitmişim</i>
Git	-miş	-sin	<i>Gitmişsin</i>
Git	-miş	-	<i>Gitmiş</i>
Git	-miş	-iz	<i>Gitmişiz</i>
Git	-miş	-sınız	<i>Gitmişsiniz</i>
Git	-miş	-ler	<i>Gitmişler</i>

Olumsuz eylem çekimi

Eylem Tabanı	Olumsuzluk Eki	Zaman Eki	Kişi Eki	Çekimi
Git	-me	-miş	-im	<i>Gitmemişim</i>
Git	-me	-miş	-sin	<i>Gitmemişsin</i>
Git	-me	-miş	-	<i>Gitmemiş</i>
Git	-me	-miş	-iz	<i>Gitmemişiz</i>
Git	-me	-miş	-sınız	<i>Gitmemişsiniz</i>
Git	-me	-miş	-ler	<i>Gitmemişler</i>

ŞİMDİKİ ZAMAN

ÖĞRENELİM

İşin, hareketin veya oluşun içinde bulunduğumuz anda oluştuğunu veya yaşandığını bildiren zamana, **şimdiki zaman** denir.

Örnek:

Ders çalışıyorum.
Çocuklar yine kavga ediyor.
Ablam kitap okuyor.

Yukarda örneklerde görüldüğü gibi, eylemin kök ya da gövdesine-(i)yor eki getirilerek **şimdiki zaman** oluşturulur.

Şimdiki zaman, eylemlerin kök ve gövdelerine-(i)yor eki getirilerek yapılır.

Örnek:

Çalışıyor, gidiyor, dönüyor...

Olumlu eylem çekimi

<i>Eylem Tabanı</i>	<i>Zaman Eki</i>	<i>Kişi Eki</i>	<i>Çekimi</i>
Bak	-(i)yor	-um	<i>Bakıyorum</i>
Bak	-(i)yor	-sun	<i>Bakıyorsun</i>
Bak	-(i)yor	-	<i>Bakıyor</i>
Bak	-(i)yor	-uz	<i>Bakıyoruz</i>
Bak	-(i)yor	-sunuz	<i>Bakıyorsunuz</i>
Bak	-(i)yor	-lar	<i>Bakıyorlar</i>

Olumsuz eylem çekimi

<i>Eylem Tabanı</i>	<i>Olumsuzluk Eki</i>	<i>Zaman Eki</i>	<i>Kişi Eki</i>	<i>Çekimi</i>
Bak	-mı	-(i)yor	-um	<i>Bakmıyorum</i>
Bak	-mı	-(i)yor	-sun	<i>Bakmıyorsun</i>
Bak	-mı	-(i)yor	-	<i>Bakmıyor</i>
Bak	-mı	-(i)yor	-uz	<i>Bakmıyoruz</i>
Bak	-mı	-(i)yor	-sunuz	<i>Bakmıyorsunuz</i>
Bak	-mı	-(i)yor	-lar	<i>Bakmıyorlar</i>

GELECEK ZAMAN

ÖĞRENELİM

İşin, hareketin veya oluşun anlatımından sonra, ileride olacağını bildiren zamana, **gelecek zaman** denir.

Örnek:

Akşama size geleceğiz.
Onlar, hafta sonu tatile gidecekler.

Yukarda örneklerde görüldüğü gibi, eylemin kök ya da gövdesine **-ecek** eki getirilerek **gelecek zaman** oluşturulur. **-ecek** eki, ünlü uyumuna göre **-acak** biçimine dönüşebilir.

Gelecek zaman, eylemlerin kök ve gövdelerine **“-ecek, -acak”** eki getirilerek yapılır.

Örnek:

Gelecek, dönecek, olacak...

Olumlu eylem çekimi

<i>Eylem Tabanı</i>	<i>Zaman Eki</i>	<i>Kişi Eki</i>	<i>Çekimi</i>
Gör	-ecek (ğ)	-im	<i>Göreceğim</i>
Gör	-ecek	-sin	<i>Göreceksin</i>
Gör	-ecek	-	<i>Görecek</i>
Gör	-ecek (ğ)	-iz	<i>Göreceğiz</i>
Gör	-ecek	-siniz	<i>Göreceksiniz</i>
Gör	-ecek	-lar	<i>Görecekler</i>

Olumsuz eylem çekimi

<i>Eylem Tabanı</i>	<i>Olumsuzluk Eki</i>	<i>Zaman Eki</i>	<i>Kişi Eki</i>	<i>Çekimi</i>
Gör	-me	-y-ecek(ğ)	-im	<i>Görmeyeceğim</i>
Gör	-me	-y -ecek	-sin	<i>Görmeyeceksin</i>
Gör	-me	-y -ecek	-	<i>Görmeyecek</i>
Gör	-me	-y -ecek(ğ)	-iz	<i>Görmeyeceğiz</i>
Gör	-me	-y -ecek	-siniz	<i>Görmeyeceksiniz</i>
Gör	-me	-y -ecek	-lar	<i>Görmeyecekler</i>

EYLEMLERDE KİŞİ (ŞAHIS)

Eylemlerde üç kişi (şahıs) bulunur.

Ben, sen, o

tekil kişi

Biz, siz, onlar

çoğul kişi

Kişi ekleri eylemlerin sonuna eklenir ve eylemdeki kişiyi belirtirler. Üçüncü tekil kişiler, şahız eki almazlar. Eylem ve eylem soylu sözcüklerde *ışın, oluşun, hareketin kim tarafından gerçekleştirildiğini, yargının kimde bulunduğunu gösteren* kişi ekleridir. Bu ekler çekimlendiği kipe göre *değişiklik* gösterir.

Eylemlerin kişileri şunlardır:

Birinci kişi(ler): anlatan, söyleyen, haber veren, konuşan, isteyen, soran(lar)...

İkinci kişi(ler): dinleyen, emir alan(lar)...

Üçüncü kişi(ler): kendisinden bahsedilenler(ler)...

Türkçe'de Şahıs Ekleri kimi kiplerde değişik şekillerdedir:

Kişi	1.çeşit	2.çeşit	3.çeşit	4.çeşit
1.Tekil	-m	-im	-yim	----
2.Tekil	-n	-sin	-sin	----
3.Tekil	---	----	----	sin
1.Çoğul	-k	-iz	-lim	----
2.Çoğul	-niz	-siniz	-siniz	-in, -iniz
3.Çoğul	-ler	-ler	-ler	-sinler

Örnek:

1. Tekil kişi (söz söyleyen)

gelir-im

(ben) aldı-m

2. Tekil kişi (kendisine söz söylenen)

gelir-sin

(sen) aldı-n

3. Tekil kişi (kendisinden söz edilen)

gelir-

(o) aldı-

1. Çoğul kişi

gelir-iz

(biz) aldı-k

2. Çoğul kişi

gelir-siniz

(siz) aldı-nez

3. Çoğul kişi

gelir-lir

(onlar) aldı-lar

EYLEMSİLER (FİİLİMSİLER)

ÖĞRENELİM

Eylemlerden türedikleri halde, ad, sıfat, bağlaç görevlerinde kullanılan ve yan cümleciklerin yüklemi olan sözcüklere **eylemsi (fiilimsi)** denir.

EYLEMSİLER

AD EYLEM

SIFAT EYLEM

BAĞ EYLEM

AD EYLEM (Mastar)

Eylemin kişi ve zaman bildirmeden sadece iş, hareket, oluş anlamı taşıyan **(-mak, -mek)** ekiyle söylenip yazılan biçimine **ad eylem (mastar)** denir.

Eylemin kök veya gövdelerine **-mek, -me, -iş** ekleri kullanarak mastarlar (ad eylemler) oluşturulur.

Örnek:

Bil**mek** (bil-mek) gör**mek** (gör-mek) seyret**mek** (seyret-mek)

Örnek:

Günlük gazeteleri **izlemek** güzel bir tutumdur.

Okula **gitme** saati geldi.

UNUTMA!

Mastarlar, **çoğul** eki alabilirler.

Bu gidiş **gelişler** onu yormaya başladı.

Mastarlar, **olumsuzluk** eki alabilirler.

Olur olmaz **konuşmaması** gerekir.

Mastarlar, **adlar** gibi **hâl** ekleri alabilirler.

Onun okuldan **dönüşüne** az kaldı.

SIFAT EYLEM (Ortaçlar)

Eylemin kök veya gövdelerine “-en, -ir, -cek, -mış, -dik” eklerini kullanarak sıfat eylemler oluşturulur. Varlıkları niteleyen veya belirten sıfat özelliklerinin yanı sıra eylem olan sözcüklere **sıfat eylem (ortaç)** denir.

Örnek:

Saksıdaki **sararmış** yaprakları topladım.

Bu odada **açılır** pencere yok mu?

BAĞ EYLEM (Ulaçlar)

Eylemlerden “-ip, -erek, -dikçe, -ince, -diği, -eli, -ken, -eceği, -meden” gibi eklerle türemiş eylem anlamlı bağlaç bazı durumlarda zaman belirteci olan sözcüklere **bağ eylem** denir.

Bağ eylemler, tamamlayıcı cümlecikler kuran ve bu cümlecikleri türlü anlam ilgileriyle birbirine bağlayan hem eylem hem de bağlaç görevi üstlenirler. Cümleciklerde öge olarak bulundukları için eylem, iki cümlecığı birbirine bağladıklarından dolayı da bağlaç görevindedirler.

Örnek:

O, **koşup** eve girdi.

Kadın, **bağırarak** konuşuyordu.

Onlar **gidinceye kadar** sabırlı olun.

EYLEMLERDE SORU

ÖĞRENELİM

Eylemlerin soru biçimi soru eki “**mi, mi, mu, mü**” ile yapılır. Soru eki, kişi ekinden önce ya da sonra gelir. Soru ekleri, kendinden önceki kelimelerden ayrı yazılır, kendinden sonra gelen eklere ise bitişik yazılır.

UNUTMA!

“**-mi**” soru eki büyük ünlü uyumuna göre “**-mı, -mu, -mü**” biçimlerine dönüşebilir.

Örnek:

... gidecek **mi**?
 ... gidecek **miyiz**?
 ... gidecek **miydiniz**?

Örnek:

Ödevlerini yaptın mı?	Yaptın mı ?
Bu kitabı okudun mu?	Okudun mu ?

Eylemlerin soru biçimleri olumlu ve olumsuz anlamlar taşıyabilir.

Örnek:

Ahmet eve döndü mü?	Olumlu soru
Dersini bitirdin mi?	Olumlu soru
Ahmet eve dönmedi mi?	Olumsuz soru
Dersini bitirmedin mi?	Olumsuz soru

EYLEM ÇATISI

ÖĞRENELİM

Eylemlerin nesne ve özneleriyle olan ilişkilerine **eylem çatısı** denir.

EYLEM ÇATISI

NESNEYE GÖRE EYLEM ÇATISI

GEÇİŞLİ EYLEMLER

GEÇİŞSİZ EYLEMLER

ÖZNEYE GÖRE EYLEM ÇATISI

ETKEN EYLEMLER

EDİLGEN EYLEMLER

DÖNÜŞLÜ EYLEMLER

İŞTEŞ EYLEMLER

NESNEYE GÖRE EYLEM ÇATISI

GEÇİŞLİ EYLEMLER

Cümlede nesne olan eylemlere **geçişli eylemler** denir. Yani eylem ne, kim, neyi, kimi sorularına yanıt veriyorsa geçişlidir.

Örnek:

Annem gömleği yıkadı.

Filiz defter almış.

Gömleği

Defter

belirtili nesne

belirtisiz nesne

Örnek:

Gömlek aldı. (Ne)

Arabayı temizledi. (Neyi)

GEÇİŞSİZ EYLEMLER

Cümlede nesnesi bulunmayan eylemlere **geçişsiz eylemler** denir. Yani eylem **ne, kim, neyi, kimi** sorularına yanıt vermiyorsa geçişsizdir.

Örnek:

Babam gitti. Okula gidildi. Aysun kahkahayla güldü.

Oldurgan Eylem

Geçişsiz eylemler “- (i)t, -(i)r, -dir” eklerinden birini alarak geçişli eylem durumuna dönüşebilirler. Bu tür eylemlerde çatı değişikliği olmuş olur. Bu eylemlere **oldurgan eylem** denir.

Örnek:

Onun kitabı kayboldu.	Geçişsiz eylem	
O, kitabını kaybetti.	Geçişli eylem	<i>kitabını</i> (belirtili nesne)

Oldurgan eylem, eylemin karşımızdaki biri tarafından bizim emrimizle yapıldığını anlatan eylemlere denir.

Örnek:

Yazdım (etken- ben)
Yazdırdım (oldurgan – yazma işini başkası yaptı)

Ettirgen Eylem

Geçişli olduğu halde “-t, -r, -dir” ekleriyle tekrar geçişli yapılan eylemlerdir. Geçişlilik dereceleri artırılmıştır. Eylemin söyleyenin dışında üçüncü kişi tarafından yapıldığını anlatan eylemlerdir. Ettirgen eylemde, eylemi bir başkasına yaptıрма söz konusudur. Oldurgan eylemler ettirgen hale getirilebilir.

Örnek:

Gazete aldı	aldırdı	aldırttı	
Elbiseyi yıkadı	yıkattı	yıkattırdı	
Uçmak	uçurmak	uçurtmak	uçurtturmak

Örnek:

Gömleği sardım. (Etken-geçişli)
Gömleği sar-dır-dı-m. Gömleği sar-dır-t-tı-m. (Ettirgen)

Ettirgen çatılı eylemlerde özne işi yapmaz. Gösterir, başkasına yaptırır.

Örnek: Unu eledim. Unu ele-t-ti-m. (ettirgen, özne işi yapmamış, yaptırmış).

ÖZNEYE GÖRE EYLEM ÇATISI

ETKEN EYLEMLER

Cümlede öznesi belli olan eylemlere **etken eylem** denir.

Örnek:

Onlar çarşıya gidiyorlar. Onlar(özne) Annem okula geldi. Annem(özne)

EDİLGEN EYLEMLER

Cümlede öznesi belli olmayan eylemlere **edilgen eylem** denir.

Örnek:

Yerler kirlendi.

Camlar silindi.

Dal kırıldı.

DÖNÜŞLÜ EYLEMLER

Öznelerin yaptığı eylemlerden yine özneleri etkilenen eylemlere **dönüşlü eylemler** denir. Dönüşlü eylemlerde “n” sesi aranır.

Örnek:

Ayşe boyandı.

O akşam tarandı.

İŞTEŞ EYLEMLER

Eylemin birden çok özne tarafından karşılıklı, birlikte yapıldığını bildiren eylemlere **işteş eylem** denir.

Örnek:

Adamlar konuşuyorlar.

Çocuklar dövüşüyorlar.

Bütün eylemler çatı bakımından öznesine ve nesnesine göre iki özelliğe sahiptir:

Çocuk koşarak yolun diğer tarafına geçti.

öznesine göre: etken; nesnesine göre: geçişsiz.

Alışveriş listesini evde unuttum.

öznesine göre: etken; nesnesine göre: geçişli.

TÜRKÇE 6

Yayımlayan: Eğitimi Geliştirme Bürosu

Editör: Abdülfeta Fetai

Yazar:

Osman Emin

Profesyonel destek:

Raymonda Neziri, Koordinatör

Onur Abdi

Dr. Melek Nuredini

Nafiya Sadikoska Elezoska

Basım ve yayımlama yılı- 2024

Yayımlama yeri: Üsküp

Elektronik yayın

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

373.3.016:811.512.161(075.2)

EMIN, Osman

Türkçe 6 [Електронски извор] / Osman Emin. - Üsküp : Eğitimi Geliştirme Bürosu, 2024

Начин на пристапување (URL): https://brogovmk-my.sharepoint.com/:b/g/personal/bro_macedonia_bro_gov_mk/ETjpLNfJEwdChWnpGNRjQv8Bv8l1pM2UXjkbFkxyNTNnaA?e=4pHaNw. - Текст во ПДФ формат, 157 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 23.04.2024

ISBN 978-608-206-181-8

COBISS.MK-ID 63561221